

Narzulla Jo‘rayev, Akbar Zamonov

O‘zbekiston tarixi

(Mustaqillik davri)

*O‘rta ta’lim maktablarining 11-sinf o‘quvchilari va o‘rta maxsus,
kasb-hunar ta’limi muassasalari uchun darslik*

1-nashri

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tasdiqlagan

G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi

Toshkent – 2018

UO‘K 94(575.1)(075.3)=222.8

KBK 63.3(50‘)ya721

J 96

Mas’ul muharrir:

Rahimov M.A. – O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha muvofiqlashtiruvchi metodik markaz direktori, tarix fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Mavkulov A.A. – Tarix fanlari doktori, professor;

Po‘latova S.A. – O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha muvofiqlashtiruvchi metodik markaz bo‘lim mudiri, t.f.n., dotsent;

Shamsiyeva I.M. – O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha muvofiqlashtiruvchi metodik markaz katta ilmiy xodimi, t.f.n., dotsent;

Jo‘rayev O‘.O. – Respublika ta‘lim markazi bo‘lim boshlig‘i;

Matlyubov A.A. – Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti huzuridagi Akademik litsey direktori, fal.f.n.;

Mahmudboyev B.T. – Guliston davlat universiteti qoshidagi Guliston akademik litseyi tarix fani o‘qituvchisi;

Haydarov U.F. – Buxoro viloyati Buxoro tumani 13-ixtisoslashgan maktab-internati tarix fani o‘qituvchisi;

Amonova F.S. – Toshkent shahar M.Ulug‘bek tumani 248-maktab tarix fani o‘qituvchisi.

Jo‘rayev, Narzulla.

O‘zbekiston tarixi: O‘rta ta‘lim maktablarining 11-sinf o‘quvchilari va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limi muassasalari uchun darslik / Muall.: N.Jo‘rayev, A.Zamonov. 1-nashri. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018. – 144 b.

Mazkur darslik Respublika ta‘lim markazi qoshidagi Tarix fani Ilmiy-metodik kengashi va O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha muvofiqlashtiruvchi metodik markazi Ilmiy-metodik kengashi qarori asosida nashrga tavsiya etilgan.

Darslikning qo‘lyozmasi O‘zR FA O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha muvofiqlashtiruvchi metodik markazida, «O‘zbekiston mustaqillikka erishishining tarixiy shart-sharoitlari: ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar» nomli ПЗ–20170929749-loyiha doirasida tayyorlandi.

Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan chop etildi.

UO‘K 94(575.1)(075.3)=222.8

KBK 63.3(50‘)ya721

© N. Jo‘rayev, A. Zamonov

© G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018

ISBN 978-9943-5292-3-6

KIRISH

XX asrning so‘nggi yillari va XXI asrning boshida O‘zbekiston tarixi uchun butunlay yangi sahifa ochildi. U tarixiy davr sifatida tub burilish hodisasini boshlab berdi. O‘zbekistonning sovet tizimi sharoitidagi oxirgi yillari va mustaqil taraqqiyot davri xalqimizning bir necha ming yillik tarixida o‘zining mazmuni, mohiyati, jarayonlarining tezkorligi, voqea-hodisalarning shiddatlilik bilan alohida ajralib turadi.

Darslikda O‘zbekistonning davlat mustaqilligiga erishishi, yangi jamiyatga o‘tish davrida siyosiy islohotlarning amalga oshirilishi, O‘zbekistonda huquqiy demokratik davlat qurilishi, fuqarolik jamiyatining shakllantirilishi, iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishga doir tadbirlar, ma’naviy-ruhiy poklanish va milliy qadriyatlarining tiklanishi hamda O‘zbekistonning jahon hamjamiyatidan munosib o‘rin olishi kabi masalalar imkon qadar o‘z ifodasini topgan.

Ko‘p ming yillik taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tgan va o‘tmishida katta tarixiy siljishlar bilan birga, tanazzullar va inqirozlarga guvoh bo‘lgan o‘zbek xalqi hayotida XX asrning oxiri va XXI asrning boshlari muhim ahamiyat kasb etdi. Ana shu davrda xalqimiz yaratgan buyuk bunyodkorliklar, siyosiy, iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va ma’naviy sohadagi beqiyos yutuqlar O‘zbekistonning bundan keyingi uzoq kelajakka mo‘ljallangan taraqqiyotiga asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu davrning mohiyati – butunlay yangi tuzum, yangicha turmush tarzi, zamonaviy jahon sivilizatsiyasi talablariga javob bera oladigan aqliy salohiyat, intellektual imkoniyat bilan bog‘liqligi muhim ahamiyatga ega. Garchi mustaqillik davri tarixan qisqa bo‘lsada, mustabid tuzum iskanjasidan chiqib ketish, butun bir xalqning mustaqilligi va erkinligini ta’minlash kabi g‘oyatda tahdidli va tahlikali, ayni paytda sharafli jarayonni boshdan kechirdi.

O‘zbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida bosib o‘tgan yo‘lining mazmun-mohiyati va xususiyatlarini obyektiv baholagan holda mustaqillik davrini quyidagi ikki bosqichga bo‘lib o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘lar edi: **1) 1991–2016-yillar.** Bu davrda milliy davlatchilik asoslari va ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyotini yuzaga keltirishga qaratilgan o‘tish

davrining dastlabki islohotlar jarayoniga ilk qadamlar qo‘yildi. Demokratik an‘analar asosida yangi davlat boshqaruv tizimi – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati tashkil etildi hamda fuqarolik jamiyati asoslari yaratildi, erkin bozor iqtisodiyotiga o‘tila boshlandi. 2000-yildan mamlakatda faol demokratik yangilanish va modernizatsiyalash jarayonlari kuzatildi. Jumladan, kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyatiga bosqichma-bosqich o‘tish asosiy vazifa qilib qo‘yildi. Natijada mamlakatning siyosiy va iqtisodiy hayotida demokratlashtirish va liberallashtirish jarayonlari chuqurlashdi, inson haq-huquqlari va erkinliklarini himoya qiluvchi mustaqil sud tizimi mustahkamlandi, fuqarolik jamiyati asoslari rivojlandi. 2010-yildan demokratik islohotlar va mamlakatni modernizatsiyalash jarayonini yanada chuqurlashtirish masalasi ilgari surildi. Uning boshlanishi O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov tomonidan mamlakatda fuqarolik jamiyatini shakllantirish va demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish konsepsiyasining ishlab chiqilishi bilan bog‘liqdir. Shuningdek, bu davr davlat hokimiyati va boshqaruvini yanada demokratlashtirish, sud-huquq tizimi, axborotlashtirish sohasini isloh etish, so‘z erkinligini ta‘minlash, saylov qonunchiligini takomillashtirish, demokratik bozor islohotlarini chuqurlashtirishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi. 2) **2017-yildan keyingi yillar.** Bu davr tarixi 2016-yil dekabr oyida saylangan O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning strategik taraqqiyotga asoslangan keng ko‘lamli jadal islohotlar davri hisoblanadi. Natijada, hayotimizga yangi iboralar, xususan, “xalq bilan muloqot”, “xalq qabulxonalari”, “virtual qabulxona”, “tanqidiy tahlil”, “qat’iy tartib-intizom”, “arzon uylar”, “texnoparklar”, “o‘z bolangni o‘zing asra”, “yo‘l xaritasi”, “kafolatlangan xavfsizlik” singari tushunchalar kirib keldi va hayotimizning ajralmas qismiga aylandi.

Savol va topshiriqlar:

1. 10-sinfda qaysi davr tarixi bilan tanishgan edingiz?
2. 11-sinf darsligi qaysi davr tarixini o‘z ichiga oladi? Mazkur davrning o‘zi qanday bosqichlarga bo‘linadi?
3. Mustaqillik davrining asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?

I BOB. MUSTAQILLIKNING E'LON QILINISHI VA O'ZBEKISTONDA IJTIMOY-SIYOSIY ISLOHOTLARNING BOSHLANISHI

1-mavzu. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining qo'lga kiritilishi

Mustaqillik Deklaratsiyasining qabul qilinishi. 1990-yil 20-iyun kuni O'zbekiston SSR Oliy Kengashining II sessiyasida O'zbekiston SSRning Mustaqillik Deklaratsiyasi qabul qilindi.

Mustaqillik Deklaratsiyasidagi “O'zbekistonning kelajagi uchun tarixiy mas'uliyatni chuqur his etgan holda, xalqaro huquq qoidalariga, umumbashariy qadriyatlarga va demokratiya prinsiplariga asoslanib, O'zbekiston SSRning davlat mustaqilligini e'lon qiladi” degan satrlar mustaqillik uchun tashlangan dastlabki qadamni anglatar edi. Ushbu Deklaratsiyaning qabul qilinishi O'zbekistonning mustaqillik uchun kurashining yangi bosqichini boshlab berdi. Bu umumdavlat ahamiyatiga ega bo'lgan Deklaratsiyani qabul qilishda respublika Oliy Kengashi deputatlari faollik ko'rsatdilar. “Mustaqillik Deklaratsiyasi” deputatlar tomonidan moddama-modda, har bir millat o'z taqdirini o'zi belgilashi, Deklaratsiya qoidasi bilan kafolatlanishi qayta-qayta ta'kidlandi. Unda o'zbek xalqining asrlar davomida qo'lga kiritgan davlat qurilishi va madaniy taraqqiyot borasidagi boy tarixiy tajribasi va an'analari hisobga olinishi uqtirildi.

Mustaqillik uchun harakatlarning faollashishi. 1991-yilning 19–21-avgustida Sovet Ittifoqida davlat to'ntarishi sodir etildi. Mamlakatda mavjud

Mulohaza qiling!

«Mustaqillik Deklaratsiyasi» kirish qismiga quyidagicha yozib qo'yildi: «O'zbekiston Sovet Sotsialistik Respublikasi Oliy Kengashi o'zbek xalqining davlat qurilishidagi tarixiy tajribasi va tarkib topgan boy an'analari, har bir millatning o'z taqdirini o'zi belgilash huquqini ta'minlashdan iborat oliy maqsad haqi, O'zbekistonning kelajagi uchun tarixiy mas'uliyatni chuqur his etgan holda xalqaro huquq qoidalariga, umumbashariy qadriyatlarga va demokratiya prinsiplariga asoslanib, O'zbekiston Sovet Sotsialistik Respublikasining davlat mustaqilligini e'lon qiladi».

Favqulodda holat davlat komiteti a'zolari

siyosiy hokimiyat ag'darilib, favqulodda holat joriy etildi va hokimiyat Favqulodda holat davlat komiteti (GKChP – Государственный комитет по чрезвычайному положению) qo'liga o'tdi. Ularning maqsadlari Ittifoq hududida yashovchi barcha xalqlarning mustaqillikni qo'liga kiritishlariga yo'l qo'ymaslik edi. Ana shunday vaziyatda O'zbekiston SSR Oliy Kengashining Rayosati, O'zbekiston Kommunistik partiyasi Markaziy Komiteti va O'zbekiston SSR Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasi 1991-yil 21-avgustda qo'shma majlis o'tkazib, unda "SSSR GKChPning O'zbekiston SSR Konstitutsiyasi va qonunlariga zid hujjatlari O'zbekiston hududida amal qilmaydi", degan qaror qabul qildi.

1991-yil 25-avgust kuni esa O'zbekiston SSR Prezidenti mamlakatimizning to'la mustaqilligi yo'lida tamal toshini qo'ygan yana bir muhim farmonni e'lon qiladi. Farmonda jumladan, shunday deyiladi:

"Mamlakatda vujudga kelgan ahvolni e'tiborga olib va respublika manfaatlarini himoya qilish maqsadida Respublika Ichki ishlar vazirligi va Davlat xavfsizligi komiteti O'zbekiston SSRning qonuniy tasarrufiga olinsin. Respublika hududida joylashgan SSSR Ichki ishlar vazirligining ichki qo'shinlari bevosita O'zbekiston SSR Prezidentiga bo'ysundirilsin.

O'zbekiston SSR Oliy Kengashi Rayosatiga juda qisqa muddatda Respublikaning davlat mustaqilligi to'g'risidagi qonun loyihasini tayyorlash va uni O'zbekiston SSR Oliy Kengashining navbatdan tashqari sessiyasi muhokamasiga taqdim etish taklif qilinsin".

O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi 1991-yil 26-avgust kuni O'zbekistonning davlat mustaqilligi to'g'risida qonun loyihasini tayyorlash hamda 31-avgustda Oliy Kengash sessiyasini chaqirishga qaror qildi.

O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Komiteti va Markaziy nazorat qo'mitasining 28-avgustda bo'lgan qo'shma Plenumi Respublika Kompartiyasining KPSS MQ bilan har qanday aloqasini to'xtatishga, KPSSning barcha tashkilotlaridan chiqishga, uning Markaziy organlaridagi o'z vakillarini chaqirib olishga qaror qildi.

O‘zingizni sinang!

GKCHP – bu ...

1991-yil 25-avgustdagi farmon – bu ...

1990-yil 20-iyun – bu ...

Mustaqillik Deklaratsiyasi – bu ...

Ana shunday vaziyatda XII chaqiriq O‘zbekiston SSR Oliy Kengashining navbatdan tashqari VI sessiyasi 1991-yil 31-avgustda o‘z ishini boshladi. Unda “O‘zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi to‘g‘risida”gi masala kun tartibiga qo‘yilib, qizg‘in muhokama qilindi. Sessiyada O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov nutq so‘zlab, sobiq Ittifoqda so‘nggi paytlarda yuz bergan ijtimoiy-siyosiy voqealar oqibatlarini tahlil qilib, ular O‘zbekiston taqdiriga bevosita daxldor ekanligini asoslab berdi. Vaziyatdan kelib chiqqan holda, O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini e‘lon qildi va uni “Mustaqillik asoslari to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy qonun bilan mustahkamlashni taklif qildi. Oliy Kengash deputatlari moddama-modda muhokamadan so‘ng, “O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”gi qonunni qabul qildilar. So‘ngra “O‘zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi to‘g‘risidagi Oliy Kengash Bayonoti” qabul qilindi.

I. Karimov O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini e‘lon qilmoqda.

“O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”gi qonun g‘oyat katta ahamiyatga ega bo‘lib, bu qonun asosida O‘zbekistonning huquqiy holati tubdan o‘zgardi. 17 moddadan iborat ushbu

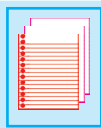

Yodda tuting!

«O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini e‘lon qilish to‘g‘risida» Oliy Kengash qarorida: Respublikaning davlat mustaqilligi to‘g‘risidagi Oliy Kengash bayonoti tasdiqlansin va respublika bundan buyon O‘zbekiston Respublikasi deb atalsin; 1-sentabr O‘zbekiston Respublikasining Mustaqillik kuni deb belgilansin va 1991-yildan boshlab bu kun bayram va dam olish kuni deb e‘lon qilinsin, deb belgilab qo‘yildi.

qonun suveren O‘zbekiston Respublikasining asosiy belgilarini aniqlab berdi.

Vatanimiz tarixi sahifalariga oltin harflar bilan yoziladigan o‘sha kunlarga nazar tashlaydigan bo‘lsak, ayni o‘sha paytda yosh, mustaqil O‘zbekiston hukumati mamlakatimizning siyosiy-ijtimoiy, ma’naviy taraqqiyoti uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan ko‘plab muhim hujjatlar qabul qilganining guvohi bo‘lamiz. Misol uchun, 5-sentabrda imzolangan Toshkent shahridagi Lenin nomidagi maydonni Mustaqillik maydoni deb nomlash to‘g‘risidagi, 6-sentabr kuni imzolangan “O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa ishlari vazirligini tuzish to‘g‘risida”gi Prezident farmonlari va boshqa muhim siyosiy hujjatlar shular jumlasidandir.

Mustaqil ish.

Quyida sinflarda olgan bilimlaringizga tayanib va qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanib, Mustaqillik maydonining bugungi kunga qadar bo‘lgan holatlari hamda vazifalarini tasvirlab bering.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qabul qilinishi.

O‘zbekiston mustaqillikni qo‘lga kiritgach, tabiiy ravishda davlat mustaqilligi va suverenitetini Konstitutsiya asosida mustahkamlash zarurati yuzaga keldi. O‘zbekistonning yangi Konstitutsiyasini tayyorlash g‘oyasi dastlab Islom Karimov tomonidan 1990-yilning mart oyida ilgari surildi. 1990-yil 20-iyun kuni bo‘lib o‘tgan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining II sessiyasida yangi Konstitutsiya ishlab chiqish lozim, degan xulosaga kelindi. Sessiya O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov boshchiligida 64 kishidan iborat Konstitutsiya loyihasini tayyorlash bo‘yicha komissiya tuzish to‘g‘risida qaror qabul qiladi. Komissiya tarkibiga Oliy Kengash deputatlari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va viloyatlar vakillari, davlat, jamoat tashkilotlari va xo‘jaliklarning rahbarlari, olimlar, mutaxassislar kiritildi.

Konstitutsiyaviy komissiya O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasini yaratish ustida 2,5 yil ishladi. Loyihaning dastlabki varianti 1991-yilning oktabr-noyabrigacha tayyorlab bo‘lindi. U dastlab muqaddima, olti bo‘lim va 158 moddadan iborat edi. Bu loyiha hali mukammal emasligi, boisi uning ustida yanada jiddiyroq va talabchanlik bilan

ishlash zarur edi. 1992-yil bahorida esa loyihaning 149 moddadan iborat ikkinchi varianti ishlab chiqildi. 1992-yilning kuz oylarida O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi loyihasi umumxalq muhokamasi uchun 2-marta matbuotda e‘lon qilindi. Umumxalq muhokamasi davrida 6 mingdan ortiq taklif va mulohazalar bildirildi.

1992-yil 8-dekabrda XII chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining XI sessiyasi bo‘ldi. Unda mamlakatning Asosiy Qonunini qabul qilish masalasi muhokama qilindi. Sessiyada deputatlar loyihaga 80 ga yaqin o‘zgartirish, qo‘shimcha va aniqliklar kiritdilar. Shu kuni O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining XI sessiyasi “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasini qabul qilish to‘g‘risida”, “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilingan kunni umumxalq bayrami deb e‘lon qilish to‘g‘risida”gi qonunlarni qabul qildi.

Yodda tuting!

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 6 bo‘lim, 26 bob, 128 moddadan iborat. U «Mustaqillik Deklaratsiyasi», «O‘zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida»gi qonunda mustahkamlangan tamoyillar va g‘oyalarni o‘zida to‘la mujassamlashtirdi.

Davlat ramzlarining qabul qilinishi.

1991-yil 15-fevralda O‘zbekiston Oliy Kengashi “O‘zbekistonning davlat ramzlari to‘g‘risida” maxsus qaror qabul qildi. Qarorda shunday deyiladi: “Mustaqillik to‘g‘risidagi Deklaratsiyaga amal qilib O‘zbekiston SSR

Oliy Kengashi qaror qiladi: O‘zbekiston SSR Konstitutsiyasi (Asosiy Qonuni)ning yangi loyahasini tayyorlovchi komissiyaga O‘zbekiston SSRning Davlat bayrog‘i, Gerbi va Madhiyasiga doir takliflar hamda ular to‘g‘risida Nizomlar tayyorlash topshirilsin. Komissiya respublika jamoatchiligi va deputatlarning fikrlariga tayanib ish ko‘rsin”.

O‘zbekiston mustaqil davlat deb e‘lon qilingan kunning o‘zidayoq mustaqil davlat ramzlarini joriy qilish yuzasidan amaliy choralar ko‘rildi. O‘zbekiston Respublikasining Davlat bayrog‘i to‘g‘risida, respublika

Davlat bayrog‘i

Davlat gerbi

Abdulla Oripov

Mutal Burxonov

gerbining nusxasi va Davlat madhiyasining musiqiy bayoni haqida maxsus qaror qabul qilindi. Unda Konstitutsiya komissiyasining ekspert guruhiga Davlat bayrog‘ining variantlari ustida ishlashni davom ettirish, Oliy Kengashning tegishli qo‘mitalariga Konstitutsiya komissiyasi ijodiy guruhi bilan hamkorlikda Davlat bayrog‘i, madhiyasi haqida qonun loyihalarini ishlab chiqib, navbatdagi sessiyaga taqdim etish topshirildi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1991-yil 18-noyabrda bo‘lib o‘tgan VIII sessiyasi “O‘zbekiston Respublikasining davlat bayrog‘i to‘g‘risida”gi qonunni qabul qildi.

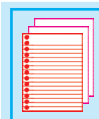
1992-yil 2-iyulda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining X sessiyasida “O‘zbekiston Respublikasining davlat gerbi to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1992-yil 10-dekabrda bo‘lib o‘tgan XI sessiyasida “O‘zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi. Sessiyada shoir Abdulla Oripov (1941–2016) va bastakor Mutal Burxonov (1916–2002) tomonidan tayyorlangan madhiya varianti tasdiqlandi.

Mulohaza qiling!

Turkiya Respublikasida Davlat madhiyasini yozgan shoirga nisbatan “Milliy shoir” maqomi berilgan. Madhiya matni muallifiga bunday nom berilishi nima bilan bog‘liq? O‘z mulohazangizni bildiring!

Atamalar izohi:

Sessiya – (*lot.* sessio — majlis, yig‘ilish) ish, mashg‘uloti davriy ravishda amalga oshiriladigan vakolatli organlarning, sud yoki jamiyatlarning ish, yig‘ilish o‘tkazadigan davri.

Deputat – (*lot.* deputatus — vakil qilingan, yuborilgan) vakolatli davlat organiga saylangan kishi, vakil.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikni tezlashtirgan omillar nimalarda namoyon bo‘ldi?
2. Daftaringizga 1991-yil avgust oyida sodir bo‘lgan va O‘zbekiston mustaqilligiga olib kelgan 3 ta muhim voqeani yozing va izohlang.
3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yaratilish jarayoni qancha muddat davom etdi. Olgan bilimlaringizga tayanib, uning yaratilishini bosqichlarga bo‘lib davrlashtiring.
4. “Mustaqillik Deklaratsiyasi” va “O‘zbekiston Respublikasining mustaqillik asoslari to‘g‘risida”gi qonunni topib, ikkita jadvalda bir xil mazmunli me‘yorlar va farqli tomonlarni yozing.

Hujjat nomi	Bir xil me‘yorlar	Faqat Deklaratsiyada mavjud moddalar	Faqat qonunda mavjud moddalar
“Mustaqillik Deklaratsiyasi”			
“O‘zbekiston Respublikasining mustaqillik asoslari to‘g‘risida”gi qonun			

5. Islom Karimovning O‘zbekiston rahbari sifatidagi dastlabki siyosiy qadamlarining tarixiy ahamiyati nimada? Fikringizni asoslang!

2-mavzu. O‘zbekiston Respublikasi milliy davlatchiligining shakllanishi va rivojlanishi

Prezidentlik institutining shakllanishi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin davlat boshqaruvining yangi, zamonaviy va samarali tizimi – Prezidentlik boshqaruvi shaklini rivojlantirishga kirishildi.

Yodda tuting!

Bugungi kunda BMTga a‘zo bo‘lgan 193 ta davlatdan 143 tasida Prezident lavozimi ta‘sis etilgan.

1990-yil 24-martda O‘zbekiston Respublikasida prezidentlik institutining vujudga kelishi mamlakatimiz milliy davlatchiligining rivojlanishida mutlaqo yangi bosqichni boshlab berdi. 1990-yil 1-noyabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasida ijroiya va boshqaruv hokimiyatining tuzilishini takomillashtirish hamda O‘zbekiston SSR Konstitutsiyasi (Asosiy Qonuni)ga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi qonuni bilan davlat boshqaruvining uyg‘un

tizimini yaratish, qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatini bir-biridan qat'iy farqlab qo'yish muhim ekanligini hisobga olib, prezidentlik hokimiyati bilan Ministrlar Sovetining ijroiya-boshqaruv hokimiyati qo'shib yuborildi. O'zbekiston Respublikasi Ministrlar Soveti O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasiga aylantirildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ayni vaqtda Vazirlar Mahkamasining Raisi bo'lishi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining va O'zbekiston Respublikasi Ministrlar Sovetining apparati O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi bitta apparatga birlashtirilishi belgilandi.

Mazkur qonun mamlakatimizda davlat boshqaruv shakli – prezidentlik respublikasiga asoslanishini mustahkamlab qo'ydi. Prezidentlik instituti ta'xis etilganidan so'ng davlatimizda keng qamrovli islohotlar boshlandi. 1991-yil 18-noyabrda mamlakatimizda prezidentlik saylovlarini tartibga soluvchi “O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to'g'risida”gi qonun qabul qilindi. Shu asosda 1991-yil 29-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentligiga muqobillik asosida saylov bo'lib o'tdi.

Oliy lavozimga ikki nomzod – O'zbekiston Xalq demokratik partiyasi va O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi nomzodi Islom Karimov va “Erk” Demokratik partiyasi vakili Saloy Madaminov (Muhammad Solih) nomzodi qo'yildi. Saylovlar yakuniga ko'ra, ovoz berishda qatnashganlarning 86 foizi Islom Karimov nomzodini, 12,3 foizi esa Saloy Madaminov nomzodini yoqlab ovoz berdi. 1995-yil 26-martda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi qaroriga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining vakolat muddatini 1997-yildan 2000-yilgacha uzaytirish masalasi bo'yicha umumxalq referendumini bo'lib o'tdi. 2000-yil 9-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi o'tkazildi. Islom Karimov O'zbekiston Respublikasi Prezidentligiga muqobillik asosida o'tkazilgan saylovda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti etib saylandi. 2002-yil 27-yanvarda bo'lib o'tgan referendumda

Mulohaza qiling!

“Davlat va huquq asoslari” fanidan olgan bilimlaringizga tayanib, quyidagi holatni izohlang! 2011-yil O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. Unga ko'ra Prezidentning vakolati 7 yildan 5 yilga qaytarildi.

президентlik lavozimi vakolati 5 yildan 7 yilga uzaytirildi. 2007-yil 23-dekabrda bo‘lib o‘tgan saylovda 88,1 foiz ovoz bilan Islom Karimov 7 yilga saylandi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining vakolat muddati 2015-yil dekabrda tugashi munosabati bilan Prezidentlik lavozimiga saylov o‘tkazildi.

2015-yil 29-mart kunidagi prezident saylovida Islom Karimov 90,39 foiz ovoz bilan g‘alaba qozondi.

2016-yil 2-sentabrda Islom Karimov og‘ir xastalik tufayli vafot etdi. Shu munosabat bilan navbatdan tashqari umumxalq prezidentlik saylovlari o‘tkazildi. 2016-yil 4-dekabrda O‘zbekiston Konstitutsiyasi va “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to‘g‘risidagi”gi qonunga muvofiq muqobillik va sog‘lom raqobat asosida Prezidentlik saylovi o‘tkazildi. Unda 88,61 % ovoz bilan Bosh vazir Shavkat Mirziyoyev Prezident etib saylandi.

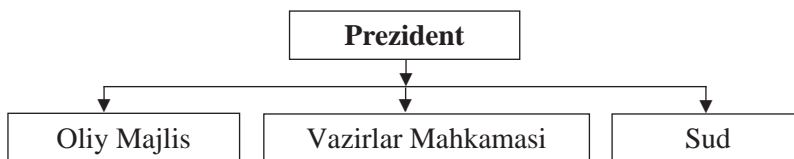
O‘zingizni sinang!

Prezidentlik respublikasi – bu ...
Islom Karimov – bu ...

Hokimiyatning bo‘linishi – bu ...
Shavkat Mirziyoyev – bu ...

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. Mustaqillik qo‘lga kiritilgan dastlabki kunlardayoq O‘zbekistonda demokratiyani taraqqiy toptirish uchun hozirgi zamon jahon standartlariga javob bera oladigan samarali va ishchan parlamentni shakllantirish zarurati yuzaga keldi.

Demokratik tamoyillar va O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining uchinchi tamoyili – davlat hokimiyatining uch tarmoqqa bo‘linishi nuqtayi nazaridan O‘zbekiston davlat hokimiyati tizimi qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlariga bo‘linishi qonunlashtirildi.

Uch hokimiyatdan har biri faoliyatda mustaqil bo‘lib, ayni vaqtda bir-biri bilan chambarchas bog‘liqdir. Prezident har uchala hokimiyat faoliyatini muvofiqlashtiruvchi mustaqil organ hisoblanadi.

Parlamentarizmning rivojlanishi bosqichma-bosqich amalga oshirib borildi. O‘zbek parlamentarizmi tarixiga nazar solsak, 1990–1994-yillarda

mamlakatimiz parlamenti Oliy Kengash nomi bilan atalib, 150 deputatdan iborat edi. 1995–2004-yillarda Oliy Majlis nomi bilan atalgan 250 deputatdan iborat bir palatali parlament shakllantirildi. Bir mandatli hududiy saylov okruglaridan saylangan deputatlar tarkibida Xalq demokratik partiyasidan, “Adolat” sotsial-demokratik partiyasidan, “Vatan taraqqiyoti” partiyasidan, “Milliy tiklanish” partiyasidan deputatlar bo‘lib, ilk bor parlament fraksiyalari tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining binosi

2005-yildan boshlab mamlakatimiz tarixida ilk bor O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi ikki palatadan – Qonunchilik palatasi (quyi palata) va Senatdan (yuqori palata) iborat tarzda ish boshladi. Bu 2002-yil 27-yanvarda o‘tkazilgan referendum va shu asosda qabul qilingan “O‘zbekiston Respubli-

kasi Oliy Majlisining Senati to‘g‘risida” va “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy Qonunlar asosida amalga oshirildi.

O‘zingizni sinang!

Qonun va Konstitutsiyaviy qonunning qanday farqlari bor?

Yodda tuting!

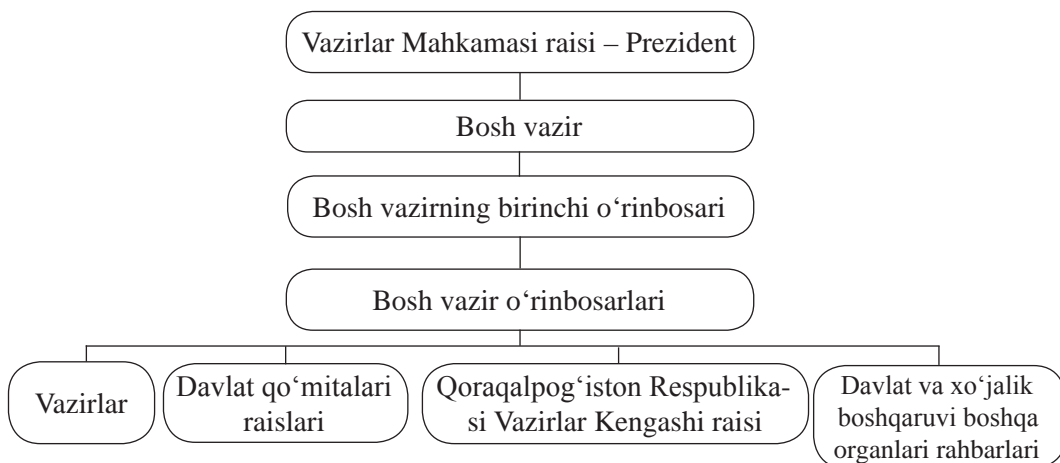
Mamlakat parlamentining bosib o‘tgan yo‘lini tarixiy nuqtayi nazardan tahlil etar ekanmiz, uni shartli ravishda uchta asosiy davrga bo‘lish mumkin. Birinchi davr – 1991–1994-yillar, ikkinchi davr – 1995–2004-yillar, uchinchi davr – 2005-yildan hozirgi paytgacha.

Parlamentda 250 kishi, jumladan, Quyi palata – Qonunchilik palatasida 150 deputat, Senatda 100 nafar senator faoliyat ko‘rsatadi. Senatga Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridan 6 nafardan, jami 84 kishi saylanadi. Prezident tomonidan tayinlanadigan 16 nafar el-yurtda obro‘-e‘tibor qozongan kishilar Senatning a‘zosi bo‘lishadi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, uning tizimi va vazifalari. 1990-yil 15-noyabrda O‘zbekiston Prezidentining “O‘zbekiston SSR Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasining tarkibini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni qabul qilindi. Unga muvofiq ravishda O‘zbekiston Prezidenti huzurida Vazirlar Mahkamasi tuzildi, Prezident uning Raisi bo‘ldi. Respublikada vitse-prezident lavozimi ta‘sis etilib, uning zimmasiga Vazirlar Mahkamasiga rahbarlik qilish va uning ishini uyushtirish vazifasi yuklandi. 1992-yil 4-yanvarda vitse-prezident lavozimi tugatildi va O‘zbekiston Respublikasining Bosh vaziri lavozimi ta‘sis etildi. Bosh vazir zimmasiga vitse-prezident vakolatlari berildi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XX bobida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi, uning tashkil etilishi, faoliyatining asosiy yo‘nalishlari va vakolatlari belgilab qo‘yildi. Vazirlar Mahkamasi o‘z faoliyatini O‘zbekiston Respublikasining 1993-yilda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi (yangi tahriri 2003-yil) qonuni asosida olib boradi. Vazirlar Mahkamasi O‘zbekiston Respublikasining hukumati hisoblanib, Oliy Majlisning qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari bajarilishiga rahbarlikni ta‘minlovchi O‘zbekiston Respublikasining ijro etuvchi hokimiyat organidir.

1992–2003-yillarda Vazirlar Mahkamasining tuzilishi

Vazirlar Mahkamasining doimiy organi sifatida Bosh vazir va uning o‘rinbosarlaridan iborat tarkibdagi Vazirlar Mahkamasining Rayosati faoliyat ko‘rsatadi. 2003-yil O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 89-moddasining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti ayni vaqtda Vazirlar Mahkamasining Raisi hisoblanadi”, degan ikkinchi qismi olib tashlandi. O‘zbekiston hukumati – Vazirlar Mahkamasiga Bosh vazir rahbarlik qiladi.

Vazirlar Mahkamasi tarkibida Rais lavozimi bo‘lmaydigan bo‘ldi. Hozirda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining taqdimiga binoan, O‘zbekiston Respublikasining Bosh vaziri, uning birinchi o‘rinbosari va o‘rinbosarlari nomzodlari avval Qonunchilik palatasida, so‘ngra Senatda ko‘rib chiqiladi hamda tasdiqlanadi. Vazirlar Mahkamasining boshqa a‘zolari esa Bosh vazirning taqdimiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadi. Hozirda Vazirlar Mahkamasining tarkibiga O‘zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, uning birinchi o‘rinbosari va o‘rinbosarlari, O‘zbekiston Respublikasi vazirlari, davlat qo‘mitalari-ning raislari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashining Raisi kiradi.

Yodda tuting!

O‘zbekistonda Bosh vazir maqomiga teng Vitse-prezidentlik lavozimida Shukrullo Mirsaidov (1990–1992), Bosh vazir lavozimida Abdulhoshim Mutalov (1992–1995), O‘tkir Sulstonov (1995–2003), Shavkat Mirziyoyev (2003–2016) lar faoliyat yuritgan. 2016-yil 14-dekabrda Abdulla Aripov Bosh vazir etib tasdiqlangan.

Sud hokimiyati. Sud hokimiyati – O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 106-moddasiga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida sud hokimiyati sohasida ham islohotlar amalga oshirildi. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va 2000-yilda qabul qilingan “Sudlar to‘g‘risida”gi qonuni (yangi tahrirda) sud islohotlarining huquqiy asosidir.

Sud tizimidagi islohotlarni ikki davrga bo‘lish mumkin. 1) 1991–2016-yillar; 2) 2017-yildan keyingi davr. Dastlabki davrda O‘zbekiston

Respublikasi sud tizimiga besh yil muddatga saylanadigan quyidagi sudlar kirgan:

- ✓ O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi;
- ✓ O‘zbekiston Respublikasining Oliy sudi;
- ✓ O‘zbekiston Respublikasining Oliy xo‘jalik sudi;
- ✓ Qoraqalpog‘iston Respublikasi fuqarolik va jinoyat ishlari bo‘yicha oliy sudlari;
- ✓ Qoraqalpog‘iston Respublikasi xo‘jalik sudi;
- ✓ fuqarolik va jinoyat ishlari bo‘yicha viloyat va Toshkent shahar sudlari;
- ✓ fuqarolik va jinoyat ishlari bo‘yicha tumanlararo, tuman, shahar sudlari;
- ✓ viloyatlar va Toshkent shahrining xo‘jalik sudlari;
- ✓ harbiy sudlar.

Favqulodda sudlar tuzishga yo‘l qo‘yilmaydi. O‘zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritish o‘zbek tilida, qoraqalpoq tilida yoki muayyan joydagi ko‘pchilik aholi so‘zlashadigan tilda olib boriladi.

Sudlarning alohida hokimiyat sifatida belgilanishidan maqsad O‘zbekiston Respublikasida shaxs huquqi va erkinliklarining xolis organ sifatida faqat sud orqali ta‘minlanishiga erishish va sudni avvalgi jazolovchi organdan shaxs huquq va erkinliklarini to‘laqonli himoya qila oladigan organga aylantirishdir.

Sudlar sud qarorini ijro etish kabi o‘zlariga tegishli bo‘lmagan vazifalardan ozod etildi. 2008-yil 1-yanvardan mamlakatda o‘lim jazosi bekor qilindi, fuqarolarni qamoqqa olishga sanksiya berish huquqi prokuraturadan sudlarga o‘tkazildi. Davlatimizda jinoiy jazolashning insonparvar huquqiy tizimi tashkil etildi.

Islohotlar ikkinchi davrining asosiy xususiyati Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 21-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni asosida amalga oshirilmoqda.

Mazkur farmon asosida O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi va Oliy xo‘jalik sudi birlashtirilib, fuqarolik, jinoiy, ma‘muriy va iqtisodiy sud ish yurituvi sohasidagi sud hokimiyatining yagona oliy organi – O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi tashkil etildi. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi

Harbiy hay'ati, O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudi, okrug va hududiy harbiy sudlar shtat birliklari O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tarkibidan O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tizimiga o'tkazildi.

Yodda tuting!

2017-yil O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2 ming 700 nafar mahkumni, shu jumladan, jazoni ijro etish koloniyalaridan 956 nafar turli sharoitlar tufayli jinoyat sodir etgan, qilmishidan chin ko'ngildan pushaymon bo'lgan, tuzalish yo'liga qat'iy o'tgan, yashash joyi va jazoni ijro etish muassasasida ijobiy tavsiflangan shaxslarni mamlakatimiz tarixida ilk marotaba afv etish to'g'risida farmon qabul qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 21-oktabrdagi "Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoniga ko'ra, sudyalik lavozimiga tayinlash (saylash) muddatlariga qat'iy aniqlik kiritildi. Ya'ni sudyalik lavozimiga birinchi marotaba tayinlash besh yilga, ikkinchi marotaba – o'n yil, keyingisida muddatsiz tayinlanish (saylanish) imkoni yaratildi. Bu sudyalarning yoshi, malakasi, kasb mahoratini inobatga olgan holda uzoqroq muddatga faoliyat ko'rsatishini kafolatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari. Mamlakatimiz istiqloлга erishgan kundanoq O'zbekiston milliy davlatchiligi, uning hududiy yaxlitligi, aholining tinch va osoyishta hayotini ta'minlash davlat siyosatining bosh masalalaridan biri bo'lib kun tartibiga qo'yildi.

1991-yil 19–21-avgust kunlari sobiq ittifoq poytaxti Moskva shahrida ro'y bergan davlat to'ntarishi sababli mamlakat halokat girdobiga kelib qoldi. Shunday sharoitda mamlakat hududiy yaxlitligi, aholi tinchligi va osoyishtaligini qurolli himoya qilish yo'lida yangi qadamlar qo'yildi. O'zbekiston Prezidentining 1991-yil 25-avgustdagi farmoni asosida O'zbekiston Ichki ishlar vazirligi, Davlat xavfsizligi komitetining respublika tasarrufiga o'tishi, SSSR Ichki ishlar vazirligining yurtimizdagi qo'shinlari O'zbekiston Prezidentiga bo'ysundirilishi ana shunday birinchi qadamlardan bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentininig 1991-yil 6-sentabrdagi farmoniga asosan Mudofaa ishlari vazirligi tashkil qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi 1992-yil 10-yanvarda “O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan SSSR Ichki ishlar vazirligining harbiy qismlari va o‘quv muassasalarini O‘zbekiston Respublikasi tasarrufiga olish to‘g‘risida” va 14-yanvarda “O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan harbiy qismlar va harbiy o‘quv muassasalari to‘g‘risida”gi qarorlarni qabul qildi. Ushbu qarorlarga muvofiq, sobiq SSSR Qurolli Kuchlarining respublika hududida joylashgan qismlari, qo‘shimlari, birlashmalari, harbiy o‘quv yurtlari, tashkilotlari va boshqa harbiy tuzilmalari qonuniy asosda O‘zbekiston Respublikasi yurisdiksiyasiga olindi. Mazkur qaror qabul qilingan kun – 14-yanvar O‘zbekiston Respublikasining 1993-yildagi qonuniga muvofiq “Vatan himoyachilari kuni” deb e‘lon qilindi.

Harbiy qasamyod

1992-yil O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni bilan Milliy xavfsizlik xizmati tasarrufida Chegara qo‘shinlari boshqarmasi tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 93-moddasiga muvofiq Prezident mamlakat Qurolli Kuchlarining Oliy Bosh Qo‘mondoni hisoblanadi.

1995-yilning may oyida davlat va jamiyat xavfsizligini ta‘minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida Xavfsizlik kengashi tuzildi. Xavfsizlik Kengashi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi maslahatlashuv organi hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi

Yodda tuting!

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining quyidagi harbiy okruglari tashkil topdi:

1. Shimoli-g‘arbiy harbiy okrug (Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Xorazm viloyati);
2. Janubi-g‘arbiy maxsus harbiy okrug (Buxoro, Navoiy, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari);
3. Markaziy harbiy okrug (Samarqand, Jizzax, Sirdaryo viloyatlari);
4. Toshkent harbiy okrugi (Toshkent shahri va Toshkent viloyati);
5. Sharqiy harbiy okrug (Andijon, Namangan, Farg‘ona viloyatlari).

Prezidenti lavozimiga ko‘ra ushbu Kengashning raisi hisoblanadi. Xavfsizlik Kengashi o‘zining majlislariga muvaqqat ravishda O‘zbekiston Respublikasidagi har qanday mansabdor shaxsni taklif etishi mumkin. Kengash majlisi davomida bildirilgan taklif va mulohazalar ko‘pchilik ovoz bilan qabul qilinadi va mamlakat Prezidenti tegishli qarorni tasdiqlagandan so‘ng kuchga kiradi.

Yodda tuting!

2018-yil 10-yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Xavfsizlik kengashining ilk bor kengaytirilgan, ochiq, videokonferensiya yig‘ilishi bo‘lib o‘tdi. Unda O‘zbekiston Qurolli Kuchlarining jangovar holatga shayligi ilgari 5 kundan bugungi kunda 3 soatga yetkazilgani ta’kidlandi.

Mamlakatimizda ilk marta 1996-yil 24-aprelda Oliy Majlisning beshinchi sessiyasida ma’qullangan to‘rt bo‘lim, yigirma sakkiz moddadan iborat bo‘lgan “Milliy xavfsizlik to‘g‘risida”gi Qonun loyihasi muhokama qilindi. Milliy xavfsizlik tizimini shakllantirish, milliy xavfsizlikni ta’minlash borasidagi vazifalar va ularni amalga oshirish prinsiplarini huquqiy normalarda belgilab beradigan, butunlay yangicha hujjat sifatida ko‘rib chiqildi. 1997-yil avgust oyida Oliy Majlisning IX sessiyasida O‘zbekiston Respublikasining Milliy xavfsizlik konsepsiyasi qabul qilindi.

Xorij tajribasida milliy xavfsizlik deganda ko‘proq davlat xavfsizligi tushuniladi. Bu borada O‘zbekiston o‘ziga xos yo‘liga ega. Chunonchi, masalaga bunday yondashuv milliy xavfsizlik muammosining mohiyatini bir-muncha toraytiradi. To‘g‘ri, milliy xavfsizlikda harbiy va davlat xavfsizligi masalalari asosiy o‘rin tutadi. Biroq milliy xavfsizlik deyilganda faqat ana shularning o‘zigina tushunilmaydi.

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 2018-yil 9-yanvarda “O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa doktrinasi to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi. Qonun globallashtirish sharoitida xalqaro va mintaqaviy xavfsizlikka tahdidlar kengayib borayotgan vaziyatda geosiyosiy qarama-qarshilik, kuch ishlatish, shu jumladan, ommaviy qirg‘in qurolini qo‘llash ehtimoli oshganligi, xalqaro terrorizm va ekstremizm faollashganligi, axborot makonida o‘zaro kurash kuchayganligiga qarshi munosib tura olish masalalarini kafolatlaydi.

O‘zingizni sinang!

Mudofaa doktrinasi – bu ...
Harbiy okrug – bu

Xavfsizlik kengashi – bu ...
Chegara qo‘shinlari – bu ...

Atamalar izohi!

Afv etish – sud hukmi bilan jazo tayinlangan biror shaxsni jinoiy javobgarlikdan ozod qilish yoki berilgan jazoni yengillashtirish. Odatda, afv davlat boshlig‘ining qarori bilan amalga kiritiladi.

Referendum – (*lot.* – ma’lum qilinishi zarur bo‘lgan narsa) davlat ahamiyatiga ega bo‘lgan muhim masalalar bo‘yicha o‘tkaziladigan va ba’zan qonun qabul qilish uchun asos bo‘lib xizmat qiladigan umumxalq so‘rovi, ovoz berish yo‘li bilan xalq fikrini aniqlash.

Yurisdiksiya – (*lot.* – sud qilish, sud jarayoni) huquqiy masalalarni hal qilish, sudlov ishlarini olib borish huquqi. Muayyan davlat organi vakolatlari doirasidagi huquq sohasi.

Doktrina – (*lot.* – ta’limot; o‘qimishlilik) ilmiy yoki falsafiy ta’limot, nazariya; asosiy nazariy yoki siyosiy nuqtayi nazar.

Savol va topshiriqlar:

1. O‘zbekistonda bir palatali parlament faoliyat ko‘rsatgan davrdagi o‘ziga xoslik nimalardan iborat? Ikki palatali parlament tashkil etish zarurati nimada?
2. Davlat boshqaruvida hokimiyat bo‘linishi qanday ahamiyatga ega?
3. O‘zbekistonda ijro hokimiyatiga qaysi davlat idoralari kiradi?
4. O‘zbekistonda “Vatan himoyachilari kuni” ilk bor qaysi yilda nishonlandi?
5. O‘zbekistonda sud ishlari qaysi tillarda olib boriladi?
6. Vazirlar Mahkamasi va uning strukturasi qanday o‘zgarishlar yuz berdi?

II BOB. O‘ZBEKISTONDA FUQAROLIK JAMIYATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

3-mavzu. Fuqarolik jamiyati g‘oyasining rivojlanish tarixi

Mahalliy davlat hokimiyati organlari. O‘zbekistonda demokratik huquqiy davlat barpo etish jarayonida ko‘plab vazifalar belgilangan edi. Eng muhim vazifalardan biri respublikada davlat hokimiyatining vakillik va fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlarining yangi sharoitlarga mos keladigan tizimini yaratish edi. Hozirgi amalda bo‘lgan mahalliy vakillik organlari xalq deputatlari Sovetlari negizida tashkil qilingan. Biroq bular oldingi tizimdan demokratik mohiyati bilan tubdan farq qiladi.

1992-yil 4-yanvarda “O‘zbekiston Respublikasining mahalliy hokimiyat idoralari qayta tashkil etish to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi. Bu qonun mamlakatimizda mahalliy hokimiyatning ikki mustaqil organi – **vakillik** va **ijro organlari** tizimiga boshchilik qiladigan hokimlik va hokimlar lavozimi joriy etildi.

Yodda tuting!

1992-yilda ilk bor Toshkent shahrida va 12 ta viloyatda, 163 ta qishloq tumani va 18 ta shahar tumanida hamda 120 ta shaharda hokimlar tayinlandi va tasdiqlandi, ularning apparati — hokimiyatlar tuzildi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XXI bobi “Mahalliy davlat hokimiyati asoslari” deb nomlanib, unda mahalliy davlat hokimiyati organlarining tizimi, vazifalari, tuzilish tartibi mustahkamlandi. Konstitutsiyaga ko‘ra, avvalgi mahalliy vakillik organlarining nomi Kengashlar deb o‘zgartirildi. Ularning samarali ishlashini ta‘minlash uchun viloyat, tuman va shahar xalq deputatlari Kengashlari vujudga keltirildi.

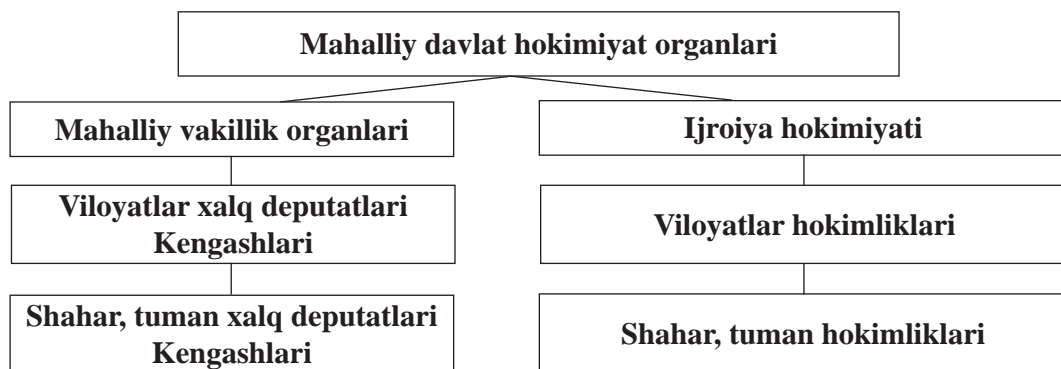
O‘zbekiston Konstitutsiyasi qabul qilinguncha mahalliy vakillik organlarining uch bo‘g‘inli tizimi mavjud bo‘lib hisoblanadi, ular:

- 1) viloyatlar hamda Toshkent shahar xalq deputatlari Kengashlari (Sovetlari) – yuqori bo‘g‘in;
- 2) tuman, shahar xalq deputatlari Kengashlari – o‘rta bo‘g‘in;
- 3) qishloq, posyolka, ovul xalq deputatlari Kengashlari – quyi bo‘g‘in.

Konstitutsiya mahalliy vakillik organlarining ikki bo‘g‘inli tizimini mustahkamladi, ya’ni quyi bo‘g‘in olib tashlandi. Ular o‘rniga fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari tuziladigan bo‘ldi.

Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga muvofiq mahalliy davlat hokimiyati, hokimiyat organlari ikki mustaqil organlarga – *vakillik va ijroiya hokimiyatiga* bo‘lindi.

Mahalliy vakillik organlariga – xalq deputatlari Kengashlari kiradi. Ular o‘z faoliyatini jamoaviy (kollegial) asosda olib boradi. Xalq deputatlari Kengashlari ishining asosiy tashkiliy-huquqiy shakli sessiya hisoblanadi.

“Xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar Kengashlariga saylov to‘g‘risida”gi qonunga ko‘ra, vakillik organlariga 21 yoshga to‘lgan fuqarolar saylanadi. Xalq deputatlari viloyat va Toshkent shahar Kengashlariga 60 tadan ko‘p bo‘lmagan, tuman va shahar Kengashlariga esa 30 tadan ko‘p bo‘lmagan deputatlar 5 yil muddatga saylanadi.

Ijroiya hokimiyatiga – hokim va uning ijroiya apparati kiradi. Hokim tegishli hududda oliy mansabdor shaxs hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 101-moddasiga ko‘ra hokimlarning vakolat muddati – 5 yil.

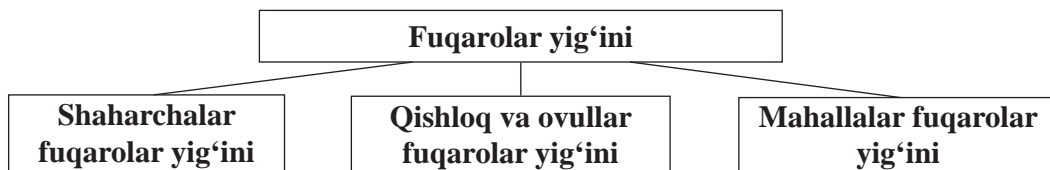
Viloyatlar va Toshkent shahar hokimi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qonunga muvofiq tayinlanadi hamda lavozimidan ozod etiladi. Tuman va shaharlarning hokimlari tegishli viloyat hokimi tomonidan tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi hamda tegishli xalq deputatlari Kengashi tomonidan tasdiqlanadi. Shaharlardagi tumanlarning hokimlari

tegishli shahar hokimi tomonidan tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi hamda xalq deputatlari shahar Kengashi tomonidan tasdiqlanadi. Tumanlarga bo'ysunadigan shaharlarning hokimlari tuman hokimi tomonidan tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi hamda xalq deputatlari tuman Kengashi tomonidan tasdiqlanadi. Vakillik organlari tuzilmaydigan shahar tarkibidagi tumanlarda va tumanga bo'ysunuvchi shaharlarda ham hokimiyatlar ta'sis etildi, ularning apparati – hokimiyat tashkil etildi. Viloyat hokimlari va Toshkent shahar hokimi O'zbekiston Prezidentining shu joylardagi vakili hisoblanadi.

Mahalliy davlat hokimiyat organlari sud hokimiyati organlari, prokuratura, ichki ishlar organlari, adliya singari huquqni muhofaza qilish organlari bilan o'zaro hamkorlikda ish olib boradi.

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari. O'zbekiston Respublikasi mustaqil taraqqiyot yo'liga kirgach, O'zbekistonga xos va mos fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari vujudga keldi. Xususan, hozirda deyarli jahonning barcha mamlakatlarida bu institut mahalliy o'zini o'zi boshqarish deb atalsa, O'zbekistonda esa fuqarolarning o'zini o'zi boshqarishi deb ataladi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilingach, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish tizimining huquqiy zamini mustahkamlandi. Konstitutsiyaning 105-moddasiga ko'ra, "Shaharcha, qishloq va ovullarda, shuningdek, ular tarkibidagi mahallalarda hamda shaharlardagi mahallalarda fuqarolarning yig'inlari o'zini o'zi boshqarish organlari bo'lib, ular ikki yarim yil muddatga raisni (oqsoqolni) va uning maslahatchilarini saylaydi".

Yodda tuting!

1999-yil «Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida», 2004-yilda esa "Fuqarolar yig'ini raisi (oqsoqoli) va uning maslahatchilari saylovi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlari qabul qilindi. 2017-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Mahalla institutini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonni imzoladi.

Shunday qilib, fuqarolar yig'ini ma'lum muddatda to'planib ish yuritadigan o'zini o'zi boshqarish vositasi bo'lsa, rais, uning maslahatchilari doimiy faoliyat ko'rsatuvchi tuzilmadir.

Prezidentning 2017-yildagi farmoni asosida fuqarolar yig'inlarining uyushmasi sifatida fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyatini muvofiqlashtirish bo'yicha Respublika kengashi tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi raisi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlariga tegishincha Respublika kengashi, hududiy kengashlarga jamoatchilik asosida raislik qilishi belgilandi. Respublika kengashida tashkiliy ishlar va uslubiy masalalar bo'yicha rais o'rinbosari, shuningdek, Respublika kengashi hamda hududiy kengashlarda yoshlar ishlari, diniy-ma'rifiy masalalar, keksalar va faxriylar ishlari bo'yicha rais o'rinbosarlari lavozimlari joriy etildi. Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarida jamoatchilik asosida faoliyat yuritadigan fuqarolar yig'ini raisining o'rinbosari – yoshlar masalalari bo'yicha maslahatchi lavozimi joriy etildi.

Mustaqil ish.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 99–105-moddalari mazmunini mavzu bilan bog'lang. Misollar keltiring.

Saylov tizimi. O'zbekistonda demokratik jamiyatga xos saylov tizimi barpo etilishida xalqaro huquq andozalari va talablariga, ilg'or chet el tajribasiga mos saylov qonunchiligi yaratilishi muhim ahamiyat kasb etdi.

Dastlab saylov tizimini yo'lga qo'yish maqsadida “O'zbekiston Respublikasining referendumi to'g'risida” va “O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to'g'risida” (1991-yil 18-noyabr) qonun qabul qilindi. XX asr 90-yillarining boshida saylovlar, saylov o'tkazish tartiblari to'g'risida

2016-yil 14-dekabrda saylangan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev

bir qator qonunlar qabul qilindi. Jumladan, “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylov to‘g‘risida”gi, “Xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar Kengashlariga saylov to‘g‘risida”gi va “Fuqarolar saylov huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi qonunlar shular jumlasidandir.

Saylovlar Markaziy saylov komissiyasi tomonidan tashkil etiladi, komissiya 1998-yildan e‘tiboran mustaqil muvaqqat organ sifatida faoliyat boshlagan bo‘lsa, 2014-yildan esa doimiy organ sifatida tashkil etildi. Markaziy saylov komissiyasi va uning a‘zolari o‘z faoliyatini har qanday davlat organlari, jamoat birlashmalari va mansabdor shaxslardan mustaqil holda amalga oshiradi.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarda 18 yoshga to‘lgan fuqarolarning saylash huquqiga ega ekanligi, O‘zbekiston Prezidenti saylovi, Oliy Majlis saylovi, xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar Kengashlari saylovi umumiy, teng, to‘g‘ridan-to‘g‘ri saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo‘li bilan o‘tkazilishi mustahkamlab qo‘yilgan.

Har bir fuqaro – saylovchi bir ovozga ega. 35 yoshdan kam bo‘lmagan fuqaro O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, 25 yoshga to‘lganlar Oliy Majlisga, 21 yoshga to‘lganlar viloyat, tuman va shahar Kengashlariga deputat etib saylanish huquqiga ega.

O‘zingizni sinang!

Fuqarolar yig‘ini – bu ...	Saylanish yoshi – bu	1991-yil – bu ...
Rais maslahatchilari – bu ...	Saylov yoshi – bu ...	2017-yil – bu ...

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga binoan mamlakat Prezidenti saylovi, Oliy Majlisning Qonunchilik palatasiga hamda Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesiga, viloyatlar, tumanlar, shaharlar davlat hokimiyati vakillik organlariga saylov tegishlicha ularning konstitutsiyaviy vakolat muddati tugaydigan yilda — dekabr oyi 3-o‘n kunligining 1-yakshanbasida o‘tkaziladi.

O‘zbekistonda ko‘ppartiyaviylik tizimining yuzaga kelishi. Ko‘ppartiyaviylik – jamiyat hayotida ikki yoki undan ortiq partiyaning faoliyat yuritishidir. Bu holat demokratik yo‘lga kirgan davlat va jamiyatlarga xos hisoblanib, jamiyat taraqqiyoti fikrlar xilma-xilligiga asoslanadi. Jamiyatda siyosiy partiyalarning erkin faoliyat ko‘rsatishi demokratik huquqiy davlat barpo etishning asosiy garovidir.

Hozirgi davr jahondagi demokratiyaning asosiy mezonlaridan biri saylovlarning ko‘ppartiyaviylik asosida o‘tkazilishidir. Mustaqillik davrida tashkil topgan ilk siyosiy partiya bu – *O‘zbekiston Xalq demokratik partiyasi*dir. Partiyaga 1991-yilning noyabrida asos solindi. Uning maqsadi ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlami manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Mazkur partiya tashkil etilganidan hozirgi kunga qadar besh marotaba Prezident saylovlarida hamda parlament saylovlarida ishtirok etib, parlamentda o‘z fraksiyasini tashkil etishga erishdi.

Mustaqil ish.

Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalangan holda, bir guruh o‘quvchilar O‘zbekiston XDPning Prezident saylovida ishtirok etgan yillarini sanab chiqadi va ta’rif beradi. Ikkinchi guruh partiyaning Oliy Majlisga saylovlarda qatnashishi bo‘yicha xuddi shu vazifani bajaradi.

O‘zbekistonda ko‘ppartiyaviylikning rivojlanish tarixida o‘z o‘rniga ega partiyalardan yana biri O‘zbekiston “*Vatan taraqqiyoti*” partiyasi bo‘ldi. Ushbu partiya 1992-yil tashkil topgan. 1999-yili “Fidokorlar” milliy demokratik partiyasi ta’sis etildi. U O‘zbekiston fidokorlar maqsadlari va intilishlarini qo‘llab-quvvatlaydigan siyosiy uyushma sifatida dunyoga keldi. 2000-yil aprelda “*Vatan taraqqiyoti*” partiyasi va “*Fidokorlar*” milliy-demokratik partiyasining qo‘shma qurultoyi bo‘lib, unda har ikki partiya harakati, faoliyat dasturi yakdilligi muhokama qilindi, ularning birlashib ishlashlari maqsadga muvofiq degan xulosa asosida ikkita partiya birlashdi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida tashkil topgan partiyalardan yana biri bu – *O‘zbekiston “Adolat” sotsial-demokratik partiyasi*dir. U 1995-yil fevralda tuzilgan. Sotsial-demokratik partiyalarning asosiy maqsadi jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etishga qaratilgan. Partiya shuning uchun ham rivojlangan mamlakatlardagi sotsial-demokratik yo‘nalishdagi partiyalar bilan aloqalarni yo‘lga qo‘yishga va xalqaro sotsial-demokratik harakatlarda faol ishtirok etishga intilmoqda. O‘zbekiston “Adolat” sotsial-demokratik partiyasi o‘rta sinf va ehtiyojmand aholi

tabaqasiga tayanadi, ularning siyosiy va ijtimoiy irodalarini ifodalashga intiladi.

Mustaqillik yillarida tashkil topgan partiyalardan yana biri – bu *O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasidir*. Ushbu partiya 1995-yili iyunda tuzilgan. O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining asosiy maqsad-vazifasi milliy an'analarni va qadriyatlarni saqlashdan iborat. 2008-yil iyunda O'zbekiston "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasi va O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasining birlashuv qurultoyi bo'lib, unda O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi va "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasini birlashtirish to'g'risidagi masala ko'rildi. Qurultoyda partiyalarning maqsadli dasturiy vazifalari mazmun-mohiyatiga ko'ra bir-biriga yaqinligi ta'kidlandi va ular birlashtirildi.

O'zbekiston siyosiy tizimida o'ziga xos o'ringa ega bo'lib ulgurgan *O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasi (O'zLiDeP)* 2003-yil noyabrda tashkil topgan. O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasi umummilliy siyosiy tashkilot sifatida mulkdorlar qatlami, kichik biznes, fermerlik va dehqon xo'jaliklari vakillari, ishlab chiqarishning yuqori malakali mutaxassislari va boshqaruv xodimlari, ishbiarmonlar manfaatlarini ifodalaydi va himoya qiladi.

O'zbekiston Respublikasida siyosiy partiyalarning o'tgan yillar davomidagi faoliyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularning rivojlanishi uchun huquqiy asos yaratilganini ko'ramiz. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Siyosiy partiyalar to'g'risida"gi, "Siyosiy partiyalarni moliyalashtirish to'g'risida"gi qonunlar hamda "Davlat boshqaruvini yangilash va yanada demokratlashtirish hamda mamlakatni modernizatsiya qilishda siyosiy partiyalarning rolini kuchaytirish to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy qonuni shular jumlasidandir. Tabiiyki, siyosiy partiyalarning jamiyatda qanchalik mavqega ega ekanligini belgilovchi asosiy mezon – bu ularning davlat hokimiyati

vakillik organlariga bo‘ladigan saylovlarda qanday natijalarga erishganligi hisoblanadi.

O‘zbekiston ekologik harakati. 2008-yil O‘zbekiston Respublikasining “Saylov to‘g‘risidagi qonun hujjatlari takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonunlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi qonuni qabul qilindi. Unga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga

besh yil muddatga 135 deputat saylanib, Qonunchilik palatasining 15 deputati O‘zbekiston ekologik harakatidan, o‘z ichki qurultoyidan saylanishi belgilandi. Ushbu Qonun asosida Oliy Majlisning Qonunchilik palatasidagi deputatlarining soni 150 deputatdan iborat bo‘ldi.

O‘zbekiston ekologik harakati 2008-yil avgustda tashkil topgan. O‘zbekiston ekologik harakati o‘z faoliyatini fuqarolarning hozirgi va kelgusi avlodi qulay atrof-muhit sharoitida yashashi, aholi salomatligini yaxshilash, barcha tabiiy resurslarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish huquqlarini hamda ularga so‘zsiz rioya etilishini ta‘minlashga qaratilgan yangilanish jarayonlarini yanada chuqurlashtirishda jamiyatning bor kuch va salohiyatini safarbar qilishga qaratgan.

Yodda tuting!

2017-yil 22-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi e‘lon qilindi. Mazkur Murojaatnomada O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasidagi 15 ta deputatlik o‘rni belgilab qo‘yilmasdan, Ekologik harakat boshqa partiyalar bilan teng raqobatga kirishgan holda, saylovlar orqali deputatlik o‘rniga erishishi lozimligi taklif etildi.

Atamalar izohi:

Partiya – (*lot.* partio — bo‘lak, qism) g‘oyaviy jihatdan maslakdosh, manfaatleri bir bo‘lgan kishilar guruhidan iborat, muayyan ijtimoiy guruh yoki qatlamlarning manfaatlarini himoya qiluvchi siyosiy tashkilot.

Modernizatsiya – (*modern* – zamonaviy) yangilanish, zamonaviy; davlat, jamiyat, iqtisodiyot, texnologiya va boshqa sohalarning yangilanishi, yangi uslublar, ixtirolarning qo‘llanishi asosidagi o‘zgarishlar.

Savol va topshiriqlar:

1. Mahalliy davlat hokimiyati organlarini sanang. Ular o‘z faoliyatini qaysi qonunlar asosida yuritadi?
2. Saylov tizimidagi so‘nggi o‘zgarishlar haqida nimalarni bilasiz?
3. Mahalliy hokimiyat va mahalliy vakillik organi o‘rtasida qanday farq va bog‘liqliklar bor?
4. Siyosiy partiyalar faoliyati bo‘yicha quyidagi jadvalni to‘ldiring.

Partiya	O‘zbekiston XDP	“Adolat” SDP	O‘zMTDP	O‘zLiDeP
Tashkil topgan yili				
G‘oyasi				

4-mavzu. O‘zbekistonda fuqarolik jamiyati rivojlanishining asosiy bosqichlari va istiqbollari

Kuchli davlatdan – kuchli jamiyat sari. 2000-yildan bugungi kunga qadar bo‘lgan davrni qamrab olgan bosqichda mamlakatda faol demokratik yangilanish va modernizatsiyalash jarayonlari kuzatildi. Ushbu bosqichning asosiy vazifasi qilib milliy davlatchilik asoslarini mustahkamlashga qaratilgan kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyatiga bosqichma-bosqich o‘tish masalasi qo‘yildi. Mamlakatning siyosiy va iqtisodiy hayotida demokratlashtirish va liberallashtirish jarayonlari chuqurlashdi, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qiluvchi mustaqil sud tizimi mustahkamlandi, fuqarolik jamiyati asoslari rivojlandi, fuqarolarning iqtisodiy va siyosiy faolligi ortib bordi. Islom Karimov tomonidan mamlakatda fuqarolik jamiyatini shakllantirish va demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish konsepsiyasi ishlab chiqildi. Ushbu bosqich davlat hokimiyati va boshqaruvini yanada demokratlashtirish, sud-huquq tizimi, axborotlashtirish sohasini isloh etish, so‘z erkinligini ta‘minlash, saylov qonunchiligini takomillashtirish, iqtisodiyotni liberallashtirishga qaratilgan demokratik bozor islohotlarini chuqurlashtirishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi.

2002-yili bo‘lib o‘tgan Oliy Majlisning IX sessiyasida mamlakatning Birinchi Prezidenti Islom Karimov ayni ana shu ko‘p qirrali islohotlarni amalga oshirishning yangi tamoyillarini o‘rtaga tashladi. Unda islohotlarga doir yettita masala – ustuvor yo‘nalish belgilab berildi.

Ustuvor yoʻnalishlardan biri jamiyat hayotida nodavlat va notijorat tashkilotlarning oʻrni va rolini oshirish orqali fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonlarini chuqurlashtirish, “Kuchli davlatdan – kuchli jamiyat sari” tamoyilini amalga oshirish hisoblanadi.

Davlat siyosatining bosh yoʻli huquqiy, demokratik davlatni vujudga keltirish, qonun oldida barchaning tengligini taʼminlash, “fuqaro – jamiyat – davlat” prinsipini joriy etish, ana shu yoʻl bilan fuqarolik jamiyatini vujudga keltirish boʻldi.

Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi. Islom Karimovning 2010-yil 12-noyabrda boʻlib oʻtgan Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qoʻshma majlisidagi “Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi” mavzusida qilgan maʼruzasi amalga oshirilgan islohotlarni sarhisob qilish hamda jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarini yanada rivojlantirish yoʻnalishlarini belgilab olish nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega boʻldi. Ushbu Konsepsiyada mamlakatimizda fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat barpo etish borasida amalga oshirilgan ishlar mufassal tahlil etilib, bu yoʻnalishdagi demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va izchil davom ettirish boʻyicha dolzarb vazifalar belgilab berildi.

Davlat hokimiyati va boshqaruvini demokratlashtirish yuzasidan Konstitutsiyaning 78, 89, 93, 96, 98-moddalariga oʻzgartirishlar kiritilib, unga asosan Bosh Vazir nomzodi saylovlarda (Oliy Majlis) eng koʻp deputatlik

Yodda tuting!

Konsepsiya olti qismdan iborat boʻlib, unda davlat hokimiyati va boshqaruvini demokratlashtirish, sud-huquq tizimi, axborot sohasini isloh qilish, axborot va soʻz erkinligini, saylov huquqi erkinligini taʼminlash va saylov qonunchiligini rivojlantirish, fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish, bozor iqtisodiyotini liberallashtirishni yanada chuqurlashtirish borasidagi muhim vazifalar belgilangan.

oʻrinlarini olgan siyosiy partiya yoki teng miqdorda koʻp oʻrin olgan siyosiy partiyalar tomonidan taklif etiladi, Prezident taqdim etilgan nomzodni koʻrib

chiqib, 10 kun muddat ichida Oliy Majlis palatalari tomonidan ko‘rib chiqish va tasdiqlash uchun taklif etadigan bo‘ldi.

Sud-huquq tizimini isloh qilish sohasida advokatura instituti takomillashtirildi va uning mustaqilligi yanada mustahkamlandi. Jinoiy jazolarni liberallashtirish munosabati bilan jinoyatlar tasnifi o‘zgartirildi. Sanksiya berish huquqi sudlarga o‘tkazildi.

“Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”, “Teleradioeshittirishlar to‘g‘risida”, “Ommaviy axborot vositalari faoliyatining iqtisodiy asoslari to‘g‘risida”, “Ommaviy axborot vositalarini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash kafolatlari to‘g‘risida”gi qonunlarni qabul qilish belgilandi. Natijada axborot sohasini isloh qilish, axborot va so‘z erkinligini ta‘minlash sohasida, umuman, mamlakatda ushbu sohaga oid 10 ga yaqin qonun hujjatlari qabul qilindi.

O‘zbekistonda saylov huquqi erkinligini ta‘minlash va saylov qonunchiligini rivojlantirish sohasida saylov qonunchiligi takomillashtirilib, saylov tizimi izchil va bosqichma-bosqich liberallashtirib borildi. Muddatidan oldin ovoz berish muammosini hal etish, uchastka saylov komissiyalari faoliyatining oshkoraligini ta‘minlash borasida amaldagi qonun hujjatlariga o‘zgartirishlar kiritish belgilandi.

Ayni paytda yurtimizda 9 mingdan ortiq nodavlat notijorat tashkiloti mavjud. 29 ta xalqaro va xorijiy nohukumat tashkilotlarining filial va vakolatxonalarini faoliyat yuritmoqda. 2017-yilda «Nuroni» jamg‘armasi, Yoshlar ittifoqi, O‘zbekiston fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari kengashi, Savdo-sanoat palatasi, o‘zini-o‘zi boshqarish organlari faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘yicha Respublika kengashi kabi nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish va ularni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan alohida farmon va qarorlar qabul qilindi.

Xalq bilan muloqotning yo‘lga qo‘yilishi. 2016-yilda ilk bor mamlakat aholisi va hukumatning to‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqoti yo‘lga qo‘yildi. Shu yilning sentabr oyida Bosh vazirning (pm.gov.uz elektron manzilida) virtual qabulxonasi ochildi. 2017-yilning “Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili” deb e‘lon qilinishi bu sohadagi ishlarni faollashtirdi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2016-yil 28-dekabrda “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomil-

lashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoniga binoan Xalq qabulxonalari tashkil etildi. Uning xodimlari esa O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti devonining xodimlari hisoblanishi belgilab qo‘yildi. 2017-yil dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruzasida Xalq qabulxonalari negizida, Prezident huzurida alohida tuzilma – Tezkor davlat xizmatlari agentligini tashkil etish g‘oyasini ilgari surdi.

Mulohaza!

Virtual qabulxona ochilishining zaruratini nimalarda ko‘rasiz? Qo‘shimcha ma‘lumotlardan foydalangan holda, internetning pm.gov.uz manzilidagi “PM” qisqartmasining mazmunini tushuntiring.

Bir yil davomida sinovdan o‘tib, tobora takomillashtirilib borilgan ushbu mexanizm dunyo hamjamiyatiga chinakam demokratiya yo‘lidagi muvaffaqiyatlarimizdan biri sifatida namoyish etildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida xalq hokimiyatini nomiga emas, balki amalda joriy qilish mexanizmlarini mustahkamlashni global maqsad sifatida belgilab, mamlakatimizning barcha hududida Prezidentning virtual va Xalq qabulxonalari tashkil etilganini hamda hozirgi kungacha bir milliondan ortiq fuqarolarimiz bu qabulxonalar orqali o‘zlarining dolzarb muammolarini hal qilganini ta’kidlab o‘tdi.

2017–2021-yillarda mamlakatni rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi. Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, davlatimiz chegaralari daxlsizligini, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik muhitini ta’minlash uchun muhim poydevor bo‘ldi.

Ayni vaqtda mamlakatimiz bosib o‘tgan taraqqiyot yo‘lining tahlili, bugungi kunda jahon bozori talabi keskin o‘zgarib, globallashuv sharoitida

Yodda tuting!

Harakatlar strategiyasida mamlakatni yanada rivojlantirish bo'yicha 5 ta ustuvor yo'nalish keltirilgan:

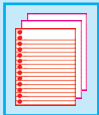
- I. Davlat va jamiyat qurilish tizimini takomillashtirish (moviy havorang – osmon va toza suv ramzi, Amir Temur davlati bayrog'ining rangi).
- II. Qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilish (siyohrang – qonun ustuvorligi va or-nomuslilik ramzi).
- III. Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish (tillarang – iqtisodiyotni rivojlantirish elementlari hisoblangan kuch-qudrat va boylik ramzi).
- IV. Ijtimoiy sohani rivojlantirish (qizil rang – hayot va aholining munosib turmush tarzini ta'minlash ramzi).
- V. Xavfsizlik, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik, o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat (oq rang – tinchliksevarlik siyosati elementlari hisoblangan tinchlik va soflik ramzi).

raqobat tobora kuchayib borayotgani davlatimizni yanada jadal sur'atlar bilan rivojlantirish uchun mutlaqo yangicha yondashuvni ishlab chiqishni taqozo etdi. Mamlakatning 2016-yilda saylangan Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning tashabbusi bilan olib borilayotgan islohotlar samarasini yanada oshirish, davlat va jamiyatning har tomonlama, jadal rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, mamlakatimizni modernizatsiya qilish hamda hayotning barcha sohalarini liberallashtirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi farmoni bilan 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi tasdiqlandi.

Strategiya dolzarb hamda aholi va tadbirkorlarni tashvishga solayotgan masalalarni kompleks o'rganish, qonunchilik, huquqni muhofaza qilish amaliyoti va xorijiy tajribani tahlil qilish yakunlari bo'yicha ishlab chiqilgan.

Harakatlar strategiyasi 5 bosqichda amalga oshirilib, ularning har biri bo'yicha yil nomlanishidan kelib chiqqan holda, alohida bir yillik davlat dasturini tasdiqlashni nazarda tutadi.

Harakatlar strategiyasini amalga oshirish bo'yicha Prezident rahbarlik qiladigan 14 kishilik Milliy komissiya tuzilib, u mazkur hujjatda belgilangan vazifalarning o'z vaqtida, sifatli bajarilishini nazorat qiladigan bo'ldi.

Atamalar izohi!

Konsepsiya – biror sohani rivojlantirishga qaratilgan keng qamrovli loyiha yoki qarashlar majmui.

Sanksiya – huquqshunoslikda huquqbuzarga nisbatan qo‘llaniladigan va uning uchun muayyan oqibatlar keltiruvchi chora.

Strategiya – uzoqqa boruvchi ta‘sir vositalari va uslublari; maqsadni istiqbolli dinamik aniqlab olish.

Savol va topshiriqlar:

1. “Kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyati sari” shiorini izohlang.
2. Prezidentning 2016-yil 28-dekabrda “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmonida nimalar nazarda tutilgan?
3. Xalq qabulxonalarining vazifalari nimalardan iborat?
4. “Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi” nechta qismdan iborat? Ularni sanab bering.
5. Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanib, Harakatlar strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha Milliy komissiya tarkibini aniqlang.

III BOB. O‘ZBEKISTONDA IQTISODIY ISLOHOTLAR VA IJTIMOY SIYOSAT

5-mavzu. O‘zbek modelining ishlab chiqilishi.

Iqtisodiy islohotlarning boshlanishi

O‘zbekistonda bozor munosabatlariga o‘tishning o‘ziga xos yo‘li, taraqqiyotning “O‘zbek modeli”. O‘zbekiston mustaqillikka erishgan vaqtda ijtimoiy-iqtisodiy ahvol o‘ta murakkab edi. Mustaqilligini qo‘lga kiritgan O‘zbekiston sovet tuzumi davridagi iqtisodiyot asosini tashkil etgan rejalashtiruvchi siyosatdan voz kechdi va bozor iqtisodiyoti yo‘lini tanladi. Jahon tajribasi ko‘rsatishicha, dunyodagi barcha mamlakatlar uchun maqbul bo‘lgan bir xil taraqqiyot yo‘li, bir xil andoza bo‘lishi mumkin emas. Har bir davlat o‘zining tarixiy taraqqiyot an‘analari, milliy o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, o‘z yo‘li, o‘z modelini ishlab chiqishi lozim. O‘zbekiston ham ana shu umumiy dastur va umumiy qonuniyat mezonlari asosida bozor iqtisodiyoti munosabatlariga o‘tishga imkoniyat beradigan o‘z yo‘lini tanlab oldi.

Yodda tuting!

O‘zbekistonning bozor munosabatlariga o‘tish yo‘liga doir Islom Karimov tomonidan ishlab chiqilgan besh tamoyil: 1. Iqtisodning siyosatdan ustunligi, uni mafkuradan xoli etish. 2. Davlat bosh islohotchi va iqtisodiy o‘zgarishlarning tashabbuskori. 3. Qonun ustuvorligi, qonun oldida hammaning tengligi. 4. Kuchli ijtimoiy siyosat yuritish, aholining muhtoj tabaqalarini ijtimoiy himoyalashning ustuvorligi. 5. Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich, izchil ravishda o‘tish kabilar asos qilib olindi.

Bozor munosabatlariga o‘tishning dastlabki davridan respublika hukumati va Prezidenti tomonidan bir qator huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Mustaqillikning dastlabki yillarida aholini ijtimoiy himoyalashga qaratilgan nogironlarni ijtimoiy himoya qilish, davlat pensiya ta‘minoti, iste‘molchilar huquqlarini himoya qilish, fuqarolarning sog‘lig‘ini saqlash haqida va boshqa shu kabi respublika qonunlari, hukumat qarorlari va Prezident farmonlari qabul qilindi.

Iqtisodiy islohotlarni boshqarish tizimining barpo etilishi. Bozor infratuzilmasining shakllanishi. Iqtisodiyotni isloh qilishning asosiy strategik maqsadi, avvalo, kishilar turmushi va faoliyati uchun zarur shart-sharoitlarni ta‘minlaydigan, kuchli va muntazam rivojlanib boruvchi iqtisodiy tizimni barpo etishdir. Bozor munosabatlariga o‘tish davrining birinchi bosqichi mustaqillik kundan milliy valutani muomalaga kiritishgacha bo‘lgan vaqtni o‘z ichiga oladi. Birinchi bosqichda ikkita asosiy vazifa hal qilindi. Birinchidan, ma‘muriy-buyruqbozlik tizimining og‘ir oqibatlari yengib o‘tildi, tanglikka barham berildi va iqtisodiyot barqarorlashtirildi. Ikkinchidan, bozor munosabatlarining huquqiy negizlari shakllantirildi.

O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga asoslangan jamiyatning huquqiy-iqtisodiy negizlari O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida o‘z ifodasini topdi. Islohotlarning birinchi bosqichida Oliy Kengash tomonidan iqtisodiyotga oid 100 dan ortiq qonunlar qabul qilindi. Shu bilan birga, xususiylashtirish chog‘ida imtiyozlar tizimi yaratildi. Xususiylashtirilayotgan korxonalar mehnat jamoasining xodimlariga aksiyalarni imtiyozli shartlar bilan sotib olish imkoniyati berildi. Eskirgan asosiy fondlar, ijtimoiy infratuzilma obyektlari yangi mulkdorlarga tekinga topshirildi. Qishloq xo‘jaligi davlat xo‘jaliklarining mol-mulki, fermalar, bog‘lar va uzumzorlar imtiyozli shartlar asosida xususiylashtirildi.

Davlat mulkini xususiylashtirish zaruriyati bozor iqtisodiyoti munosabatlariga asoslangan jamiyatni barpo etishning asosiy shartidir. O‘zbekistonda chek vositasi bilan xususiylashtirish g‘oyasidan voz kechildi, davlat mol-mulki yangi mulkdorga faqat sotish yo‘li bilangina mulkchilikning boshqa shakliga aylantirila boshlandi. O‘zbekiston Oliy Kengashi 1991-yil 18-noyabrda “Mulknı davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish to‘g‘risida”gi qonun qabul qildi. Dastlabki bosqich xususiylashtirish jarayoni umumiy uy-joy fondini, savdo, mahalliy sanoat, xizmat ko‘rsatish korxonalarini hamda qishloq xo‘jalik mahsulotlarini tayyorlash tizimini qamrab oldi. O‘zbekiston Respublikasida xususiylashtirish jarayonini tashkil qilish va unga rahbarlik qilish maqsadida 1992-yil fevralda Davlat mulkini boshqarish va xususiylashtirish Davlat qo‘mitasi ta‘sis qilindi. 1994-yilda u Davlat mulkini boshqarish va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash Davlat qo‘mitasiga aylantirildi. Kichik xususiylashtirish 1994-yildayoq tugallandi. Mulknı davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirishga doir 20 dan ortiq me‘yoriy hujjat qabul qilindi. 1995-yili xalq xo‘jaligida ommaviy xususiylashtirishlar davri bo‘ldi. 1998-yilga kelib xususiylashtirilgan korxonalar tarmog‘i keskin ko‘payganligi bilan xarakterlanadi. Davlat mulkini xususiylashtirish yuzasidan mamlakatimizda olib borilgan katta ko‘lamdagi amaliy ishlar natijasida mamlakatda ko‘p ukladli iqtisodiyot va mulkdorlar sinfi vujudga keldi.

O‘zbekiston Respublikasi bu davrda o‘z valutasiga ega emasligi, muomalada esa 1961–1992-yillarda chiqarilgan rublning bo‘lganligi, ayrim oziq-ovqat va sanoat mahsulotlariga o‘zining tannarxiga qaraganda arzon narx belgilanganligi uchun ularni respublikadan tashqariga olib chiqib ketish avj ola boshladi va mamlakatimizda aholini asosiy iste‘mol mahsulotlari bilan ta‘minlashda qiyinchiliklar yuzaga keldi.

O‘zingizni sinang!

Iqtisodiy-ma‘muriy tashkilotlar – bu ...

Xususiylashtirish jarayoni – bu ...

Beshta tamoyil – bu ...

Islohot bosqichlari – bu ...

Milliy valyutaning qabul qilinishi. O‘zbekiston davlat mustaqilligini qo‘lga kiritib, o‘zining milliy valyutasini muomalaga kiritishga kirishdi. Biroq bu jarayon uchun ma‘lum vaqt, tajriba kerak edi. Shu boisdan O‘zbe-

kiston 1991–1993-yillarda sobiq Ittifoqdan qolgan rubl zonasida bo‘lib turdi. Ammo sovetlardan keyingi makonda yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarishning keskin pasayishi natijasida rublning qadri ham shunga mos ravishda tushib bordi. O‘zbekiston muomalaga yangi milliy valuta kiritish ishiga jiddiy kirishdi. 1992-yildayoq muomalaga chiqarishga mo‘ljallangan so‘m – kupon nusxalari tayyorlandi va 1993-yil 1-noyabrdan O‘zbekistonda so‘m – kupon muomalaga kiritildi. Uning kursi oldin muomalada bo‘lib kelgan rublga tenglashtirilgan edi. O‘zbekiston rahbariyati so‘m – kuponlar asosida zarur tajriba orttirdi, haqiqiy milliy valutani joriy qilish tadbirlarini ko‘rdi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasining milliy valutasini muomalaga kiritish to‘g‘risida”gi farmoniga muvofiq 1994-yil 1-iyulidan boshlab respublika hududida yagona, cheklanmagan va qonuniy to‘lov vositasi sifatida milliy valuta – so‘m muomalaga chiqarilgan.

Yodda tuting!

Muomalaga 1994-yilda 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100 so‘mlik, 1997-yildan 200 so‘mlik, 2000-yildan 500 so‘mlik, 2001-yildan 1000 so‘mlik, 2013-yildan 5000 so‘mlik, 2017-yildan 10000 va 50000 so‘mlik banknotlar chiqarildi.

Zamonaviy transport-kommunikatsiya tizimining shakllanishi. Respublika mustaqillikka erishganidan keyin transportning iqtisodiyotga va aholiga xizmat ko‘rsatish sifatini tubdan yaxshilash va soha boshqarish tizimini takomillashtirish maqsadida “O‘zbekiston havo yo‘llari” milliy aviakompaniyasi (1992-yil), “O‘zbekiston avtomobil transporti” (“O‘zavtotrans”) davlat-aksiyadorlik korporatsiyasi (1993-yil, 1998-yildan O‘zbekiston avtomobil va daryo transporti agentligi), “O‘zbekiston temir yo‘llari” aksiyadorlik kompaniyasi (1994-yil) va boshqa idoralar tashkil etildi. Mamlakatda transport korxonalari davlat ishtirokidagi aksiyadorlik kompaniyalari, korporatsiyalari, ochiq turdagi aksiyadorlik va mas’uliyati cheklangan jamiyatlarga, jamoa korxonalariga aylantirildi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida xalqaro talablarga javob beradigan avtomobil yo‘llarini qurish, mavjudlarini xalqaro andozalarga moslashtirish rejalashtirildi. O‘zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyoda tutgan o‘rni, sanoat va boshqa sohalarning taraqqiyoti, qo‘shni davlatlar bilan iqtisodiy aloqalarni jadal rivojlantirish maqsadida 1996-yildan Toshkent–

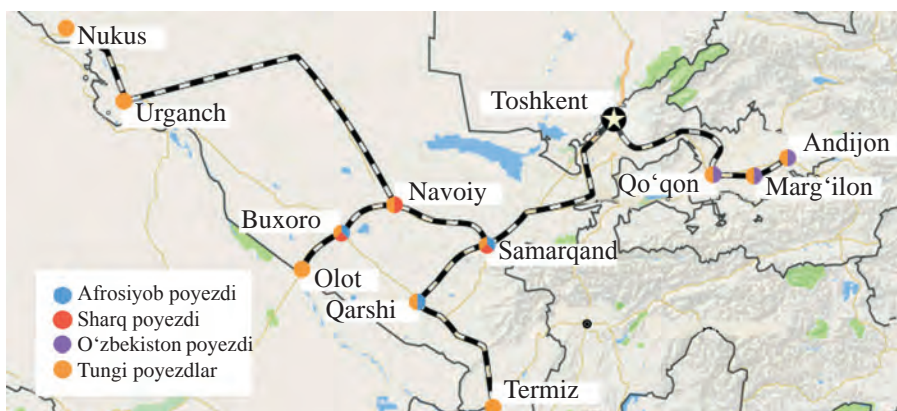
Andijon–O‘sh magistralining 100 kmdan ortiq tog‘li uchastkalarida qurilish ishlari boshlandi. Qamchiq va Rezak tunnellari foydalanishga topshirildi. Almati–Bishkek–Toshkent–Termiz va Samarqand–Buxoro–Ashxobod Turkmanboshi avtomobil yo‘li, Yevropani Kavkaz orqali Osiyo bilan bog‘laydigan avtomobil yo‘li (Yevropa–Kavkaz–Osiyo transport yo‘lagi bir qismi)ning respublika hududidan o‘tadigan qismini ta‘mirlash ishlari amalga oshirildi. O‘zbekistonni Qozog‘iston orqali Rossiya Federatsiyasi bilan bog‘laydigan 340 kilometrli Qo‘ng‘irot–Beynov avtomobil yo‘li qurilishining birinchi bosqichi yakunlandi.

O‘zbekistonning yagona temir yo‘l tarmog‘ini vujudga keltirish bo‘yicha 1994–2001-yillarda uzunligi 700 kilometr ga yaqin Navoiy–Uchquduq–Nukus temir yo‘li qurib bitkazildi.

Respublika hududida barcha transport turlarining yuk va yo‘lovchilar tashish ishlarini maqbul holga keltirish, kommunikatsiyalarni jadal rivojlantirish, transportda yuk va yo‘lovchilarni tashish sohasidagi hamkorlikni kengaytirish hamda transmilliy transport yo‘laklarini rivojlantirish borasidagi faoliyatni muvofiqlashtirish maqsadida 2004-yilda “O‘zbekiston transport va transport kommunikatsiyalari uyushmasi” tashkil etildi. Uyushma tarkibiga “O‘zbekiston temir yo‘llari” davlat-aksiyadorlik kompaniyasi, “O‘zbekiston havo yo‘llari” milliy aviakompaniyasi, O‘zbekiston avtomobil va daryo transporti agentligi, “O‘zavtoyol” kompaniyasi, transport kommunikatsiyalari qurilishi bilan shug‘ullanuvchi respublika loyiha va qurilish tashkilotlari kiritildi.

Bu davrda “O‘zbekiston havo yo‘llari” belgisi bilan parvoz qilayotgan samolyotlar turli davlatlarda joylashgan 40 dan ziyod aeroportga muntazam qatnay boshladi. Aviatsiya sohasida amalga oshirilgan chuqur o‘zgarishlar mamlakatimiz iqtisodiyotini mustahkamlashda, uning dunyo miqyosidagi obro‘-e‘tiborini yanada oshirishda o‘ziga xos omil bo‘ldi.

Temir yo‘llar qurilishida ham bir qator ishlar amalga oshirildi. 2001-yilda 341 km bo‘lgan Navoiy–Uchquduq–Sultonzoda yo‘nalishi, 2007-yilda uzunligi 220 km bo‘lgan G‘uzor–Boysun–Qumqo‘rg‘on yo‘nalishi qurilishi tamomlangan. O‘zbekiston va Afg‘oniston o‘rtasidagi savdo-sotiq, tranzit aloqalarining rivojlanishi va O‘zbekistonni dengiz transportiga olib chiqadigan eng yaqin yo‘l Afg‘oniston orqali o‘tishini hisobga olgan holda bir qator yangi temir yo‘l qurilish loyihalari ishlab chiqildi. 2010-yil

O'zbekiston temir yo'llari xaritasi.

O'zbekiston Afg'oniston uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan loyihani amalga oshirdi, ya'ni Hayraton–Mozori Sharif temir yo'lining 75 kilometrini qurib berdi. Bu kabi tranzit loyihalarining amalga oshirilishi

O'zbekiston tashqi savdo geografiyasining kengayishiga asos bo'ladi.

Qamchiq tunneli

2016-yil iyunda Angren–Pop temir yo'li va Qamchiq tunneli ochildi. Qamchiq dovoni orqali o'tuvchi Angren–Pop tarmog'ining qurilishi Farg'ona vodiysini O'zbekistonning boshqa hududlari bilan bog'lashga imkon tug'dirdi. Bundan tashqari, temir yo'lining uzunligi 123,1 kilometrni tashkil etib, ushbu loyiha doirasida uzunligi 19,2 kilometr dan iborat bo'lgan temir yo'l tunneli qurildi.

Afrosiyob poyezdi

O'zbekiston Respublikasi hukumati yo'lovchi tashish sohasida yangi texnologiyalarni joriy etish uchun Toshkent–Samarqand yo'nalishi bo'ylab tezyurar yo'lovchi tashishni tashkil qildi. Yangi tezyurar poyezd nomi Afrosiyob bu – Samarqand viloyatida

joylashgan qadimiy shahar sharafiga qo‘yildi. 2011-yilning oktabridan boshlab undan tijorat maqsadida foydalanish yo‘lga qo‘yildi. O‘sha yili ikkinchi poyezd ham keltirilib, 2012-yilning mayidan o‘z qatnovini boshladi.

Yodda tuting!

Ushbu eng zamonaviy tezyurar yo‘nalish 2015-yilda Qarshi shahrigacha, 2016-yilda esa “Toshkent–Buxoro” yo‘nalishi, 2018-yili Toshkent–Xiva yo‘nalishi ishga tushirildi. Poyezd maksimal tezlikni soatiga 250 kilometrgacha oshirishi mumkin.

Mustaqillik yillarida Toshkent metrosi qurilishi ham jadal sur’atda o‘ydi. 2001-yil avgustda Yunusobod yo‘nalishining 6 ta bekatdan iborat birinchi qismi foydalanishga topshirilib, yo‘lovchi tashish yo‘lga qo‘yildi.

2016-yildan boshlab Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 7,1 kilometr bo‘lgan Toshkent metropolitenining Sergeli liniyasi qurilishi olib borilmoqda. Mazkur qarorga ko‘ra, yangi liniyani 2020-yilga qadar qurib foydalanishga topshirish ko‘zda tutilgan. Sergeli metro liniyasi bugungi kungacha Markaziy Osiyoda qo‘llanilmagan butunlay yangicha estakada usulida bunyod etilmoqda. Ya’ni mazkur yo‘l ko‘priksimon tarzda quriladi, poyezdlar yer ustida harakatlanadi.

O‘zbekiston dengizga to‘g‘ridan-to‘g‘ri chiqish imkoni cheklangan 34 ta davlatdan biri hisoblanadi. Shu sababli havo yo‘llari transporti respublika iqtisodiyotida alohida ahamiyat kasb etadi. 2012-yilga kelib aviakompaniya zamonaviy havo kemalari bilan ta’minlandi. “O‘zbekiston havo yo‘llari” aviakompaniyasi dunyoning 25 dan ortiq mamlakatiga parvozlarni amalga oshirib, yiliga qariyb 75 ming tranzit yo‘nalishning havo harakatini boshqarmoqda. Shuningdek, aviakompaniya tarkibida faoliyat ko‘rsatayotgan, so‘nggi avlod aviatsiya texnikalariga texnik xizmat ko‘rsatish va ularni ta’minlash bo‘yicha Markaziy Osiyo mintaqasida yagona bo‘lgan markazning xizmatlaridan 320 ta xorijiy aviakompaniya samolyotlariga aeronavigatsiya xizmati ko‘rsatila boshlandi. O‘zbekiston Milliy Aviakompaniyasi Boeing–757/767, A-320 samolyotlari, vatanimizda ishlab chiqarilgan Il-114–100 zamonaviy laynerlari, Boeing–767–300 ER yuk tashuvchi samolyotlarga ega bo‘ldi. 2016-yilda yangi avlod samolyotlari Boeing–787 Dreamliner keltirildi. Xalqaro parvozlarda xaritasiga e’tibor bersak, O‘zbekiston MDHning barcha yirik shaharlari va jahonning AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya,

O‘zbekiston havo layneri

Shveysariya, Hindiston, Turkiya, Saudiya Arabistoni, Janubiy Koreya, Singapur singari ellikka yaqin mamlakatlari bilan bevosita havo yo‘llari orqali bog‘landi.

“O‘zbekiston havo yo‘llari” aviakompaniyasi tarkibida 11 ta (Toshkent, Nukus, Samarqand, Buxoro, Urganch, Termiz, Qarshi, Namangan, Andijon, Farg‘ona, Navoiy) zamonaviy aeroportlar

jahon andozalari darajasida modernizatsiya qilindi.

2017-yilda Islom Karimov nomi berilgan Toshkent xalqaro aeroporti Markaziy Osiyodagi yirik xalqaro aeroportlardan biri hisoblanadi. Buxoro, Samarqand va Urganch aeroportlari xalqaro aeroport maqomini oldi.

O‘zingizni sinang!

Xalqaro aeroport – bu ...

2018-yil – bu ...

2016-yil – bu ...

Afrosiyob poyezdi – bu ...

2012-yil – bu ...

2007-yil – bu ...

«O‘zDAEWOO qo‘shma korxonasida ishlab chiqarilgan dastlabki avtomashinalar

Milliy avtomobilsozlik sanoatiga asos solinishi.

1992-yil avgustda Toshkentda Janubiy Koreyaning “DAEWOO Motors” korporatsiyasi va O‘zbekistonning “Avtoqishxo‘jmarsh” davlat konserni o‘rtasida Andijon viloyatining Asaka shahrida avtomobil ishlab chiqaradigan “O‘zDAEWOO avto” qo‘shma korxonasini qurish to‘g‘ri-

sida shartnoma imzolandi. Uning ta’sischilari etib “DAEWOO Motors” korporatsiyasi va “O‘zavtosanoat” uyushmasi, har ikki tarafning qo‘shma korxonadagi ulushi teng miqdorda 50% dan iborat qilib belgilandi. Korxonada qurilishiga ilg‘or texnologiyalar, tajribali muhandislar, o‘zbekistonlik yoshlar jalb qilindi. 1000 dan ortiq o‘zbekistonlik yoshlar Janubiy Koreyaga borib “DAEWOO” kompaniyasida ishlab, avtomobil ishlab chiqarish tajribalarini o‘rganib qaytdilar. 1996-yil iyulda “O‘zDAEWOOavto” qo‘shma korxonasi ochildi.

Bugungi kunda “O‘zavtosanoat” AK tizimiga kiruvchi “GM Uzbekistan” AJ (2007-yil), “SamAuto” (Samarqand avtomobil zavodi, 1999-yil), “MAN Auto Uzbekistan” (2009), “GM Powertrain Uzbekistan” QK asosiy ishlab chiqarish kompaniyalari faoliyat yuritmoqda. Shu bilan birga, O‘zbekiston avtomobil sanoatida mahalliy lashtirish dasturini amalga oshirish samarali yo‘lga qo‘yilishi natijasida “O‘zavtosanoat” AK tarkibida 75 dan ortiq korxonalar ishlab turibdi.

“MAN” yuk mashinalari

Mulohaza qiling!

Bugungi kunda deyarli har ikki oiladan biri shaxsiy avtomobilga ega. Mazkur jumlaning bugungi kunda mamlakatdagi keng ko‘lamdagi islohotlar bilan izohlashga harakat qiling!

Mamlakat Prezidentining 2017-yildagi “Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi “Uzbekistan Pejo Citroen Automotive” korxonasini tashkil etish to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq “Jizzax” erkin iqtisodiy zonasida “O‘zavtosanoat” aksiyadorlik kompaniyasi Fransiyaning “Pejo Citroen” guruhi bilan hamkorlikda “Pejo” va “Citroen” brendlari ostida yo‘lovchi va yuk tashishga mo‘ljallangan yengil tijorat avtomobillarini ishlab chiqarish yo‘lga qo‘yildi. U yerda 2019-yildan boshlab har yili ichki va tashqi bozor uchun yengil tijorat avtomobillarini ishlab chiqaruvchi korxonalar quriladi.

Yodda tuting!

1996-yil Andijon viloyati Asaka shahrida Markaziy Osiyo hududidagi birinchi avtomobil zavodi ishga tushirildi. Shu yildan boshlab bir qancha rusumdagi avtomobillar ishlab chiqarilishi yo‘lga qo‘yildi: 1996-yil – Damas, Tico, Nexia; 2001-yil – Matiz; 2002-yil – Nexia Donc; 2003-yil – Chevrolet Lasetti; 2004-yil – Matiz Best; 2006-yil – yangilangan Damas; 2007-yil – Chevrolet Captiva, Epica, Tacuma; 2008-yil – Nexia II; 2010-yil – Chevrolet Spark; 2012-yil – Chevrolet Malibu, Chevrolet Cobalt; 2013-yil – Lasetti II (Gentra); 2014-yil – Chevrolet Orlando. 2015-yilda esa “O‘zavtosanoat” AJ tomonidan “Malibu II”, “Ravon” milliy markasi ostida Nexia – 3 modelining taqdimotini amalga oshirdi.

Аграр ислоhotlar. Milliy istiqlol yillarida mamlakat hukumati tomondan qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida mamlakat qishloq xo'jaligida agrar islohotlar amalga oshirildi. Qishloqda amalga oshirilgan agrar islohotlar natijasida mamlakatda ko'p ukladli xo'jaliklar shakllantirildi. 1990-yilda aholi iste'moli uchun zarur bo'lgan g'allaning 82%, kartoshka, go'sht va go'sht mahsulotlarining 50%, sut va sut mahsulotlarining 60 foizi chetdan keltirilar edi. 1991–2000-yillarda qishloqda amalga oshirilgan tub agrar islohotlar O'zbekiston qishloq hayoti

Fermer xo'jaligi dalasida

tini yangi shakl va tizimga o'zgartirib yubordi. Mamlakatda suv tanqisligi hisobga olinib, 1998-yildan boshlab paxtachilikda Isroil texnologiyalari asosida tomchilatib sug'orish usuli, Andijonlik paxtakorlar tashabbusi bilan chigitni plyonka ostiga ekish texnologiyasi joriy etildi. Shuningdek, O'zbekiston kanop, tamaki yetishtirish sohasida ham dunyoda yetakchi o'rinlarda turadi. Chorvachilik sohasini

rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yildagi "Chorvachilikda xususiylashtirishni davom ettirish va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori qabul qilindi. Natijada respublikada ishlab chiqarilayotgan go'sht va sutning 75% ini xususiy sektor bera boshladi. O'zbekistonda bozor munosabatlariga o'tish sharoitida fermer xo'jaliklarining tashkil topishi agrar islohotlarning asosiy mazmunini tashkil etdi. 1992-yil O'zbekiston Respublikasi "Dehqon (fermer) xo'jaligi to'g'risida" qonunning qabul qilinishi uning dastlabki bosqichini belgilab berdi. 1998-yilda O'zbekiston Respublikasi "Fermer xo'jaliklari to'g'risida"gi qonunining qabul qilinishi mazkur sohaning to'laqonli rivojlanishi uchun huquqiy asos bo'ldi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridan mamlakat rahbariyati oziq-ovqat muammosini o'z imkoniyatlarimiz hisobidan hal qilish, ayniqsa, don mustaqilligini ta'minlash masalasini kun tartibiga qat'iy vazifa qilib qo'ydi.

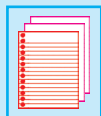
Mamlakatda paxta yakkahokimligiga barham berildi. Natijada oziq-ovqat xavfsizligi, g'alla mustaqilligi ta'minlandi.

O'zbekiston qishloq xo'jaligida yerlarning suv ta'minoti va meliorativ holatini yaxshilash bo'yicha 2003–2009-yillarda 801,5 ming AQSh dollari qiymatidagi 21 ta loyiha amalga oshirildi. Amalga oshirilgan bunday tadbirlar natijasida qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligi birmuncha oshdi, fermer xo'jaliklarining daromadini ko'paytirish imkoniyati kengaydi.

Qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan ishlarning ko'lamini yanada kengaytirish maqsadida bu sohada zamonaviy sug'orish tizimlari va energiyani tejaydigan texnologiyalardan foydalanishga, tuproq unumdorligini oshirishga qaratilgan davlat dasturlari ishlab chiqildi.

2008–2012-yillarda mamlakatimizda sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash Davlat dasturi doirasida umumiy uzunligi 10 ming 500 kilometrdan ziyod xo'jaliklararo va xo'jalik ichidagi kollektor-drenaj tarmoqlarida jami 60 milliard so'mga yaqin ta'mirlash-tiklash ishlari amalga oshirildi. 2008-yildan boshlab mamlakatimizda qariyb 1 million 500 ming gektar sug'oriladigan yerning meliorativ holati yaxshilandi, yerosti suvlari yuqori bo'lgan maydonlar 415 ming gektarga yoki salkam 10 foizga qisqardi, kuchli va o'rtacha sho'rlangan maydonlar 113 ming gektarga kamaydi.

Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan yangilash mazkur soha tarmoqlarining samaradorligini oshirishga yordam bermoqda. 2010-yili respublika rahbarining tashabbusi bilan Ukraina va Polsha davlatlaridan olib kelingan, intensiv texnologiyalar asosida parvarishlanadigan pakana va yarim pakana olma, nok, olxo'ri, gilos, shaftoli ko'chatlari, asosan Toshkent va Samarqand viloyatlarining fermer xo'jaliklari maydonlariga ekildi. Bunday bog'larni yildan yilga kengaytirish, ularni dehqon fermer xo'jaliklarida barpo etish maqsadida chora-tadbirlar dasturi ishlab chiqildi. 2017-yil holatiga ko'ra Respublikamiz hududida jami 5,5 ming gektardan ortiq maydonda mana shunday intensiv bog'lar barpo qilingan. Hozirda yetishtirilayotgan mevalar, nafaqat qo'shni mamlakatlarga, balki Yevropa mamlakatlariga ham eksport qilinmoqda.

Atamalar izohi!

Dotatsiya (*lot.* — tuhfa) – ma’lum xarajatlarni qoplash uchun iqtisodiyotning bir subyekt tomonidan ikkinchisiga qaytarib bermaslik sharti bilan pul mablag‘i berilishi.

Aeronavigatsiya – (*lot.* — kemada suzish) uchish apparatlarini tegishli asbob va vositalar yordamida belgilangan yo‘ldan olib borish haqidagi fan; havo navigatsiyasi.

Magistral – (*lot.* — bosh, asosiy) asosiy yo‘l, qatnov yo‘li, umuman, tarmoqlangan sistemalarning asosiy qismi.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida O‘zbekistonda iqtisodiy vaziyat qanday edi?
2. O‘zbekistonda ijtimoiy yo‘naltirilgan iqtisodiyot tizimining mohiyati nimalardan iborat?
3. Taraqqiyotning o‘zbek modeli va uning asosiy tamoyillari nimalardan iborat?
4. 2010-yildan keyingi davrda avtomobil va temir yo‘llarini barpo etishda qanday o‘zgarishlar sodir bo‘ldi?
5. Quyidagi jadvalni to‘ldiring.

T/r.	Jarayon nomi	Yili	Ahamiyati
1	Afrosiyob tezyurar poyezdi ishga tushdi		
2	“O‘zDAEWOO avto”ning ishga tushirilishi		

6-mavzu. Mamlakat ishlab chiqarish salohiyatining oshirilishi va jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvi

Iqtisodiyotni modernizatsiyalashtirish. 2000-yilda boshlangan iqtisodiy islohotlarning keyingi bosqichida iqtisodiyotga davlat aralashuvi darajasining pasayishi hamda xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyati kafolatlarini kuchaytirish va ularni nazorat qiluvchi organlarning noqonuniy aralashuvidan himoya qilish masalalariga asosiy e’tibor qaratildi. 2002-yildan boshlab import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarish hamda ishlab chiqarishni mahalliyashtirish dasturi amalga oshirila boshlandi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yildagi “Iqtisodiyot real sektori korxonalarining moliyaviy barqarorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmonida iqtisodiy nochor korxonalarni moliya-

viy sogʻlomlashtirish, modernizatsiyalash, texnik va texnologik jihatdan yangilash jarayoniga tijorat banklarining mablagʻlarini kengroq jalb qilishni yoʻlga qoʻyish tadbirlari va bankrot korxonalarini tijorat banklariga sotish yoki toʻgʻridan-toʻgʻri balansiga berish mexanizmi belgilab berildi. Mazkur korxonalarini modernizatsiyalash va barqaror rivojlantirish uchun toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalarni jalb etish maqsadida xususiy lashtirilgan obyektlarga narx belgilashning samarali mexanizmi joriy etildi.

Tadbirkorlarning davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlanishi, ularni ragʻbatlantiradigan mexanizmning yaratilishi. 2001-yildan boshlab xususiy tadbirkorlikni, ayniqsa, kichik va oʻrta biznes korxonalarini rivojlantirish orqali iqtisodiyotni tarkibiy qayta qurish amalga oshirildi. 2000-yilda qabul qilingan Oʻzbekiston Respublikasining “Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari toʻgʻrisida”gi qonun kichik va xususiy tadbirkorlikning rivoji uchun yanada keng imkoniyatlarni ochib berdi. Bu xususiy lashtirilayotgan korxonalar mehnat jamoasiga aksiyalarni imtiyozli shartlar bilan sotish, yangi mulkdorga eskirgan asosiy fondlar hamda ijtimoiy infratuzilma obyektlarini bepul topshirish, davlat korxonalarining mol-mulki, fermalar, bogʻlar va shu kabilarni imtiyozli shartlar asosida xususiy lashtirish hamda soliq toʻlashda ayrim imtiyozlar berish kabi holatlarda oʻz ifodasini topdi. Respublikada mulkni davlat tasarrufidan chiqarish chogʻida aholi uchun kuchli ijtimoiy kafolatlar yaratildi va taʼminlandi.

2002-yil “Sugʻurta faoliyati toʻgʻrisida”gi qonunning qabul qilinishi va Prezident farmoni asosida 2002-yil fevraldan boshlab sugʻurta tashkilotlarining 3 yil muddatga daromad soligʻidan ozod qilinishi mamlakatimizda sugʻurta bozorini yanada erkinlashtirish va rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning shakllanishi va rivojlanishi. Mustaqillikning qoʻlga kiritilishi Oʻzbekistonning tadrijiy taraqqiyot yoʻliga qaytishiga imkoniyat yaratdi. “Oʻzbek modeli” konsepsiyasi asosida boshlangan iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar respublikada tadbirkorlikning rivojlanishiga keng imkoniyatlar ochib berdi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bir necha bosqichlarda olib borildi.

Birinchi bosqich – 1991–1996-yillar. Bu bosqichda mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiy lashtirish hamda bozor iqtisodiyotini barpo

etishning asosi bo'lgan kichik mulkdorlar sinfining shakllantirilishidan boshlandi. Shu bilan birga, bu bosqichda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit, xususiy mulkni himoya qilishning konstitutsiyaviy huquqlari va kafolatlarini ta'minlovchi qonunlar qabul qilindi.

Ikkinchi bosqich – 1996–2000-yillar. Ushbu bosqichda keng qamrovli xususiylashtirish amalga oshirildi, iqtisodiyot sohalariga xususiy kapitalni jalb qilish imkoniyatlari kengaytirildi, dastlabki xususiy tijorat banklari va bankdan tashqari moliya institutlari (kredit uyushmalari) o'z faoliyatlarini boshladi. 1996-yilda xalqaro iqtisodiy makonda yuz bergan paxta inqirozi uning narxini pasayib ketishiga, ayni vaqtda respublika iqtisodiga valuta tushumini ta'minlab turgan ushbu xomashyoning eksportidan tushadigan daromad shu yilning o'zida 15% qisqarishiga sabab bo'ldi. Boz ustiga, 1998–1999-yillardagi noqulay ob-havo sharoiti paxta hosildorligiga jiddiy zarar yetkazdi, natijada uning eksporti 25% ga qisqardi. Bunga javoban mamlakat hukumati e'tibori import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash va bu davrda katta qiyinchilik bilan topilayotgan valuta zaxirasini saqlab turishga, undan unumliroq foydalanishga qaratildi.

Uchinchi bosqich – 2000–2016-yillar. Mazkur bosqichda xususiy tadbirkorlikni keng ko'lamda rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish va uni kafolatlashga qaratilgan qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, 2000-yilda qabul qilingan “Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida”gi qonun bilan tadbirkorlik faoliyati subyektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish mexanizmi soddalashtirildi, fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatida erkin ishtirok etishi va manfaatdorligi uchun kafolatlar hamda sharoitlar taqdim etildi, tadbirkorlarning imtiyozli kredit olish uchun huquqlari mustahkamlandi.

2008-yilda jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining salbiy oqibatlarini bartaraf etish yuzasidan kichik biznes subyektlarining tijorat banklari kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatlari kengaytirildi, ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi kichik korxonalar uchun yagona soliq to'lovi stavkasi yanada pasaytirildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2011–2015-yillarda O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish choralari to'g'risida”gi va “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili” davlat dasturi to'g'ri-

risida”gi qarorlariga muvofiq iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish va modernizatsiyalash hamda mamlakatimizda qulay ishbilarmonlik muhitini shakllantirishning ustuvor yoʻnalishlari belgilab berildi.

Toʻrtinchi bosqich – 2016-yildan boshlandi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2016-yil 5-oktabrdagi “Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini taʼminlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi farmoniga muvofiq tadbirkorlikni yanada jadal rivojlantirishga eʼtibor kuchaytirildi. 2018-yil tasdiqlangan “Faol tadbirkorlik, innovatsion gʻoyalar va texnologiyalarni qoʻllab-quvvatlash yili” Davlat dasturida tadbirkorlik subyektlarining moliya-xoʻjalik faoliyatini tekshirishga ikki yil muddatga moratoriy (toʻxtab turish) eʼlon qilindi.

Erkin va maxsus iqtisodiy zonalar yaratilishi hamda ularning ahamiyati. 1996-yilda Oʻzbekiston Respublikasining “Erkin iqtisodiy zonalar toʻgʻrisida”gi qonuni qabul qilindi. Qonunga binoan erkin iqtisodiy zona deganda muayyan mintaqani jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun mamlakat va chet el kapitalini, istiqbolli texnologiya va boshqaruv tajribasini jalb etish maqsadida tuziladigan, aniq belgilangan maʼmuriy chegaralari va alohida huquqiy tartiboti boʻlgan maxsus ajratilgan hudud tushuniladi. Prezidentimizning 2008-yil “Navoiy viloyatida erkin industrial-iqtisodiy zona tashkil qilish toʻgʻrisida”gi farmoni asosida “Navoiy” xalqaro intermodal logistika markazi bunyod etildi. 2013-yilda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Jizzax” maxsus industrial zonasini barpo etish toʻgʻrisida” va “Angren” maxsus industrial zonasini barpo etish toʻgʻrisida”gi farmonlari qabul qilindi. Mazkur farmonlar raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni taʼminlaydigan zamonaviy, yuksak texnologiyali ishlab chiqarishlarni tashkil etish uchun xorijiy va mahalliy investitsiyalarni

Yodda tuting!

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 2-sentabrdagi qaroriga koʻra, Oʻzbekistonda 5-sentabrdan boshlab yuridik va jismoniy shaxslar xorijiy valutani hech qanday cheklovlarsiz almashtirishni boshladi. Bu soʻmni konvertatsiyalash borasida juda muhim qadam boʻldi.

Mulohaza!

Tadbirkorlik yoʻlidagi har qanday toʻsiqlarni olib tashlash davlat rahbari sifatida mening eng katta vazifamdir. Tadbirkor yoʻliga toʻsiq boʻlish davlatga xiyonat sifatida qaraladi.

Shavkat Mirziyoyev. 2017-yil 7-dekabr.

jalb etish, bu borada qulay shart-sharoitlarni shakllantirishga, ishlab chiqarish va resurs salohiyatidan samarali foydalanish, yangi ish joylarini yaratish va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qilishi koʻzda tutilgan.

Iqtisodiy zonalar kiritiladigan investitsiya miqdoridan kelib chiqqan holda 3 yildan 7 yilgacha muddatga bojxona va soliq toʻlovlaridan ozod etiladi. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil oktabrdagi “Urgut”, “Gʻijduvon”, “Qoʻqon” va “Hazorasp” erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etish toʻgʻrisida”gi, 2017-yil “Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini faollashtirish va kengaytirishga doir qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi farmonlari asosida bugungi kunda (2018) mamlakatimizda 10 hududda 14 ta erkin iqtisodiy zona faoliyat yuritmoqda. “Navoiy”, “Angren”, “Jizzax”, “Urgut”, “Gʻijduvon”, “Qoʻqon” va “Hazorasp” erkin iqtisodiy zonalarida 62 loyiha amalga oshirilgan, 4 ming 600 dan ortiq ish oʻrni yaratilgan. Farmatsevtika sohasiga ixtisoslashgan “Nukus-farm”, “Zomin-farm”, “Kosonsoy-farm”, “Sirdaryo-farm”, “Boysun-farm”, “Boʻstonliq-farm”, “Parkent-farm” singari 7 yangi korxonani qurib foydalanishga topshirish ishlari izchil olib borilmoqda. Prezidentning 2016-yildagi farmoniga koʻra “Navoiy” erkin industrial-iqtisodiy zonasi, “Angren” va “Jizzax” maxsus industrial zonalarini nomini birlashtirish maqsadida ular bundan buyon “Navoiy”, “Angren” va “Jizzax” erkin iqtisodiy zonalar deb yuritiladigan boʻldi.

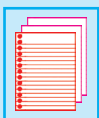
Soliq tizimi. 1991-yil avgustda Oʻzbekistonda eng zamonaviy shaklda, yangi tipdagi soliq tizimi yuzaga keldi. Oʻzbekiston soliq organlari 1991-yilda qabul qilingan “Korxonalar, birlashmalar va tashkilotlardan olinadigan soliqlar toʻgʻrisida”gi qonun, 2008-yilda yangi tahrirda qabul qilingan Oʻzbekiston Respublikasining “Soliq kodeksi” asosida ish yuritmoqda.

Tibbiyot, taʼlim va sport obyektlarini saqlash xarajatlari korxonalarining soliqqa tortiladigan bazasidan chiqarilib, savdoda ilgari toʻlab kelingan uchta toʻlov oʻrniga esa yagona soliq toʻlovi joriy etildi. Rivojlangan

davlatlar tajribasi asosida fuqarolarning yillik daromadlarini Deklaratsiya qilish tartibi joriy qilindi.

2008-yildan keyingi davrda ham mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi ham barqaror rivojlandi. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning soliq yukini yanada kamaytirish, mikrofirma va kichik korxonalar uchun yagona soliq to‘lovining 10 foizdan 8 foizga, 2009-yilda 7 foizga, keyinchalik ushbu ko‘rsatkichning 5 foizga tushirilishi, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i stavkalarining kamaytirilishi va ayni paytda uni hisoblash tartiblarining takomillashtirilishi tadbirkorlik, kichik va xususiy biznesni izchil rivojlantirish uchun rag‘batlantiruvchi omillar yaratdi.

2017–2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida soliq solish tizimini izchillik bilan soddalashtirish, soliq solinadigan bazani kengaytirish orqali soliq yukini pasaytirish kabi vazifalar belgilangan. Ushbu vazifalar ijrosi yuzasidan, shuningdek, soliq ma‘muriyatchiligining zamonaviy uslublarini joriy etish, soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlar yig‘iluvchanligini oshirish maqsadida 2017-yil 18-iyulda O‘zbekiston Respub-

Atamalar izohi!

Erkin iqtisodiy zona – bu zonalarda bozor iqtisodiyotining ochiq tizimi tashkil etiladi. Xorijiy va milliy tadbirkorlar uchun qulay, imtiyozli sharoit yaratiladi.

Maxsus iqtisodiy zona – bu zonalar alohida maqomga ega bo‘ladi. Maxsus imtiyoz va chegirmalar asosida savdo, boj imkoniyatlari beriladi.

Erkin industrial-iqtisodiy zona – bu zonalarda korxonalar faoliyatini jadallashtirish, sanoatni modernizatsiya qilish, ichki bozorni tovarlar bilan to‘ldirish, eksport-importni kengaytirish amalga oshiriladi.

Maxsus industrial zona – bu zonalarda yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish, alohida sohadagi sanoatni rivojlantirish, hududning o‘ziga xos ijtimoiy imkoniyatlari hisobga olingan xolda maxsus sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish tashkil etiladi.

Logistika – (*yun.* logistike – hisoblash, muhokama san‘ati) inson faoliyatining u yoki bu sohasini moddiy-texnik ta‘minlashni boshqarish tizimi.

Konvertatsiya – (*lot.* convertatio – o‘zgartirish, aylantirish) Milliy valutaning amaldagi kurs bo‘yicha boshqa xorijiy valutalarga erkin va cheklanmagan miqdorda almashtirilishi.

likasi Prezidentining “Soliq ma’muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarning yig‘iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni qabul qilindi. 2018-yil 1-yanvaridan boshlab soliq organlari va halol soliq to‘lovchilar o‘rtasida ularga joriy soliq solish masalalarini hal etishda har tomonlama ko‘maklashgan holda kengaytirilgan axborot almashinuvini ta’minlaydigan soliq nazoratining zamonaviy shakli – soliq monitoringini joriy etish belgilandi.

Savol va topshiriqlar:

1. 2017-yil mamlakatimizda valuta sohasida qanday o‘zgarishlar bo‘ldi?
2. O‘zbekistonda xususiylashtirish jarayonlari va mulkdorlar sinfining shakllanishi borasida davlat tomonidan amalga oshirilgan siyosatga baho bering.
3. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligiga oid islohotlardagi muvaffaqiyatlar va muammolar nimalardan iborat?
4. Mamlakatning iqtisodiy taraqqiyotida transport tizimi, temir yo‘llar va havo yo‘llarining ahamiyati haqida fikr bildiring.
5. Iqtisodiy taraqqiyotda xorij investitsiyasini jalb etish siyosatining ahamiyatini tushuntiring.
6. Erkin iqtisodiy zona deganda nimani tushunasiz?

7-mavzu. Ijtimoiy siyosat va uning amalga oshirilish bosqichlari

Mustaqillik arafasida ijtimoiy-iqtisodiy va demografik vaziyat. XX asrda 70 yildan ko‘proq vaqt hukmron bo‘lgan, dunyo xaritasida “Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifoqi” degan nom bilan katta hududni egalagan, ma’muriy-buyruqbozlik tizimiga asoslangan yirik mamlakatdagi to‘g‘ri bo‘lmagan, samarasiz ijtimoiy-iqtisodiy siyosat 1980-yillarning oxiriga kelib barcha ittifoqdosh respublikalar qatorida O‘zbekiston aholisining ham yashash sharoitlarini og‘irlashtirib, uni ko‘plab muammolar iskanjasiga solib qo‘ydi. Bu muammolarning barchasi 1980-yillarning oxiri, 1990-yillarning boshlarida O‘zbekistonda ijtimoiy keskinlikning kuchayishiga sabab bo‘ldi. Xususan, respublikada demografik vaziyat murakkablashdi.

Biroq, aholining bunday o‘sishi uzoq yillar davomida sanoat va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida ish joylarini ko‘paytirish hamda

Yodda tuting!

Bu davrda aholining o'rtacha yillik o'sish sur'ati 2,8 foizni tashkil qilgan. 1991-yilga kelib mamlakatda aholi soni 20,7 million kishidan ortib, 1990-yilga nisbatan 386,0 ming kishiga o'sgan. Bu esa O'zbekistonda aholining o'sish sur'atlari Ittifoq sur'atlariga qaraganda uch barobardan ziyod yuqori bo'lganini ko'rsatadi.

aholining hayot ta'minoti uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish bilan mustahkamlab borilmadi. Bu esa odamlar turmush sharoitining og'irlashuvi, ishsizlar sonining ko'payishi, ijtimoiy mehnat unumdorligi va aholi daromadlarining kamayishi, pirovard natijada xalq farovonligining pasayishiga olib keldi. Respublikadagi ijtimoiy ahvol, odamlarning ijtimoiy ta'minoti va ularni ijtimoiy himoya qilish qoniqarsiz darajada edi. Ayniqsa, qishloq aholisining toza ichimlik suvi va tabiiy gaz bilan ta'minlanishi atigi 5 foizni, ichimlik suvi bilan ta'minlanishi salkam 50 foizni, tabiiy gaz bilan ta'minlanishi 17 foizni tashkil etar edi. Aholini uy-joy, sog'liqni saqlash, madaniyat, maishiy xizmat obyektlari, maktablar, bolalar bog'chalari va hokazolar bilan ta'minlash ishlarida siljishlar sezilmadi. Vaholanki, aholining ko'pchilik qismi qishloq joylarida istiqomat qilardi.

Yuqorida qayd etilgan holatlar O'zbekiston aholisi daromadlari va turmush darajasining keskin pasayishiga olib keldi.

Yodda tuting!

2018-yil 1-yanvar holatiga ko'ra O'zbekiston aholisi 32,65 million kishini tashkil qiladi. Bu ko'rsatkich 2017-yilga nisbatan 1,7 % ga o'sgan. Jumladan, shahar aholisi soni jami aholining 50,6 % ini, qishloq aholisi 49,4 % ni tashkil qiladi. Aholisi soni 3 million kishidan oshgan hududlar soni 4 ta bo'lib, ular Samarqand, Farg'ona, Qashqadaryo va Andijon viloyatlari hisoblanadi. O'zbekistonda O'rta Osiyodagi jami aholining 1/3 qismidan ko'prog'i yashaydi.

Ijtimoiy infratuzilma tarmoqlari – sog'liqni saqlash, xalq ta'limi, maktabgacha bolalar muassasalari juda og'ir ahvolda bo'lib, maktab va kasalxonalarining 60 foizi nobop binolarda joylashtirilgan. Bu esa o'sha davrda insonning har tomonlama uyg'un kamol topishi, uning shaxs sifatida ma'naviy rivojlanishi u yoqda tursin, ko'pincha yashash uchun kerak bo'lgan eng oddiy narsalar ham yetishmaganini ko'rsatadi.

Yodda tuting!

Aholini ijtimoiy himoyalash chora-tadbirlari tizimidagi eng asosiy yo‘nalish – bu narxlar erkinlashtirilishi va pulning qadrsizlanish darajasi ortib borishi munosabati bilan daromadlarning eng kam va o‘rtacha darajasini muntazam oshirib borishi hisoblanadi.

Ijtimoiy siyosat konsepsiyasining shakllanishi. Aholining ijtimoiy himoyasini ta‘minlash davlat siyosatining bosh yo‘nalishi hisoblanadi. Islom Karimov tomonidan ishlab chiqilgan besh tamoyilning muhim qismi aholini ijtimoiy himoyalash ekanligi ham shu bilan bog‘liqdir. O‘zbekiston hukumati ana shu besh tamoyil asosida o‘tish davrida aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan zarur choralar ko‘rdi. Bu choralar odamlarning turmush darajasini keskin pasayib ketishining oldini olishda muhim rol o‘ynadi.

Mamlakatda ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyotini barpo qilishda davlat tomonidan kuchli ijtimoiy himoya siyosati olib borildi. Ijtimoiy siyosat O‘zbekistonning o‘z istiqloq va taraqqiyot yo‘lining yetakchi tamoyillaridan biri hisoblanadi. Respublikada ijtimoiy himoyaning huquqiy muhiti yaratildi, unga qonuniy asos solindi. Ijtimoiy himoya tamoyillari O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida kafolatlanib, qabul qilingan qonunlarda o‘z aksini topdi. Mamlakatda daromad olishning kafolatlanishi amalga oshirildi.

Eng kam ish haqi va boshqa to‘lovlar odatda, oldindan ko‘paytirib kelindi, narx-navo o‘zgarishi bilan bog‘lab olib borildi, bu esa aholining to‘lov qobiliyati saqlanib qolishini ta‘minladi va turmush darajasining keskin pasayib ketishiga yo‘l qo‘ymadi.

Aholini ijtimoiy himoyalashning ikkinchi yo‘nalishi – ichki iste‘mol bozorini himoya qilish hamda oziq-ovqat mahsulotlari va nooziq-ovqat mollari asosiy turlari iste‘molini muayyan darajada saqlab turish bo‘ldi. Bunga erishishda, muhimi, mahsulotlar eksportini bojxona tizimi orqali nazorat qilish va ularga yuqori boj to‘lovlari joriy etish, kundalik zarur tovarlarni me‘yorlangan tarzda sotishni tashkil qilish kabi tadbirlar katta ahamiyatga ega bo‘ldi.

Iqtisodiy islohotlarning ilk bosqichida ijtimoiy siyosatni amalga oshirishning uchinchi yo‘nalishi – aholining kam ta‘minlangan tabaqalarini ijtimoiy himoyalash va qo‘llab-quvvatlash borasida chora-tadbirlar o‘tkazilganligi bo‘ldi. Bu yo‘nalishda aholining ijtimoiy jihatdan nochor

qatlamlari – pensionerlar, nogironlar, ko‘p bolali va kam daromadli oilalar, ishsizlar, o‘quvchi yoshlar hamda qayd etilgan miqdorda daromad oluvchi kishilar turli xil yo‘llar bilan himoya qilib borildi.

1992–2017-yillar mobaynida ish haqi va pensiyalarning, oliy o‘quv yurtlari talabalarining, aspirantlarining, doktorantlarining stipendiyalari miqdori bir necha bor oshirildi. Pensionerlarning ijtimoiy ahvolini e‘tiborga olib, eng kam pensiyaning mutlaq miqdori ish haqining eng kam miqdoridan oshiqroq bo‘lishi muttasil ta‘minlanib kelindi. Bu yo‘l ijtimoiy adolat tamoyillariga mos kelar edi.

1994-yilga kelib, O‘zbekistonda aholini ijtimoiy himoyalash tizimi tubdan o‘zgartirildi. Ijtimoiy ko‘mak berishning mutlaqo yangi ilg‘or tizimi shakllantirildi. Bu tizimning mohiyati shundan iboratki, bolalar va kam daromadli oilalar bu yordamdan bahramand bo‘luvchi asosiy kishilar bo‘lib qoldi.

1994-yilning sentabridan boshlab barcha bolali oilalar uchun yagona nafaqa joriy etildi. Bunday yordam odamlarga yaqin turadigan mahalla fuqarolar yig‘inlarida amalga oshiriladigan bo‘ldi.

1996-yil dekabrda bolali oilalarga ijtimoiy yordam berilishni kuchaytirish, aholini ijtimoiy himoya qilish borasidagi chora-tadbirlarni ro‘yobga chiqarishda fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlarining roli va mas‘uliyatini oshirish maqsadida “Bolali oilalarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish to‘g‘risida” yana bir muhim farmon qabul qilindi. Unda 1997-yildan boshlab yordamga muhtoj, bolali oilalarga bolalarning soniga qarab, eng kam ish haqining 50 foizidan boshlab 175

Mustaqil ish.

Quyidagi ma‘lumot asosida, qo‘shimcha adabiyotlardan foydalangan holda kichik esse yozing!

1996-yildan boshlab 16 yoshgacha bolalari bo‘lgan barcha oilalarga beriladigan har oylik nafaqalar ko‘paytirilib, bu nafaqalar bolalarning soniga qarab quyidagi miqdorda belgilandi: bir bolali oilalarga – eng kam ish haqining 30%; ikki bolali oilalarga – eng kam ish haqining 60%; uch bolali oilalarga – eng kam ish haqining 80%; to‘rt bolali oilalarga – eng kam ish haqining 100%; besh va undan ko‘proq bolali oilalarga – eng kam ish haqining 120%.

foizigacha nafaqalar beriladigan bo‘ldi. Nogiron bolalarni sog‘lomlashtirish maqsadida Sog‘liqni saqlash vazirligi, “Sog‘lom avlod uchun” jamg‘armasi tashabbusi bilan, xorijiy hamkorlarni jalb etgan holda, tug‘ma nuqsonlari mavjud bo‘lgan bolalarni murakkab jarrohlik yo‘li bilan davolash ishlari amalga oshirildi.

Yodda tuting!

1997-yildan boshlab har yili 1-sinf o‘quvchilariga bepul o‘quv anjomlari, darsliklarni berish joriy etildi, kam ta‘minlangan oilalarning boshlang‘ich sinflarda o‘qiydigan bolalariga bepul qishki issiq kiyimlar berish yo‘lga qo‘yildi.

Keksalarni himoya qilish. Mamlakatimizda aholining ehtiyojmand qismini, shu jumladan, yolg‘iz keksalar, pensionerlar va nogironlarni ijtimoiy muhofaza qilishni yanada kuchaytirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Xususan, 2005-yil – “Sihat-salomatlik yili”da 2 mingga yaqin yolg‘iz nuroniyning uy-joyi ta‘mirdan chiqarildi, kam ta‘minlangan oilalar va keksa fuqarolarga moddiy yordamlar ko‘rsatildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yildagi “2007–2010-yillarda yolg‘iz keksalar, pensioner va nogironlarni aniq ijtimoiy muhofaza qilish va ularga ijtimoiy xizmat ko‘rsatishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari dasturi to‘g‘risida”gi qaroriga ko‘ra, “Nuroniylar” jamg‘armasi hisobidan aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga, faxriylarning davolanish maskanlariga, “Saxovat” va “Muruvvat” uylariga dori-darmon vositalari yetkazib berildi. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish hamda Sog‘liqni saqlash vazirliklarining hududiy bo‘limlari bilan hamkorlikda nuroniylar to‘liq dispanser ko‘rigidan o‘tkazildi.

Toshkent shahrida faxriylarimizga barcha qulayliklarga ega 150 o‘rinli “Nuroniylar” shifoxonasi xizmat qilmoqda. Viloyat shifoxonalari qoshidagi kasalxonalarda jamg‘armaning viloyat bo‘limlari hamda mahalliy hokimliklarning amaliy yordami tufayli tashkil etilgan yolg‘iz keksalar va nogironlarni bepul davolovchi “Nuroniylar xonalari” faoliyat ko‘rsatmoqda. Respublikamizdagi barcha “Saxovat” va “Muruvvat”, “Mehribonlik” uylari hamda maxsus maktab-internatlarga homiylar tomonidan har yili moddiy yordam berib boriladi. 2015-yilda ham keksalarning hayot darajasi va sifatini yanada yaxshilash, ularni moddiy va ma‘naviy qo‘llab-quvvatlash ko‘lamini

kengaytirish, yoshi ulug‘ insonlar, ayniqsa, 1941–1945-yillardagi urush va mehnat fronti faxriylariga ijtimoiy, pensiya ta‘minoti va tibbiy xizmat ko‘rsatishni takomillashtirish maqsadida 2015-yil – “Keksalarni e‘zozlash yili” deb e‘lon qilindi. Har yili urush qatnashchilari va front ortida mehnat qilganlarga bepul tibbiy xizmat ko‘rsatilmoqda, ular sanatoriy va kurortlarda davolanmoqda, boshqa zarur vositalar bilan ta‘minlanmoqda.

Yodda tuting!

Har yili 9-may «Xotira va qadrlash kuni» munosabati bilan urush qatnashchilari mukofotlanadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 4-apreldagi farmoniga ko‘ra, Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari 2 mln. so‘mdan mukofotlandilar. Urush qatnashchilarining ayrimlariga to‘la jihozlangan uylar, Haj ziyoratiga bepul borish va navbatsiz avtomobil sotib olish imtiyozlari berildi.

Mamlakatimizda 2007-yilning “Ijtimoiy himoya yili” deb e‘lon qilinishi aholini ijtimoiy himoya qilishni ta‘minlash, uning turmush va farovonlik darajasini izchil oshirishga qaratilgan keng ko‘lamli davlat siyosatining amaliy ifodasi bo‘ldi. Shu ma‘noda, 2007-yil ehtiyojmand oilalarga davlat tomonidan ijtimoiy yordam ko‘rsatish mexanizmlarini amalga oshirishda fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari rioya etishi lozim bo‘lgan asosiy tamoyillar yanada takomillashtirildi.

Onalar va bolalar salomatligi muhofazasi. Respublikada onalar va bolalar sog‘lig‘ini muhofaza qilishga katta ahamiyat berilmoqda. “Bolalikdan nogironlar tug‘ilishining oldini olish uchun yangi tug‘ilgan chaqaloqlarni hamda homilador ayollarda tug‘ma va boshqa patologiyani barvaqt aniqlash bo‘yicha “Ona va bola skriningi” Davlat tizimini tashkil etish to‘g‘risida” Vazirlar Mahkamasining maxsus qarori qabul qilinganligi bu soha rivojiga salmoqli hissa qo‘shdi.

Bolalar tibbiy ko‘rigi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009-yilda “2009–2013-yillarda aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash, sog‘lom bola tug‘ilishi, jismoniy va ma‘naviy barkamol avlodni voyaga yetkazish bora-

2015-yilga kelib Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti maʼlumotiga koʻra, Oʻzbekistonda tugʻilayotgan bolalarning 92 foizi mutlaq sogʻlom. «Bolalarni asraylik» xalqaro tashkiloti tomonidan tuzilgan jahon reytingida Oʻzbekiston bolalar salomatligini mustahkamlash borasida katta gʻamxoʻrlik koʻrsatayotgan eng ilgʻor yetakchi oʻnta mamlakat qatoriga kirdi.

sidagi ishlarni yanada kuchaytirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari dasturi toʻgʻrisida” qarori qabul qilindi. Ushbu qarorga koʻra, sogʻliqni saqlash sohasini isloh qilish va shu sohada sifat oʻzgarishlarini amalga oshirishni taʼminlash borasidagi ishlar davom ettirildi. Bolalarni yuqumli kasalliklarga qarshi emlash darajasi qariyb 100 foizni tashkil etdi.

Barcha viloyatlar markazlarida kattalar va bolalar uchun koʻp tarmoqli tibbiyot markazlari, har bir tumanda eng zamonaviy tibbiyot asbob-uskunolari bilan jihozlangan qishloq vrachlik punktlari faoliyati yoʻlga qoʻyildi. Bugungi kunda respublikamizda 3000 ga yaqin Qishloq vrachlik punkti (QVP) faoliyat koʻrsatmoqda.

2016-yil Oʻzbekistonda “Sogʻlom ona va sogʻlom bola yili” deb eʼlon qilindi. 2016-yilda chekka qishloq tumanlarida yashayotgan aholi, birinchi navbatda, xotin-qizlar uchun zarur ijtimoiy, maishiy va tibbiy sharoitlar yaratish, qishloq aholisini toza ichimlik suvi, tabiiy gaz bilan taʼminlash, xizmat koʻrsatish sifatini yanada oshirish borasidagi ishlar izchil davom ettirildi.

Oʻtgan yillar mobaynida yurtimizda aholining oʻrtacha umr koʻrish darajasi ham sezilarli ravishda ortib bordi. Bu boradagi umumiy koʻrsatkich 1990-yilda 67 yoshni tashkil etgan boʻlsa, 2015-yilda 74 yoshni tashkil etdi. Jumladan, erkaklar oʻrtasidagi oʻrtacha umr koʻrish 66 yoshdan 70 yoshga, ayollar oʻrtasida esa 72 yoshdan 76 yoshga uzaygani odamlar salomatligini muhofaza qilish va turmush sharoitini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarning aniq va yaqqol natijasi sifatida baholash oʻrinli boʻladi.

Oʻzingizni sinang!

Oʻrtacha umr yoshi – bu Keksalarni eʼzozlash yili – bu ...
Ijtimoiy himoya yili – bu ... Sogʻlom ona va bola yili – bu ...

Uy-joylar qurilishi. Istiqloq arafasida, hali mustabid tuzum hukmronlik qilib turgan bir paytda, O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimovning yuksak jasorati bilan aholini uy-joyli qilish masalasining yechimi topildi. Natijada 1989–1990-yillarda bir yarim milliondan ko‘proq oilaga qo‘shimcha yer ajratildi, 700 ming oilaga tomorqa yerlari berildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009-yil 3-avgustdagi “Qishloq joylarda uy-joy qurilishi ko‘lamini kengaytirishga oid qo‘shimcha choratadbirlar to‘g‘risida”gi qarori bilan boshlangan qishloq infratuzilmasini yangilashga qaratilgan bunyodkorlik ishlari bugun qishloqlarimiz qiyofasini zamonaviy arxitektura asosida tubdan o‘zgartirishga xizmat qilmoqda. Xususan, 2009–2016-yillarda qishloq joylarda 70 mingga yaqin shinam namunaviy uy-joy bunyod etildi. Pirovardida 83,5 mingdan ortiq oilaning yashash sharoiti yaxshilandi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016-yil 21-oktabrdagi “2017–2021-yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo‘yicha imtiyozli uy-joylar qurish dasturi to‘g‘risida”gi qarori mazkur yo‘nalishdagi keng ko‘lamli islohotlarning mantiqiy davomi bo‘lib, qishloq qurilishida yangi bosqichni boshlab berdi. Ayni paytda qishloq aholisining zamonaviy va arzon uylarga o‘tib borayotgan ehtiyojlaridan kelib chiqib, imtiyozli kredit berishning yuqori darajadagi shartlari joriy etildi.

Namunaviy uy-joylar

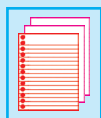
Imtiyozli uy-joylar

Ko‘p qavatli uy-joylar

Shuningdek, energiyani tejaydigan materiallar va asbob-uskunalarining yangi turlaridan foydalanishning yanada kengaytirilishi barpo etilayotgan uylarning tannarxi pasayishi hamda aholining barcha qatlamlari uchun maqbul narxlar belgilanishiga xizmat qildi. Qarorga ko‘ra, qishloq joylarda mavjud namunaviy loyihalarga qo‘shimcha ravishda ikki, uch qavatli (2, 3 xonali) uy-joylar qurildi. Shuningdek, aholi zich joylashgan tumanlarda maydoni 0,02 gektar bo‘lgan bir qavatli 2 va 3 xonali, maydoni 0,04 gektar bo‘lgan yer uchastkalarida joylashtiriladigan ikki qavatli 4 xonali birlashtirilgan arzon uylarning yangi namunalari joriy etildi.

Bundan tashqari, 2017-yildan boshlab mamlakat poytaxti va viloyatlarda uy-joyga ega bo‘lmaganlar, harbiy xizmatchilar, yosh olimlar va ichki ishlar xodimlari uchun imtiyozli uy-joylar qurilib, egalariiga topshirilmoqda.

Atamalar izohi!

Skrining – (*ing.* – saralash) maxsus usullar yordamida kasallikni erta va tez aniqlash uchun aholini ommaviy tekshirishdan o‘tkazish.

Infratuzilma – ishlab chiqarishga xizmat qiluvchi va jamiyat hayoti uchun zarur bo‘lgan me‘yoriy sharoitni ta‘minlashga xizmat qiladigan turli-tuman yordamchi xizmat ko‘rsatuvchi sohalar majmui.

Savol va topshiriqlar:

1. “Bolalarni asraylik” tashkiloti reytingida O‘zbekiston qanday o‘ringa ega bo‘ldi?
2. Internet ma‘lumotlaridan foydalangan holda bugungi kunda turar-joylarning qanday turlari mavjudligini ayting.
3. Keksalarni qadrlash borasida 2017-yilning o‘zida amalga oshirilgan 3 ta asosiy tadbirni sanab bering.
4. Quyidagi jadvalni to‘ldiring.

T/r.	Bolalar himoyasi	Keksalar himoyasi	Onalar himoyasi

IV BOB. O‘ZBEKISTONDA ETNIK VA KONFESSIYALARARO MUNOSABATLAR

8-mavzu. O‘zbekistonda millatlararo munosabatlar va bag‘rikenglik

Millatlararo totuvlik g‘oyasi. Millatlararo totuvlik g‘oyasi Yer yuzida yashayotgan barcha etnik guruhlarining teng huquqlilik, o‘zaro hurmat va hamkorlik asosida tinch-totuv yashash g‘oyasidir. Millatlararo totuvlik g‘oyasi tinchlik va barqarorlik g‘oyasidir. U barcha millat va elatlarning tili, urf-odati, an‘analari, bayramlari rivojlanishini talab etadi. Millatchilik, fashizm, milliy va etnik ko‘rinishdagi urushlarga qarshi turadigan yagona ma‘rifiy g‘oyadir. Ayniqsa, bugun neofashizm bosh ko‘tarayotgan sivilizatsiyalararo to‘qnashuvlar sodir bo‘layotgan sharoitda millatlararo totuvlik g‘oyasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Yodda tuting!

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 8-moddasida «O‘zbekiston xalqini millatidan qat’i nazar, O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari tashkil etadi» degan muhim qoida belgilab qo‘yilgan.

Bugun O‘zbekistonda 138 ta milliy-madaniy markazlar millatlararo totuvlik g‘oyasini hayotga tatbiq etmoqda.

Ruslarning “Maslennitsa”, tatarlarning “Sabanto‘y”, uyg‘urlarning “Sayil” bayramlari, xitoylarning “Chunuze” yangi yili, koreyslarning “Soller” va “Ovol – tano” bayramlari nishonlanmoqda. Har yili respublikamiz miqyosida “Biz yagona oila farzandlarimiz”, “Vatan yagonadir, Vatan bittadir”, “O‘zbekiston – umumiy uyimiz” shiori ostidagi festivallar o‘tkazilmoqda.

O‘zbekistonda millatlararo munosabatlar. O‘zbekiston hududida o‘z madaniyati va o‘z an‘analariga ega bo‘lgan 130 dan ortiq millat va elat vakillari yashaydi. Ular ham mamlakatning barcha fuqarolari qatori bir xil huquq va majburiyatlarga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 4-moddasida ko‘rsatilga-

Mamlakatimizdagi turli millat vakillari

nidek, O‘zbekiston Respublikasi o‘z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tillari, urf-odatlari va an’analari hurmat qilinishini ta’minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi.

Yodda tuting!

O‘zbekiston aholisining 80 % ini o‘zbek, 4,9 % ini tojik, 3,8 % ini rus, 3,6 % ini qozoq va 7,7 % ini boshqa turli millatlarga mansub kishilar tashkil etadi.

Ko‘pmillatli mamlakat siyosatining asosiy maqsadi millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglikni shakllantirish bo‘lishi zarur. Mustaqillikning ilk kunlaridanoq milliy siyosatning o‘ziga xos yo‘li ishlab chiqildiki, ayni shu siyosat milliy bag‘rikenglikning barqaror rivojlanishiga zamin yaratdi.

O‘zbekistonda yashovchi turli millat vakillarining madaniy ehtiyojlarini qondirish uchun milliy-madaniy markazlar (MMM) faoliyat yuritadi. Dastlabki milliy-madaniy markazlar koreyslar, qozoqlar, yahudiylar, armanlar tomonidan respublika viloyatlarida 1989-yilda tashkil etilgan. Bu markazlarning chinakam rivojlanishi va ravnaq topishi O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin boshlandi. Bu davrda ularning samarali faoliyat ko‘rsatishi uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Natijada ularning soni yil sayin ortib bordi.

Yodda tuting!

Agar 1992-yilda 10 ta milliy-madaniy markazlar ish olib borgan bo‘lsa, hozirga kelib esa mamlakatda 138 ta milliy-madaniy markazlar faoliyat yuritmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida yashovchi turli millat vakillarini respublika ijtimoiy, ma’naviy-ma’rifiy hayotida faol ishtirok etishini ta’minlash milliy-madaniy markazlar faoliyatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Shuningdek, xorijiy mamlakatlardagi turdosh tashkilotlar bilan do‘stlik, hamkorlik, madaniy-ma’rifiy aloqalar o‘rnatish va hamdo‘stlik aloqalarini rivojlantirish, turli davlat va jamoat tashkilotlari hamda ijodiy uyushmalar bilan hamkorlikda mamlakatda fuqarolar hamjihatligi va millatlararo totuvlikni mustahkamlashga ko‘maklashish milliy madaniy markazlar, xususan, Respublika Baynalmilal madaniyat markazining asosiy vazifalaridir. 1992-yil tashkil etilgan Respublika Baynalmilal madaniyat markazi esa ushbu milliy

madaniy markazlar faoliyatini muvofiqlashtirib, ularga tashkiliy va uslubiyl yordam ko'rsatib keldi.

Baynalmilal markaz tomonidan har yili ikki marta til bayrami o'tkazilib kelinadi. Bular – YuNESKO Bosh konferensiyasi 30-sessiyasida (1999-yil) 21-fevral – Xalqaro ona tili kuni deb e'lon qilingan va 2000-yildan 195 ta a'zo davlatlarda nishonlanib kelinayotgan “Xalqaro ona tili kuni” hamda O'zbek tiliga Davlat tili maqomi berilgan kun hisoblanadi. Ayni munosabat bilan har yili an'anaviy tarzda o'zbek tili bo'yicha notiqlik san'ati tanlovi tashkil etib kelinadi.

O'zingizni sinang!

Xalqaro ona tili kuni – ...

Baynalmilal markazi – bu ...

O'zbekiston aholisi – bu ...

Millatlararo totuvlik – bu ...

O'zbekiston – bag'rikeng diyor. Tarixdan ma'lumki, o'zbek xalqi boshidan kechirgan og'ir qatag'on yillari va ikkinchi jahon urushi yillarida ko'p sitamlarga yuzma-yuz bo'lgan koreyslar, nemislar, turklar, polyaklar, greklar, qrim-tatar va boshqa millat vakillari O'zbekistonni Vatan tutdilar. Ularning hozirgi avlodlari uchun esa O'zbekiston ona Vatanga aylandi. Chunki ular shu yerda tug'ilib kamolga yetdilar, hayotda o'z o'rinlarini topdilar.

O'zbekistonda umumxalq bayrami sifatida keng nishonlanadigan “Mustaqillik” va “Navro'z” bayramlari, 8-dekabr – Konstitutsiya qabul qilingan kun, 8-mart – Xotin-qizlar kuni, 9-may – Xotira va qadrlash kuni kabi bayram tadbirlarida turli millat va elat vakillari ham faol qatnashadilar.

Yodda tuting!

Bugungi kunda ham millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik g'oyasi dunyoda eng dolzarb muammolardan biridir. Shu munosabat bilan YuNESKO 1995-yil Parijda «Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi»ni qabul qildi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti esa har yilning 16-noyabrini «Xalqaro bag'rikenglik kuni» deb e'lon qildi.

Hozirgi O'zbekiston hududida qadimdan Sharq ma'naviyatiga tayanib yashash, hamjihatlikka intilish, har tomonlama barkamollik oliy qadriyat darajasiga ko'tarilgan, millatidan, irqi, ijtimoiy kelib chiqishi va diniy e'tiqodidan qat'i nazar, yagona o'lchov – insonni insonligi uchun ulug'lash bosh mezon qilib olingan.

Bugungi kunda respublikadagi barcha oliy o‘quv yurtlarida turli millatga mansub talabalar tahsil oladi. Dunyoning kamdan-kam mamlakatlarida kuzatiladigan yana bir holat shuki, O‘zbekistonda ta’lim 7 tilda olib boriladi. Bular sirasiga o‘zbek va qoraqalpoq tillaridan tashqari rus, qozoq, turkman, tojik va qirg‘iz tillarini kiritish mumkin. Teleradio ko‘rsatuv va eshittirishlar 12 tilda efirga uzatilmoqda, gazeta va jurnallar 10 dan ortiq tillarda chop etilmoqda. Bu O‘zbekistonda millatlararo totuvlikni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Millatlararo munosabatlarda yangi davr. Bugun respublika hududida yashovchi 130 dan ortiq millat va elat vakillari uchun O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi millatlararo totuvlikni mustahkamlash, barqarorlik va taraqqiyotni ta’minlashning kafolati bo‘lib xizmat qilmoqda.

Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalari qo‘mitasi

Xalqlar do‘stligi maydonidagi Shomahmudovlar oilasi haykali

qo‘mitasi tashkil etildi. Bu esa, o‘z navbatida, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan milliy madaniy markazlar hamda do‘stlik jamiyatlarini qo‘llab-quvvatlash, ularning samarali faoliyat yuritishida davlat idoralari

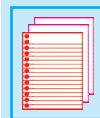
Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan qabul qilingan 2017–2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning besh ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida mamlakatimizda millatlararo totuvlikni ta’minlash masalasiga alohida e’tibor qaratilgan. Mamlakatimizda tinchlikni yanada mustahkamlash, millatlararo barqarorlikni yuksaltirish maqsadida 2017-yil 19-mayda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalarini yanada takomillash-tirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni qabul qilindi. Farmonga muvofiq Baynalmilal madaniyat markazi negizida Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalari

va jamoat tashkilotlari oʻrtasidagi oʻzaro hamkorlikni kuchaytirishda mustahkam tayanch boʻladi.

Mulohaza qiling!

2017-yilda Toshkentdagi «Bobur» bogʻiga «Doʻstlik» bogʻi nomi berilib, bogʻning markaziga Ikkinchi jahon urushi yillarida turli millatga mansub yetim bolalarni asrab olgan mashhur Shomahmudovlar oilasi haykali koʻchirib keltirilganini va 2018-yilda mazkur haykal «Xalqlar doʻstligi» maydoniga qaytarilganini izohlang.

Atamalar izohi!

Baynalmilal – (*arabcha* – millatlar oʻrtasidagi, millatlararo) xalqaro, umuminsoniy, umumxalqiy mazmunlarida qoʻllaniladi.

Mentalitet – (*nem.* – aql, idrok) jamiyat, millat, jamoa yoki alohida shaxsning tarixiy tarkib topgan tafakkur darajasi. Jamiyat, millat yoki shaxsning mentaliteti ularning oʻziga xos anʼanalari, rasm-rusumlari, urf-odatlarini, diniy eʼtiqod va irimlarini qamrab oladi.

Savol va topshiriqlar:

1. Millatlararo totuvlik gʻoyasini izohlang.
2. Mamlakatimizda 130 dan ortiq millat va elatlarning tinch-totuv yashashi uchun qanday shart-sharoitlar yaratilgan?
3. “Xalqaro bagʻrikenglik kuni” qaysi sanada nishonlanadi? Qoʻshimcha adabiyotlardan foydalanib bu kun nega shu sanada nishonlanishini aniqlang.
4. Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasining nechanchi yoʻnalishi millatlararo totuvlikka qaratilgan?
5. Respublika Baynalmilal madaniyat markazi qanday tashkilotga aylantirildi? Uning maqomi qanday?

9-mavzu. Oʻzbekistonda konfessiyalararo munosabatlar

Dinlararo bagʻrikenglikning shakllanishi. SSSR davrida Oʻzbekistonda 89 masjid, 2 ta madrasa boʻlgan boʻlsa, 2017-yilga qadar esa 2033 ta masjid, Islom universiteti, Islom instituti, 16 ta diniy konfessiyalar faoliyat yuritib keldi. Oʻzbekiston aholisining 88 foizi islom diniga, 10 foizidan ziyodi boshqa dinlarga eʼtiqod qiladi, 1,8 foizi hech qaysi dinga eʼtiqod qilmaydi. Ramazon hayiti, Qurbon hayiti respublika miqyosida nishonlab kelinmoqda,

diniy jurnal va gazetalar nashr etilib, televideniye va radioda diniy mavzularda maxsus ko‘rsatuv va eshittirishlar olib borilyapti. O‘zbekistonda din davlatdan, siyosatdan ajratilgan, ammo xalqdan ajratilgan emas.

Aholisi ko‘p millatli bo‘lgan O‘zbekistonda islomdan tashqari xristianlik, yahudiylik, buddaviylik va boshqa konfessiyalarga e‘tiqod qiluvchi kishilar ham bor. Ko‘p millatli va ko‘p konfessiyali mamlakatda millatlararo hamjihatlik va diniy bag‘rikenglik sohasida olib borilayotgan izchil davlat siyosati turli millat hamda barcha diniy konfessiya vakillarining emin-erkin yashashlari uchun mustahkam asos yaratdi.

1991-yil davlatning vijdon erkinligi va dinga oid siyosatini belgilab beruvchi “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonuni qabul qilindi. Uning qabul qilinishi islom diniga va boshqa dinlarga e‘tiqod qiluvchi fuqarolarning hayotida muhim o‘rin egalladi.

Yodda tuting!

«Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har bir inson xohlagan dinga e‘tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e‘tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo‘l qo‘yilmaydi».

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 31-modda

1992-yil O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga binoan Vazirlar Mahkamasi huzurida Din ishlari bo‘yicha qo‘mita tashkil etildi. Qo‘mita tarkibida diniy konfessiyalar bilan ishlash uchun maxsus tashkil etilgan sho‘ba ish boshlaganidan so‘ng, respublika hududida joylashgan va diniy faoliyat yuritayotgan barcha tashkilotlar haqida ma‘lumotlar to‘plana boshlandi.

1998-yil O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahriri qabul qilindi. Mazkur qonunda fuqarolarning vijdon va e‘tiqod erkinligi bilan bog‘liq huquq hamda burchlari aniq-ravshan belgilab qo‘yildi.

“Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonunga muvofiq “Davlat diniy konfessiyalar o‘rtasidagi tinchlik va totuvlikni qo‘llab-quvvatlaydi. Bir diniy konfessiyadagi dindorlarni boshqasiga kiritishga qaratilgan xatti-harakatlar (prozelitizm), shuningdek, boshqa har qanday missionerlik faoliyati man etiladi. Ushbu qoidaning buzilishiga aybdor bo‘lgan shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan javobgarlikka tortiladilar”.

O‘zbekiston kabi ko‘p konfessiyali davlatda millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik ijtimoiy-siyosiy barqarorlik va taraqqiyotni ta‘minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Diniy bag‘rikenglik mamlakatda rivojlanayotgan demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan biridir. Ayni paytda 16 ta diniy konfessiya o‘zaro totuvlikda faoliyat ko‘rsatmoqda.

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo‘yicha qo‘mita dindorlar ehtiyojlarini qondirishga ko‘maklashib kelmoqda. 2007-yilda Islom Hamkorligi Tashkilotining ta‘lim, fan va madaniyat masalalar bo‘yicha tuzilmasi – AYSESKO tomonidan “Toshkent – Islom madaniyati poytaxti” deb e‘lon qilindi. Bu O‘zbekiston davlatining dinga bo‘lgan munosabati natijasidir.

Diniy bag‘rikenglik tamoyillari. O‘zbekistonda qaror topgan diniy bag‘rikenglik quyidagi omillar bilan belgilanadi:

Birinchidan, respublikada istiqomat qilayotgan barcha millat va elat vakillari hamda turli diniy konfessiyalar faoliyatida o‘zaro hurmat, sabr-toqat, bag‘rikenglik tamoyillarini qaror toptirishda amaliy ishlar olib borilmoqda.

Ikkinchidan, milliy va diniy bag‘rikenglik o‘zbek madaniyati hamda mentalitetining ajralmas qismidir. O‘zbekistonda diniy bag‘rikenglik borasida olib borilayotgan siyosat demokratik o‘zgarishlarni va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni tezlashtirishga, boshqa millatlar, dinlar va madaniyatlarga hurmatsizlik hollaridan, ekstremizm shakllaridan xoli haqiqiy demokratik jamiyatni qurish omiliga aylanishiga, jamiyatda millatlararo va dinlararo ahillikning saqlanishiga imkon tug‘dirmoqda.

Uchinchidan, millatlararo va konfessiyalararo munosabatlardagi uyg‘unlik xalqlarning ma‘naviy boyligi manbayi hisoblanadi va davlatlarning siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Turli madaniyat va din vakillari o‘rtasidagi muloqotlar kelishuv va o‘zaro ishonchga erishish yo‘llaridan biri sanaladi.

To‘rtinchidan, mutaxassislar fikricha, bir-biridan farq qiladigan 2 xil bag‘rikenglik tushunchasi mavjud: *formal* – tashqi ko‘rinishdagi bag‘rikenglik va *ichki* – pozitiv bag‘rikenglik. Formal ravishdagisi boshqa kishining diniy e‘tiqodiga nisbatan toqatlilikni, unga qarshi kurashmaslikni anglatrsa, ichki – ijobiysi esa boshqa dinlarni yaxshi bilishni ham taqozo etadi. Bugungi kunga kelib, O‘zbekistonda har ikkala ko‘rinishdagi bag‘rikenglik amalda o‘zining to‘liq ifodasini topgan.

Turli din vakillariga munosabat. Ilmiy manbalar o'lkamizda qadim zamonlardan oq zardushtiylik, buddaviylik, yahudiylik, nasroniylik kabi murakkab ideologik tizimga ega dinlar tinch-totuv faoliyat olib borganliklaridan dalolat beradi. Bunday holatni hozirgi O'zbekistondagi islom, xristian, yahudiy dinlari va boshqa konfessiyalarning o'zaro munosabatlari misolida ham ko'rish mumkin.

Umuman, O'zbekistonda faoliyat olib borayotgan noislomiy konfessiyalar turli e'tiqodda bo'lgan fuqarolar o'rtasida totuvlik va do'stlik rishtalarini mustahkamlashda muayyan mavqega ega.

Toshkentdagi Rim-katolik cherkovi

Ayni paytda O'zbekistonda islom dini bilan bir qatorda, pravoslavlar, baptistlar, yahudiylar, adventistlar, katoliklar, lyuteranlar, krishnaitlar, buddistlar, pyatidesyatniklar, Iegova shohidlari, yangi havvoriylar, xristian-presviterianlar singari bir qancha din va mazhablar mavjud. Ulardan har birining o'ziga xos mafkurasi, talab va ehtiyojlari mavjud.

Markaziy Osiyodagi musulmon va boshqa konfessiyalarga mansublar o'rtasidagi munosabatlar ham siyosiy, ham maishiy darajada ikki asosiy xususiyatga asoslangan bo'lib, bular o'zaro hurmat va bag'rikenglikdir. Bu munosabat har xil dinlar vakillarining murakkab tarixiy jarayonlar sinovlarini mardonavor yengib o'tishlari natijasida shakllangan. Mamlakatda tinchlik, taraqqiyot va farovonlik bo'lishidan barcha din vakillari manfaatdor bo'lib, ba'zi konfessiyalar vakillari O'zbekistonda va xorijda tashkil etilayotgan ma'naviy va ma'rifiy tadbirlardagi ma'ruzalarida respublikada diniy bag'rikenglik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash borasida amalga oshirilayotgan islohotlarni qo'llab-quvvatlashlarini bildirmoqdalar. Bunday munosabat davlat tomonidan ham taqdirlanmoqda. Mitropolit Vladimirning "Do'stlik" ordeni bilan mukofotlangani buning yorqin dalilidir.

Respublikada diniy bag'rikenglik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda konfessiyalarning ham muayyan o'rni bor. Birinchidan, ular o'z fao-

liyatlarini davomida aholida diniy bag‘rikenglik madaniyatini kamol top-tirish yo‘lida ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar tashkil etib keladilar. Ikkinchidan, mamlakatda dinlararo totuvlikni qo‘llab-quvvatlash hamda turli nizo va murakkabliklarni keltirib chiqaruvchi missionerlik kabi xatti-harakatlarga qarshi amalga oshirilayotgan tadbirlarda faol qatnashadilar.

Islom dini va diniy ta’limga e’tibor. Bugun respublikada 16 ta diniy konfessiyaga mansub 2238 ta diniy tashkilot – Imom Buxoriy nomidagi Toshkent islom instituti, 9 ta o‘rta maxsus islom bilim yurti, pravoslav va protestant seminariyalari faoliyat olib bormoqda. Ularda talabalar diniy ilmlar bilan bir qatorda, dunyoviy ilmlarni olish imkoniyatiga ham ega.

Yodda tuting!

Toshkentda 2013-yil qurilishi boshlangan Minor masjidini 2014-yilning 1-oktabrida, Qurbon hayiti kuni ochildi. Masjid binosi an’anaviy sharq me’morchiligi uslubida qurilgan. Uning ikki minorasi va osmon rang gumbazi bor. Masjid 2400 dan ortiq namozxonga mo‘ljallangan.

1999-yilda O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimovning tashabbusi bilan Markaziy Osiyoda yagona bo‘lgan Toshkent Islom universitetiga asos solindi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi nafaqat mamlakatimizda, balki Markaziy Osiyo va butun dunyoda hamjihatlikka erishish, dinlararo totuvlik, tinchlikni saqlash yo‘lida muhim dasturulamal bo‘layotganini, bu jihatlar O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida ham o‘z aksini topganini e’tirof etdi.

Toshkentdagi Minor masjidi

Prezidentning 2017-yil 27-martdagi “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq Samarqandda ilmiy-tadqiqot markazi tashkil etildi. Uning tarkibida hadisshunoslik oliy

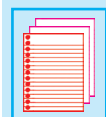

Buni o‘qing!

«Bugungi sessiya ishtirokchilariga BMT Bosh Assambleyasining «Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik» deb nomlangan maxsus rezolutsiyasini qabul qilish taklifi bilan murojaat qilmoqchiman. Bu hujjatning asosiy maqsadi – barchaning ta’lim olish huquqini ta’minlashga, savodsizlik va jaholatga barham berishga ko‘maklashishdan iborat. Ushbu rezolutsiya bag‘rikenglik va o‘zaro hurmatni qaror toptirish, diniy erkinlikni ta’minlash, e’tiqod qiluvchilarning huquqini himoya qilish, ularning kamsitilishiga yo‘l qo‘ymaslikka ko‘maklashishga qaratilgan».

Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqidan

maktabi, hadis, kalom va qiroat ilmini o‘rganishga mo‘ljallangan xonalar, qo‘lyozmalar kutubxonasi, muzey tashkil etildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 23-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida O‘zbekistondagi Islom madaniyati markazini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori asosida Toshkentda Islom madaniyati markazi hamda Prezidentning 2017-yil 15-dekabrdagi farmoni asosida O‘zbekiston Islom akademiyasi tashkil etildi.

Atamalar izohi:

Konfessiya – (*lot.* – tan olish, e’tirof etish) diniy ishonch, e’tiqod; shu bilan birga mazhab mazmuniga ega tushuncha.

Tolerantlik – (*lot.* – sabr-toqat, chidam, bardosh) o‘zgalarning fikr-g‘oyalari, e’tiqodi, his-tuyg‘ulari, turmush tarzi va xulq-atvoriga nisbatan sabr-toqatli bo‘lish, beparvo qarash; bag‘rikenglik.

Seminariya – xristian cherkovlari uchun ruhoniylar tayyorlaydigan o‘quv yurti.

Savol va topshiriqlar:

1. Bugungi kunda O‘zbekistonda qancha diniy tashkilotlar mavjud?
2. Konfessiyalararo munosabatlar deganda nimani tushundingiz?
3. Diniy bag‘rikenglikni kafolatlaydigan huquqiy-me’yoriy hujjatlarni sanab bering.
4. Diniy bag‘rikenglik tamoyillarini aytib bering.

V BOB. TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARI VA KADRLAR TAYYORLASH

10-mavzu. Umumiy va o'rta maxsus ta'lim tizimi

Mustaqillikning dastlabki yillarida ta'lim tizimi. Madaniy-ma'naviy rivojlanishning eng muhim poydevori – ta'lim tizimidir. Chunki zamon talablariga javob beradigan, ilg'or fan-texnika, texnologiya yutuqlarini egallab olgan kadrlarni yetishtirmasdan jamiyatni yuksaltirib bo'lmaydi. O'zbekistonda 1992-yil 2-iyulda “Ta'lim to'g'risida”gi qonun qabul qilindi. Bu dasturulamal hujjatda ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari, ta'lim tizimi, uning boshqaruv tarkibi, pedagog xodimlarning burch va mas'uliyatlari aniq belgilab berildi. Mustaqillikning dastlabki yillarida 10 mingdan ortiq xalq ta'limi xodimiga davlat uylari, 22 mingdan ortiq xodimga esa tashkilot va muassasalar tasarrufidagi uylar bepul xususiy lashtirilib berildi. 50 mingdan ortiq pedagog xodimga shaxsiy qurilish uchun yer maydonlari ajratildi. Qishloqlarda istiqomat qiladigan pedagog xodimlarning hammasi kommunal xizmat uchun to'lovlardan ozod etilgan bo'lsalar, shaharliklar uning 50 foizi miqdorida to'lab bordilar. Keyinchalik kommunal xizmat bo'yicha bu imtiyozlar oylik maoshlariga qo'shib beriladigan kompensatsiya bilan almashtirildi.

1992-yildagi qonun asosida umumiy ta'lim quyidagi bosqichlar bo'yicha amalga oshirila boshlandi.

I bosqich – boshlang'ich ta'lim (1–4-sinf);

II bosqich – asosiy (tayanch) maktab (4–9-sinf);

III bosqich – yuqori o'rta maktab (10–11-sinf);

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1996-yil dekabrda qarori bilan 1-oktabr – “O'qituvchilar va murabbiylar kuni” deb belgilandi hamda bu kun bayram sifatida dam olish kuni deb e'lon qilindi.

Maktab binosi. 1991–2000-yillar.

Yodda tuting!

1997-yildan boshlab har yili 1-oktabr «O‘qituvchilar va murabbiylar kuni» sifatida nishonlanib kelinmoqda.

O‘zbekistonda jinsi, tili, yoshi, irqiy, milliy mansubligi, e’tiqodi, dinga munosabati, ijtimoiy kelib chiqishi, xizmat turi, ijtimoiy mavqeyi, turar joyidan qat’i nazar, har kimga bilim olishda teng huquqlar kafolatlandi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. O‘zbekistonda ta’lim sohasidagi siyosat 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi yangi tahrirdagi qonun hamda Kadrlar tayyorlash milliy dasturida o‘z aksini topdi.

1996–1997-o‘quv yilidan boshlab maktablarning birinchi sinflarida o‘qish lotin alifbosida olib borildi. Yangi alifboda o‘qitish uchun zarur dastur, qo‘llanma va darsliklar yaratildi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi 3 bosqichdagi islohotlar asosida amalga oshirildi. I bosqich – 1997–2001-yillarda dasturni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan huquqiy-me’yoriy, ilmiy-metodik, moliyaviy-moddiy shart-sharoitlar yaratildi. Buning uchun davlat tomonidan qo‘shimcha ravishda 65 milliard so‘m mablag‘ sarf qilindi. II bosqich – 2001–2005-yillarni o‘z ichiga olib, milliy dastur keng miqyosda joriy etildi. III bosqich – 2005-yildan bugungi kungacha. Bu bosqichda Kadrlar tayyorlash milliy dasturi natijasida erishilgan natijalar, to‘plangan tajribalar umumlashtirilib, shu asosda yurtimizda ta’lim tizimi takomillashtirilib borildi. 2009-yildan boshlab yurtimizda to‘liq 12 yillik majburiy ta’lim joriy etildi.

9 yillik umumiy o‘rta ta’lim savodxonlik asoslarini, umumiy o‘rta ta’lim olish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Bolalar birinchi sinfga 6–7 yoshdan qabul qilinadi. Umumiy o‘rta ta’lim kerakli bilimlar hajmiga asos soladi, mustaqil fikrlash, tashkilotchilik qobiliyatlari va amaliy tajriba ko‘nikmalarini rivojlantiradi, dastlabki kasbiy yo‘nalish va navbatdagi ta’lim bosqichini tanlashga zamin yaratadi.

Yodda tuting!

Ta’lim tizimi O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonuni asosida maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta, o‘rta maxsus ta’lim, oliy ta’lim, oliy ta’limdan keyingi ta’lim, malaka oshirish va kadrlarni qayta tayyorlash, maktabdan tashqari ta’lim shakllaridan iborat.

Prezidentning 2004-yildagi farmoni asosida 2004–2009-yillarda Maktab ta’limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi qabul qilindi. Dastur doirasida yangi maktablar qurildi, boshqalari kapital ta’mirlandi; aniq va tabiiy fanlardan o’quv laboratoriyalar zarur uskunalar bilan jihozlandi.

Umumiy o’rta, umuman, ta’limning barcha bosqichlarida yangi o’quv dasturlari, davlat ta’lim standartlari yaratildi. Maktab darsliklari tamomila yangilandi hamda fan va amaliyot yutuqlari bilan boyitish bo’yicha takomillashtirib borildi. Multimedia o’quv adabiyotlari ham yaratilishi yo’lga qo’yildi. Respublikada faoliyat yuritayotgan 10 mingga yaqin maktablarning moddiy-texnika ta’minoti ham davlat hisobidan amalga oshirildi.

O’rta-maxsus, kasb-hunar ta’lim tizimining tashkil etilishi. O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuniga muvofiq umumiy o’rta ta’limning to’qqiz yillik etib belgilanishi munosabati bilan to’qqiz yillik maktabni tugatgan barcha o’quvchilar ta’lim olishni o’rta maxsus yoki kasb-hunar kollejlari davom ettirdilar. Bu yangi ta’lim tizimiga bosqichma-bosqich o’tildi, ya’ni Kadrlar tayyorlash milliy dasturining 1-bosqichi (1997–2001) doirasida amalga oshirildi. Shu davr mobaynida 300 ga yaqin yangi turdagi ta’lim muassasalari ochildi. O’rta maxsus ta’lim sohasida viloyatlarda biznes maktablari, umumta’lim maktablarida kasb-hunar kurslarining ochilishi, bozor iqtisodiyoti talablaridan kelib chiqqan holda yangi mutaxassisliklar (fermer, soliq va bojxona xodimi, audit va hokazo) kiritildi. Unga binoan, yurtimizda 1997-yildan boshlab hozirga qadar 1400 dan ortiq kasb-hunar kolleji, 200 ga yaqin akademik litsey bunyod etildi. Ular sohalar bo’yicha mutasaddi tashkilotlar va oliy ta’lim muassasalariga birlashtirilishi tufayli bu bosqichda o’quv jarayoni samarali tashkil etilib, kollej bitiruvchilarining ish bilan ta’minlanishiga e’tibor qaratilganiga qaramay, bu borada qoniqarli natijaga erishilmadi.

2017-yilgi islohotlar. Ta’lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar, 12 yillik ta’limni takomillashtirish yo’lidagi tadbirlar kutilgan natijani bermadi. Yig’ilib qolgan muammolar sohani tub isloh qilishni, dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribasidan foydalanish zarurligini taqazo qildi. 2017-yil umumta’lim va o’rta maxsus kasb-hunar ta’limi tizimida tub islohotlar yili bo’ldi. Xalq qabulxonalari va Prezidentning virtual

Мulohaza!

Nima sababdan 11 yillik ta'limga o'tish bo'yicha so'rovnoma natijasida ota-onalarning 70 foizidan ortiq qismi 11 yillik ta'lim qayta tashkil etilishi tarafdori ekanini ko'rsatishdi?

qabulxonasiga tushgan taklif va mulohazalar, shuningdek, respublika maktablaridagi bitiruvchilarning ota-onalari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalaridan kelib chiqib, Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 9+3, ya'ni 12 yillik majburiy ta'limdan 11 yillik ta'limga o'tildi.

2017-yilning o'zida 10-sinf o'quvchilari uchun 9 mln. nusxa darsliklar chop etildi va 10 mingga yaqin umumta'lim maktabida 11 yillik ta'limga o'tilgan holda o'qitish tizimi yo'lga qo'yildi. Bu akademik litsey va kasb-hunar kollejariga qabul jarayoni bilan barobar olib borildi. Bunda ota-onalar va o'quvchilarning xohish-istaklari inobatga olindi. 2016/2017-o'quv yilida umumta'lim maktablarini tamomlagan 466 mingdan ortiq o'quvchining 288 mingi 10-sinfda o'qishni davom ettirdilar.

Maktabgacha ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning birlamchi, eng asosiy bo'g'inidir. Maktabgacha ta'lim, 6–7 yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va boshqa ta'lim muassasalarida olib boriladi. Mutaxassislarning ilmiy xulosalariga ko'ra, inson o'z umri davomida oladigan barcha axborot va ma'lumotning 70 foizini 5 yoshgacha bo'lgan davrda oladi. Shu bois, bolalarning sog'lom va bilimli, yetuk salohiyatli kadrlar bo'lib voyaga yetishida bog'cha tarbiyasi juda muhim o'rin tutadi. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 30-sentabrda “Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish to'g'risida”gi farmonni imzoladi. Unga ko'ra, Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etildi. Yangi vazirlik tizimiga Qoraqalpog'iston maktabgacha

Na'munali MTM xonasi

ta'lim vazirligi, Toshkent shahri maktabgacha ta'lim bosh boshqarmasi, viloyatlarning maktabgacha ta'lim boshqarmalari va ularning shahar va tumanlardagi bo'limlari kiradi.

Yodda tuting!

2017-yilda O'zbekistonda 4916 ta maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyat yuritgan. Oxirgi 20 yil davomida bog'chalar soni 45%ga kamaygan. Ayni damda bog'chaga borayotgan bolalar umumiy bolalar sonining 30%- ni tashkil qiladi.

Savol va topshiriqlar:

1. 1992–1997-yillardagi ta'lim tizimining keyingi yillardagisidan farqli jihatlarni sanab bering.
2. Uzluksiz ta'limni rivojlantirish omillari nimalardan iborat?
3. Bugungi kunda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim muassasalari sonining oshirilish zarurati nimada?
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni va uning mazmun-mohiyati nimalardan iborat? Fikrlaringizni asoslang.
5. Nima sababdan 12 yillik ta'limdan 11 yillik tizimga o'tildi?

11-mavzu. Oliy ta'lim va undan keyingi ta'limning takomillashtirilishi

Oliy ta'lim tizimi. Prezidentning 1992-yil fevraldagi farmoni bilan yana sakkizta viloyat pedagogika institutlariga universitet maqomi berildi. 1992-yil martda viloyatlardagi pedagogika institutlari negizida Andijon Davlat universiteti, Buxoro Davlat universiteti, Termiz Davlat universiteti, Urganch Davlat universiteti, Qarshi Davlat universiteti tashkil qilindi.

Eng zamonaviy ixtisosliklar bo'yicha alohida universitet va institutlar, jumladan, Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti, Navoiy kon-metallurgiya instituti, Mudofaa vazirligi qoshida Harbiy akademiya, Ichki ishlar vazirligi qoshida Ichki ishlar akademiyasi, Bank-moliya akademiyasi kabi o'nlab yangi oliy o'quv yurtlari tashkil etildi. Toshkent davlat elektrotexnika va aloqa texnikumi institutga aylantirildi. 1993-yil talaba va aspirantlar uchun maxsus stipendiyalar belgilandi. Mamlakat qishloq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan zamonaviy bilimlar sohibi bo'lgan yuqori malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlash maqsadida Toshkent Davlat Agrar universiteti, Andijon, Samarqand Qishloq xo'jaligi, Qar-

shi Muhandislik iqtisodiyot, Toshkent Irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash institutlari ish boshladi. Mamlakat viloyatlarida oliy universal ta’limni joriy etishda rivojlangan davlatlar tajribasiga suyanib ish tutildi.

1992-yil dastlab respublikamizning 6 ta oliy ta’lim muassasasida test sinovi asosida o‘qishga qabul qilish tajribadan o‘tkazilgan edi. 1993-yilda esa 46 ta oliy ta’lim muassasalarining 19 tasida tajriba tariqasida test sinovlari o‘tkazildi.

1994-yil Davlat test markazi tashkil etilib, shu yildan boshlab oliy ta’lim muassasalariga test orqali qabul joriy etildi. 1996-yildan ta’lim olishda kontrakt-shartnoma to‘lovi joriy etildi. 1997-yilgi “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunga muvofiq, 5 yillik oliy ta’limdan 4 yillik bakalavriat va 2 yillik magistratura bosqichlaridan iborat ikki pog‘onali tizimga o‘tildi.

Shuningdek, Mamlakat Prezidentining 2013-yildagi “Yuridik kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq yuridik institut universitet maqomida qayta tashkil etildi, 2014-yildagi qarori asosida Toshkent davlat stomatologiya instituti ta’sis qilindi.

Yodda tuting!

2017-yildagi holatga ko‘ra, mamlakatimizda 80 dan ortiq oliy o‘quv yurti, jumladan, 19 ta universitet, 37 ta institutlar, 6 ta akademiya, 1 ta konservatoriya, 1 ta raqs va xoreografiya oliy maktabi, 13 ta OTMLar filiallari, 7 ta xorijiy davlatlar OTMLarining filiallari faoliyat ko‘rsatmoqda.

Malaka oshirish tizimi ham tubdan isloh qilindi. Xalq ta’limi va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi muassasalari qatorida oliy ta’lim, tarmoq sohalarida kadrlarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash ishlari tamomila yangi bosqichga ko‘tarildi.

Prezidentning 2015-yildagi “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoniga asosan 15 ta yetakchi oliy ta’lim muassasalari – tayanch oliy o‘quv yurtlari sifatida belgilandi.

Oliy ta’limda xalqaro hamkorlik. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining amalga oshirilishi natijasida O‘zbekistonda nisbatan qisqa muddatlarda dunyoning yetakchi davlatlarida ta’lim sohasida erishilgan ilg‘or yutuqlarni,

milliy an'analarni o'z ichiga olgan yangi modeli tashkil qilindi.

Mustaqillik yillarida oliy ta'lim tizimida olib borilgan izchil islohotlar natijasida mamlakatimizda bir qator chet el universitetlarining filiallari ochildi. Jumladan, Buyuk Britaniyaning Xalqaro Vestminster universiteti, Toshkent shahrida M.V. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti, I.M.Gubkin nomidagi Rossiya neft va gaz davlat universiteti, Singapur menejmentni rivojlantirish instituti, Italiyaning Turin politexnika universiteti filiallari ish boshladi. Shuningdek, Toshkentda G.V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot akademiyasi va Janubiy Koreyaning Inha universiteti filiallari ham o'zbek yoshlariga o'z ta'lim sirlarini o'rgatmoqdalar.

Xalqaro Vestminster universiteti
Toshkent filiali

Xorijiy universitetlarning Toshkentdagi filiallari

Vestminster universiteti	M.V.Lomonosov nomidagi Moskva davlat universitetining filiali	I.M.Gubkin nomidagi Rossiya neft va gaz davlat universiteti filiali	Singapur menejmentni rivojlantirish instituti filiali	Turin politexnika universiteti filiali	G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot akademiyasi filiali	Janubiy Koreyaning Inha universiteti filiali
2002	2006	2007	2008	2009	2009	2014
Iqtisodiyot va biznes	Matematika va psixologiya	Neft va gaz	Menejment	Texnika va texnologiyalar	Iqtisodiyot	Axborot texnologiyalari

Yurtimiz va xorijdagi o'quv maskanlarida yuzlab iqtidorli yoshlar ta'lim olmoqda va o'z malakasini oshirmoqda. Bunda xorijiy ta'lim muassasalari bilan ikki tomonlama tajriba almashish yo'lga qo'yilgani muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim darajasi bo'yicha dunyoning rivojlangan mamlakatlari qatoriga chiqdi. Yoshlarni jahon fani va bilimlari xazinasidan

Turin politexnika universiteti
Toshkent filiali

bahramand qilishga katta e'tibor berilmoqda. Respublika o'quv yurtlarining chet ellardagi o'quv markazlari bilan aloqalari ancha mustahkamlandi. Chet ellik o'qituvchilar va mutaxassislarni xorijiy tilda mashg'ulot olib borish uchun taklif qilish, shuningdek, chet el o'quv va ilmiy markazlarida xodimlarning malaka oshirishi va talabalarning o'qishi kengayib bormoqda. Ayni vaqtda jahonning ko'plab mamlakatlaridan kelgan xorijiy

fuqarolar O'zbekistonda ta'lim olishmoqda.

2017-yilgi tub islohotlar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoniga muvofiq, 2017–2021-yillarda oliy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish dasturini ishlab chiqish, o'quv dasturlarini yanada zamonaviylashtirish, pullik xizmatlar ko'rsatish va moliyalashtirishning qo'shimcha manbalarini izlashda oliy o'quv yurtlarining va-kolatlarini kengaytirish yo'li bilan ularning mustaqilligi bosqichma-bosqich rivojlantirib boriladi. 2017–2018-yillar davomida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining yetmishga yaqin farmon, qaror va far-moyishi qabul qilindi. Bu tom ma'noda ta'lim tizimidagi o'zgarish va yangi-lanishlar jarayonini boshlab berdi. Harakatlar Strategiyasida ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlariga o'tishda oliy ta'lim muassasalari faoliyati va samaradorligini oshirishdagi ustuvor vazifalar belgilab olindi. Ana shuni nazarda tutib, Prezident Sh.M.Mirziyoyev "Yoshlarni mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning

Yodda tuting!

Test sinovlari shaffof va haqqoniy o'tishini ta'minlash maqsadida, ushbu tizimni takomillashtirish hamda abituriyentlar, ota-onalarga yengilliklar tug'dirish maqsadida mavjud tizimni isloh qilish talab etildi. 2018–2019-o'quv yilidan boshlab test jarayonini bir kunda emas, 15 kun davomida o'tkazish, natijasini esa imtihonning ertasiga e'lon qilish vazifalari qo'yilgan.

bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”, degan edi. 2017-yil 10 yildan ortiq vaqt mobaynidagi tanaffusdan keyin davlat va jamiyatdagi malakali kadrlarga bo‘lgan ehtiyojlar inobatga olinib, O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan sirtqi ta‘lim tizimi tiklandi, maxsus sirtqi ta‘lim takomillashtirildi.

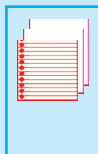
2017-yil 16-noyabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublika oliy ta‘lim muassasalari bakalavriatiga kirish test sinovlarini o‘tkazish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Unga muvofiq 2018–2019-o‘quv yilidan boshlab alohida iqtidor talab etiladigan madaniyat, san‘at, dizayn, tasviriy va amaliy san‘at, musiqiy ta‘lim, san‘atshunoslik, sport va jismoniy tarbiya sohasidagi ta‘lim yo‘nalishlarida test sinovlari o‘tkazilmaydi. Masalan, O‘zbekiston davlat konservatoriyasi, O‘zbekiston davlat san‘at va madaniyat instituti, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti va alohida iqtidor talab etadigan ta‘lim yo‘nalishlariga faqat ijodiy imtihonlar orqali qabul qilish yo‘lga qo‘yiladi. Tibbiyotga oid oliy ta‘lim tizimida ham bir qator islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, tibbiyot sohasida bakalavriat ta‘lim yo‘nalishlarida o‘qish muddati 7 yildan 6 yil va tibbiy profilaktika yo‘nalishida 6 yildan 5 yil etib belgilandi.

Oliy ta‘limdan keyingi ta‘lim. 2012-yilga qadar aspirantura (3 yil) va doktorantura (3 yil)dan iborat bo‘lib, 2012–2017-yillarda bir bosqichli doktorantura faoliyat olib bordi. 2013–2017-yillar oralig‘ida faqat 360 ga yaqin tadqiqotchi doktorlik dissertatsiyasini himoya qilgan. Bu esa respublikadagi oliy ta‘lim va ilmiy tadqiqot muassasalari uchun oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyojni qondira olmadi. Oliy o‘quv yurtidan keyingi ta‘lim sohasini yanada takomillashtirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatida yoshlarning intellektual salohiyatini namoyon etish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida hamda bir qator ilg‘or xorijiy mamlakatlarning xalqaro amaliyotini o‘rgangan holda 2017-yilning

Pavilyonda o‘tkazilayotgan test sinovi

1-iyulidan boshlab oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’limning ikki pog‘onali tizimi joriy etildi. Birinchisi – dissertatsiya himoya qilish va tegishli fan tarmog‘i bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini berishni nazarda tutuvchi tayanch doktorantura va ikkinchisi – dissertatsiya himoya qilish va tegishli fan tarmog‘i bo‘yicha fan doktori (Doctor of Science) ilmiy darajasini berishni nazarda tutuvchi doktorantura tizimidir.

Atamalar izohi!

Bakalavr – (*lot.* Baccalaureus) Oliy ta’lim dasturining birinchi bosqichini tugallagan talabalarning ilmiy darajasi.

Magistr – (*lot.* – boshliq, ustoz) ayrim mamlakatlarda bakalavr va fan doktori o‘rtasidagi ilmiy daraja. Tayanch oliy ta’lim kursidan so‘ng qo‘shimcha dastur bajargan, maxsus imtihonlarni topshirgan va muayyan ilmiy ishni himoya qilgan shaxslarga beriladi.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillik yillarida qanday yangi oliy o‘quv yurtlari tashkil etildi?
2. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarining soni qancha? Ularning yildan-yilga ortib borish omillari nimada?
3. Oliy ta’limdan keyingi ta’lim tizimining mustaqillik yillaridagi o‘zgarishlari qanday bo‘ldi?
4. 2017-yil oliy ta’lim tizimida qanday o‘zgarishlar sodir bo‘ldi?
5. Oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’lim tizimi necha bosqichli. Uni sharhlang?

VI BOB. MUSTAQILLIK YILLARIDA ILM-FAN VA SPORTNING RIVOJLANISHI

12-mavzu. O‘zbekistonda ilm-fan

Mustaqillikning dastlabki yillarida ilm-fan. Yuzaga kelgan yangi tarixiy shart-sharoit ilm-fan sohasini tub islohot qilishni taqozo etdi. Zero, dolzarb ilmiy-texnik muammolar hal qilinishi respublikaning rivojlanishini ta’minlar edi.

Avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil martdagi farmoni bilan ilmiy kadrlar tayyorlanishini tashkil etuvchi vakolatli organ – Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) tashkil etildi.

Prezidentning 1992-yil iyuldagi “Ilm-fanni davlat yo‘li bilan qo‘llab-quvvatlash va innovatsiya faoliyatini rivojlantirish to‘g‘risida”gi farmoni asosida respublika olimlarini xorijiy mamlakatlarga tajriba orttirishga yuborilishi yo‘lga qo‘yildi. Ilmiy natijalarni ichki va tashqi bozorga olib chiqish bilan shug‘ullanuvchi Respublika ilmiy ishlanmalarni innovatsiya tijorat markazi Fanlar akademiyasi tarkibida tashkil etildi.

1997-yil Xorazm Ma‘mun akademiyasi qayta tiklanib, O‘zbekiston Fanlar akademiyasining mintaqaviy bo‘linmasi sifatida tashkil etildi.

2000-yili Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik institutining qo‘lyozmalar fondi dunyoning eng boy qo‘lyozmalar xazinasidan biri sifatida YuNESKO madaniy merosi ro‘yxatiga kiritildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiq-
lashtirish va boshqarishni takomil-
lashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasi huzurida Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish qo‘mitasi tashkil etildi (bugungi kunda vazirlik). Qo‘mitaga fan va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini ishlab chiqish, akademik

Innovatsion g‘oyalar, texnologiyalar va loyihalar Respublika yarmarkasi

va oliy ta'lim muassasalari fani integratsiyalashuviga, ilmiy sohadagi xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga ko'maklashish kabi vazifalar belgilab qo'yildi.

2008-yildan buyon Toshkentda innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar yarmarkasi o'tkazib kelinmoqda. 2008–2015-yillar davomida o'tkazilgan I–VIII yarmarkalar doirasida jami 4000 dan ortiq ishlanmalar taqdim etildi. 2008-yildan buyon umumiy qiymati 113 mlrd. so'mdan ortiq bo'lgan 3000 dan ziyod shartnomalar tuzildi.

O'zbekiston olimlari demokratik va huquqiy jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy va madaniy rivojlanishini tadqiq qilish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish, energiya va xomashyoni tejash, axborotlashtirish va axborot-kommunikatsiya, kimyo, bio- va nanotexnologiyalarni rivojlantirish, qishloq xo'jaligi, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, tibbiyot, farmakologiya, geologiya, geofizika, seysmologiya bo'yicha ma'lum yutuqlarga erishib kelmoqda.

Arxeologiya fani sohasida ham ma'lum siljishlar bo'ldi. Jumladan, 2002-yildan “O'zbekistonda arxeologik tadqiqotlar” yillik to'plami, 2010-yildan esa “O'zbekiston Arxeologiyasi” ilmiy jurnali chop etila boshlandi. Arxeologik tadqiqotlar natijasida bir qator qadimiy shaharlarning yoshlari aniqlanib, ularning yubileyleri nishonlandi.

Bugungi kunda fanning boshqa yo'nalishlaridagi olimlar ham yirik natijalarni qo'lga kiritishmoqda. Fanlar akademiyasi O'simlik moddalari kimyosi instituti tomonidan tayyorlangan 10 jildlik “Tabiiy birikmalar (O'simlik zaxiralari: tuzilishi va xossalari)” nomli noyob ma'lumotnoma ingliz tilida Londonda chop etildi. Bu ilm-fan sohasida xalqaro hamkorlik rivojlanayotganidan ham dalolat beradi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida birgina Fanlar akademiyasining ilmiy mahsulot eksporti 8,2 martaga ko'paydi.

Ilm-fan va ta'lim integratsiyasi. O'zbekiston fani va ta'limi integratsiyasini ta'minlash borasida ham qator ishlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon 2012-yilga qadar Fanlar akademiyasi tizimida ilmiy-o'quv markazlari tashkil etilishi orqali amalga oshirildi. Jumladan, 2011-yili Fanlar akademiyasining Fizika-texnika institutida “Qayta tiklanadigan energiya

manbalari” ilmiy-o‘quv markazi, 2012-yili Immunologiya institutida “Bio-tibbiyot” ilmiy-ta’lim innovatsion markazi ish boshladi.

2012-yildan esa oliy ta’lim tizimida ilmiy sektor rivojini ta’minlash maqsadida Fanlar akademiyasining 5 ta ilmiy tadqiqot instituti, 4 ta min-taqaviy ilmiy markazlari ilmiy bo‘linma tarzida qayta tashkil etilib, yo‘nalishi va ixtisosliklariga ko‘ra ular tegishli oliy ta’lim muassasalariga o‘tkazildi.

Fanlar akademiyasi tuzilmalarini qisqartirish hamda akademik fan va ta’lim integratsiyasini kuchaytirish maqsadida 2014-yilda 2 ta institut va 1 ta bo‘linma oliy ta’lim muassasalari qoshidagi ilmiy-tadqiqot markazlari sifatida tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yildagi “Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va ularni attestatsiyadan o‘tkazish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi farmoniga muvofiq 2013-yilning 1-yanvaridan boshlab dissertatsiya himoya qilish va fan doktori ilmiy darajasini berish bo‘yicha oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’limning bir bosqichli tizimi joriy qilindi. Lekin bu tizim mavjud xalqaro ilm-fan standartlariga to‘la mos kelmaganligi, respublikadagi mavjud ilmiy salohiyatning tushib ketganligi sababli, 2017-yil fevraldan Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan xalqaro standartlariga mos keluvchi, falsafa doktori va fan doktori darajalarini beruvchi ikki bosqichli tizimga o‘tildi.

Ilm-fandagi tub islohotlar. 2016–2017-yillar O‘zbekiston ilm-fanida tom ma’noda tub islohotlar davri bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2016-yil 30-dekabr kuni ilk bor mamlakatimizning yetakchi ilm-fan namoyandalari bilan uchrashdi. Uchrashuv natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonda ilm-fanga e’tibor yanada kuchaytirilishi belgilandi. Harakatlar Strategiyasida belgilanganidek, fan, ilmiy tadqiqot, innovatsiya yutuqlarini rag‘batlantirish va ularni amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish hamda ixtisoslashgan laboratoriya, yuqori texnologiya markazlari va texnologiyalarni joriy etish masalalari alohida ta’kidlangan. Davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 17-fevralda qabul qilgan “O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi faoliyatini takomillashtirish va rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni O‘zbekistonda fan taraqqiyotini hozirgi zamon sivilizatsiyasi talablari asosida tashkil etish, xususan, mamlakatda joriy etilayotgan jadal taraqqiyotlar strategiyasining ilmiy

asoslarini yaratish va ishlab chiqarishni fan asosida rivojlantirish zarurligini ko'rsatib berdi. Shu bilan birga, Fanlar Akademiyasi faoliyatini takomillashtirish, fan arboblarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, yuqori malakali, iste'dodli kadrlar tayyorlash sifatini oshirish va uni rag'batlantirish zarurligini uqtirdi. Prezident Sh.M.Mirziyoyev fanimiz darg'alari, maktab yaratgan ulkan allomalar bilan bo'lgan uchrashuvda bir qator dolzarb masalalarni sanab o'tdi. Prezidentning 2017-yil 17-fevraldagi "Fanlar akademiyasi faoliyati, ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish, boshqarish va moliyalashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori asosida 9 ta ilmiy-tadqiqot muassasasi Fanlar akademiyasi tarkibiga qaytarildi, qator ilmiy tashkilotlar qayta tashkil etildi, Fanlar akademiyasining fan yo'nalishlari bo'yicha 3 ta bo'limi va Navoiy bo'limi tashkil etildi, O'zbekistonning eng yangi tarixi bo'yicha Jamoatchilik kengashi faoliyati qayta yo'lga qo'yildi.

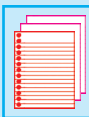
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yilda imzolangan "Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to'g'risida"gi qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi tashkil etildi. Mazkur vazirlikning davlat va jamiyat qurilishiga, iqtisodiyot tarmoqlariga, qishloq xo'jaligiga, ijtimoiy rivojlanishga, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiatdan foydalanish tizimiga innovatsiyalarni joriy etish hamda ilg'or texnologiyalar joriy etilishida tashabbus qilish, muvofiqlashtirish va rag'batlantirish sohasidagi asosiy vazifalari belgilab berildi.

Fanlar akademiyasi haqiqiy a'zoliciga oxirgi saylovlar 1995-yilda o'tkazilgan edi. O'tgan yillar mobaynida akademiklarning soni ikki martadan ko'proqqa qisqardi va 2017-yilga kelib akademianing atigi 63 nafar haqiqiy a'zosi qolgan edi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zolarini tasdiqlash to'g'risida"gi tarixiy farmoni bilan 22 yillik uzoq tanaffusdan so'ng Fanlar akademiyasining 32 nafar yangi haqiqiy a'zolari tasdiqlandi. Bugungi kunda ilmiy tadqiqot bilan shug'ullanuvchi 400 ta muassasa ro'yxatga olingan bo'lib, fan sohasida 36 ming mutaxassis, jumladan, 2 mingdan ortiq fan doktori va 9 mingdan ortiq fan nomzodi faoliyat olib bormoqda.

Mulohaza qiling!

Bugungi kunda tarix fani sohasida 4 ta akademik – Ahmadali Asqarov, Edvard Rtveladze, Anatoliy Sagdullayev va Dilorom Yusupova faoliyat olib bormoqda.

Atamalar izohi:

Innovatsiya – (*ingl.*— kiritilgan yangilik, ixtiro) ilgʻor texnologiya, boshqarish va boshqa sohalardagi yangiliklar va ularning turli sohalarda qoʻllanishi.

Immunologiya – (*yun.* — tushuncha, taʼlimot) organizmning kimyoviy xususiyatlari, uning immuniteti haqidagi fan.

Integratsiya – (*lot.* — tiklash, toʻldirish) ayrim qismlarni, elementlarni qoʻshib birlashtirishni ifodalovchi tushuncha. Fanlarning yaqinlashishi va oʻzaro bogʻlanish jarayoni.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida tashkil etilgan Oliy attestatsiya komissiyasining vazifalari nimalardan iborat edi?
2. Fanlar akademiyasining faoliyati haqida nimalarni bilib oldingiz?
3. Ilmiy daraja (fan nomzodi, fan doktori)ga ega boʻlishning bir bosqichli tizimidan ikki bosqichli tizimga oʻtishga nimalar sabab boʻldi?
4. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ilm-fanni rivojlantirish borasidagi tashabbuslari nimalarda namoyon boʻldi?
5. Bugungi kunda Oʻzbekistonda qancha akademik faoliyat olib bormoqda? Qoʻshimcha adabiyotlardan foydalanib ularning ayrimlari nomini sanang.

13-mavzu. Oʻzbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportning rivojlanishi

Jismoniy tarbiya va sportni qoʻllab-quvvatlovchi tizimning yaratilishi. Oʻzbekistonda davlat mustaqilligi qoʻlga kiritilgach, madaniyat, taʼlim, ilm-fan bilan bir qatorda jismoniy tarbiya va sport ishlariga katta eʼtibor qaratildi. Davlat budjetidan ajratilayotgan mablagʻning muttasil ortib borishi ham mamlakatda jismoniy tarbiya va sport sohasi davlat siyosatining muhim yoʻnalishlaridan biri sifatida qaralib, sohaga boʻlgan katta eʼtibor koʻrsatkichidir. Darhaqiqat, nufuzli xalqaro musobaqalarda mamlakatimiz sportchilarining muvaffaqiyatli ishtirok etishlarining eng

asosiy sabablaridan biri ham ushbu sohaning davlat tomonidan muntazam ravishda qo‘llab-quvvatlanganligidir.

1992-yili O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida” qonun qabul qilinishi va unga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilib, 2015-yilda yangi tahriri tasdiqlanishi sport sohasining yanada rivojlanishiga xizmat qildi.

Respublikada yuqori malakali sportchilarni tayyorlashga ixtisoslashtirilgan 536 ta bolalar-o‘smirlar sport maktablari, 5 ta olimpiya zaxiralari kollejlari, 8 ta respublika oliy sport mahorati maktablari faoliyat ko‘rsatmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 10-avgustda “O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorni imzoladi. Unga muvofiq O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti Toshkent viloyati Chirchiq shahriga ko‘chirildi. O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya institutida 2017–2018-o‘quv yilidan boshlab ta’limning sirtqi bo‘limi tashkil etildi.

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sportning moddiy-texnika bazasini rivojlantirish yuzasidan bir qator ishlar amalga oshirildi. Xususan, Toshkent, Namangan, Jizzax, Farg‘ona, Buxoro, Xorazm, Andijon, Samarqand, Guliston va boshqa shaharlarda xalqaro standartlarga javob beradigan qator sport majmualari qurildi. Toshkent shahridagi “Yunusobod”, “Jar”, “Bunyodkor”, Namangan shahrida “Pahlavon”, Jizzax shahridagi Olimpiya zaxiralari kolleji sport majmualari va boshqalar shular jumlasidandir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil martdagi farmoniga muvofiq, O‘zbekistonda Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport davlat qo‘mitasi tashkil etildi.

Uch bosqichli sport o‘yinlari. Mustaqillik yillarida mamlakatda jismoniy tarbiya va sportni ommaviylashtirishda alohida davr bo‘ldi. Bu borada Bolalar sportini rivojlantirish respublika jamg‘armasining tashkil qilinishi, 2000-yildan boshlab oliy o‘quv

yurtlari talabalari o‘rtasida “Universiada”, o‘rta maxsus kasb-hunar kollejlari talabalari o‘rtasida “Barkamol avlod”, umumta’lim maktablari o‘quvchilari o‘rtasida “Umid nihollari” sport musobaqalarining

uyushtirilishi muhim ahamiyatga ega voqealardir. Uch bosqichli sport turnirlari tashkil etilishidan asosiy maqsad yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish hamda xalqaro musobaqalar uchun mamlakat terma jamoasiga nomzodlarni tayyorlashdan iborat bo'ldi.

So'nggi yillarda davlatimiz tomonidan xotin-qizlar sportini rivojlantirishga jiddiy e'tibor qaratilib, ayniqsa, sportning badiiy gimnastika va sinxron suzish turlari rivojlantirilmoqda. Buni jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanuvchi xotin-qizlar sonining muntazam ortib borishi ham tasdiqlaydi. Darhaqiqat, mustaqillik yillarida sport maktablari va turli jamoalarda mahalliy millat qizlarining qiziqib, faollik bilan shug'ullanishlari ko'payib bordi.

Mustaqillik yillarida nafaqat sportning xalq o'rtasidagi ommaviyligini ta'minlash, balki ayrim sport turlarini rivojlantirishga katta e'tibor berildi. Jumladan, o'zbekcha kurash, tennis, shaxmat, boks bo'yicha O'zbekiston sporti jahon miqyosida o'z o'rniga ega bo'ldi. Tennis bo'yicha Iroda To'laganovaning, boks bo'yicha Ruslan Chagayev, Artur Grigoryan va Muhammadqodir Abdullayevlarning dunyo sport arenalaridagi yutuqlari O'zbekiston sportchilarining dastlabki natijalari edi.

Kurash. Mustaqillik sharofati bilan milliy sport turlarining qayta tiklanishiga va ularning sport turi sifatida xalqaro miqyosda e'tirof etilishiga imkoniyatlar yaratildi. 1992-yildayoq Termiz va Shahrisabz shaharlarida milliy kurash bo'yicha ilk xalqaro musobaqa o'tkazildi. 1992-yilda O'zbekistonda kurash federatsiyasi, 2001-yilda belbog'li kurash federatsiyasi tuzildi. Prezidentning maxsus farmoni bilan 1998-yili sentabr oyida Toshkentda Osiyo, Afrika va Yevropa qit'asidan kelgan 28 davlat vakillari ishtirokida Xalqaro kurash Assotsiatsiyasi tuzildi.

2000-yilda esa Turkiyaning Anqara shahrida kurash bo'yicha 2-jahon chempionati bo'lib o'tdi. O'zbek kurashi jahonga yuz tutishi bilan yanada baynalmilal xususiyat kasb etdi. 2016-yilga kelib, Xalqaro kurash Assotsiatsiyasining jahonning barcha qit'alarida 120 dan ortiq kurash federatsiyalari tashkil etildi. Milliy sport turimizning

Kurash bo'yicha xalqaro turnir

Yodda tuting!

2003-yilda Osiyo Olimpiya kengashining Quvaytda o‘tgan XXII Bosh assambleyasida o‘zbek kurashi Osiyo o‘yinlari dasturiga kiritildi.

xalqaro maydonda keng tan olinishi ham mamlakatimiz xalqaro aloqalarini yanada kengayishiga, uning shakllanishiga sabab bo‘lmoqda.

Olimpiada. 1993-yilning sentabrida Xalqaro Olimpiya Qo‘mitasining 101-sessiyasida O‘zbekiston Respublikasi Milliy Olimpiya Qo‘mitasi to‘la-to‘kis tan olindi. Qo‘mita shu bugungi kungacha xalqaro sport va olimpiya harakatining rivojlanishiga yordam berib kelmoqda. U O‘zbekistonda olimpiya g‘oyalarini targ‘ib qilish, Olimpiya o‘yinlarida respublika vakillari ishtirokini ta‘minlash, jahon sportchilari bilan do‘stona aloqalar o‘rnatish va rivojlantirish vazifalari bilan shug‘ullanmoqda.

1996-yil yanvarda Xalqaro Olimpiya Qo‘mitasining qaroriga muvofiq, jahon sportini rivojlantirishdagi xizmatlari va olimpiya g‘oyalariga sadoqati uchun O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov Olimpiya Oltin ordeni bilan mukofotlandi.

Toshkentda 1996-yil avgustda Olimpiya shon-shuhrati muzeyi tashkil etildi. 2000–2016-yillar oralig‘idagi yozgi Olimpiya va Osiyo o‘yinlarida mamlakatimiz sportchilari muvaffaqiyat bilan ishtirok etishdi. A.Taymazov, M.Ibragimov (erkin kurash), A.Doktorashvili (yunon-rum kurashi), R.Sobirov (dzyudo), O‘.Haydarov, A.Atoyev, B.Sultonov (boks), A. Fokin (sport gimnastikasi), Yekaterina Xilko (gimnastika) kabi sportchilarimiz mamlakatimiz sporti shuhratining xalqaro maydonda yanada oshishiga o‘z hissalarini qo‘shdilar. Xususan, erkin kurashchi Artur Taymazov bir necha karra Olimpiya chempioni unvoniga sazovor bo‘lgan yagona sportchi bo‘ldi.

2016-yilgi Rio-de-Janeyro shahrida (Braziliya) bo‘lib o‘tgan XXXI yozgi Olimpiada mamlakatimiz tarixidagi eng sermahsul musobaqa bo‘ldi. Ushbu Olimpiadada eng ko‘p medalni bokschilarimiz qo‘lga kiritishdi. Charm qo‘lqop ustalarimizning 7 nafari Riodan medal bilan qaytishga muvaffaq bo‘ldilar. Ular Hasanboy Do‘stmatov,

2016-yilgi Olimpiada sovrindorlari

Shahobiddin Zoirov, Fazliddin G‘oyibnazarov (oltin), Shahram G‘iyosov, Bektemir Meliqo‘ziyev (kumush), Rustam To‘laganov, Murodjon Ahmadiyev (bronza). Ushbu natija Olimpiadadagi boks musobaqalaridagi eng yuqori natija bo‘ldi. Sportning ushbu turida medal jamg‘arish bo‘yicha ular Kuba, Qozog‘iston va Rossiyadan tashrif buyurgan raqiblarini ortda qoldirib, mazkur sport turida birinchilikka erishdilar. Og‘ir atletikachimiz Ruslan Nuriddinov Olimpiada rekordini qayd etgan holda oltin medal sohibiga aylandi.

Futbol. Mustaqillik yillarida sportning eng ommaviy turi – futbolga e‘tibor davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Vazirlar Mahkamasi O‘zbekistonda ommaviy va professional futbolni yanada rivojlantirish, uning moddiy bazasini mustahkamlash, futbolchilarning yangi avlodini tayyorlash va tarbiyalash, Vatanimiz futbolining xalqaro nufuzini oshirish maqsadida 1993-yilda “O‘zbekiston Respublikasida futbolni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 1996-yilda “O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishning tashkiliy asoslari va prinsiplarini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2006-yilda “O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari muhim ahamiyatga ega bo‘ldi.

Dunyoga O‘zbekiston sportchilarining salohiyati va qudratini namoyon etayotgan o‘zbek hakami Ravshan Ermatov O‘zbekiston futbol federatsiyasining xalqaro toifadagi hakami darajasini va 2003-yildan FIFA hakami maqomini olgan. U 2008, 2009, 2010, 2011 va 2014-yillarda besh marotaba Osiyoning eng yaxshi hakami deb e‘tirof etildi.

Futbol bo‘yicha xalqaro toifadagi hakam R.Ermatov

Yodda tuting!

O‘zbekiston futbol terma jamoasi xalqaro turnirlarda uch marta bosh mukofotni qo‘lga kiritgan. Birinchisi 1994-yilgi Osiyo o‘yinlarida olimpiya terma jamoasi, 2012-yil 17 yoshgacha bo‘lgan o‘smirlar Osiyo chempionati g‘olibi, 2018-yilda 23 yoshgacha bo‘lgan olimpiya terma jamoasi Osiyo chempioni unvoniga sazovor bo‘ldi.

Xalqaro futbol uyushmalari federatsiyasi uni 2011-yilda “Dunyoning eng yaxshi hakami” sifatida tan oldi. R.Ermatov o‘z faoliyati davomida futbol bo‘yicha jahon chempionatlari final bosqichida eng ko‘p – 11 uchrashuvni boshqarib (2018-yilga qadar), dunyo rekordini o‘rnatdi. Ravshan Ermatov Prezident farmonlariga muvofiq 2010-yili “O‘zbekiston iftixori” faxriy unvoni, 2014-yilda “El-yurt hurmati” ordeni shuningdek, 2015-yilda “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni hamda Malibu avtomobili bilan mukofotlandi.

Osiyo chempionlari. 2018-yil

2018-yil Xitoyda o‘tkazilgan 23 yosh-gacha bo‘lganlar o‘rtasida o‘tkazil-gan Osiyo chempionatida O‘zbekiston terma jamoasi g‘oliblikni qo‘lga kiritdi. Prezident Shavkat Mirziyoyev-ning topshirig‘i bilan Osiyo chempio-natida zafar quchgan O‘zbekiston olimpiya terma jamoasi a‘zolarini tantanali taqdirlash marosimi bo‘lib o‘tdi. Qit’a chempionlarining har biriga

Prezident sovg‘asi – bittadan yangi Chevrolet Malibu avtomobili topshirildi.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida sport sohasida qanday tadbirlar amalga oshirildi?
2. Uch bosqichli sport o‘yinlari o‘tkazilishidan maqsad nima edi?
3. Olimpiada o‘yinlaridagi g‘olib ishtirokchilarni sanang.
4. O‘zbekiston boks maktabi va uning xalqaro maydondagi zafarlarini sharhlang.
5. O‘zbek milliy kurashi va uning rivojlanish bosqichlari haqida gapiring.
6. O‘zbekiston futbol terma jamoalarining muvaffaqiyatlari bilan bog‘liq musobaqalarni eslang! Ular qaysi yillarda sodir bo‘lgan?

14-mavzu. O‘zbekistonda yoshlar siyosati

Yoshlar tashkiloti. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin mamlakat yoshlarini birlashtirish uchun “Yoshlar ittifoqi” tashkiloti tuzildi. Tashkilot yoshlarni o‘z plenumi va konferensiyalari qarorlarini bajarishga safarbar qilishga urinishi, qarorlarda yoshlarning manfaatlari va ehtiyojlari to‘la aks etmaganligi natijasida 1996-yilda “Yoshlar ittifoqi”

tashkiloti tugatilib, O‘zbekiston Respublikasi yoshlarining “Kamolot” jamg‘armasi tuzildi. “Kamolot” jamg‘armasining vazifasi yoshlarning manfaat va ehtiyojlarini o‘rganish, ularni qondirish yuzasidan dasturlar tuzish va davlat ko‘magida hayotga tatbiq etishdan iborat edi. Ammo “Kamolot” yoshlar jamg‘armasi bunday vazifalarni bajara olmadi, yoshlarning haqiqiy ma’nodagi yetakchisiga aylana olmadi, deb topildi.

2001-yil Toshkentda bo‘lgan yoshlar qurultoyida o‘zini o‘zi boshqaradigan nodavlat notijorat tashkilot – O‘zbekiston Respublikasi “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakati tuzildi. “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining asosiy maqsadi yoshlarni birlashtirish, jamiyatda munosib o‘rnini egallashga ko‘maklashish, ularning manfaatlarini himoya qilish, yosh yigit-qizlarning o‘z aql-zakovati, kuch-g‘ayratini to‘la namoyon etishi uchun zarur shart-sharoit yaratib berish, yosh avlodning tayanchi va suyanchi bo‘lishdan iboratdir. Harakatning Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar, Toshkent shahar, tuman va shahar bo‘limlari, ta‘lim muassasalari, harbiy qismlar, huquq-tartibot organlarida boshlang‘ich tashkilotlari tuzildi. Ular 14 yoshdan 28 yoshgacha bo‘lgan O‘zbekiston fuqarolari – yoshlarni o‘z saflarida ixtiyoriy ravishda birlashtirgan holda faoliyat ko‘rsatdi.

2017-yil 30-iyun kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ishtirokida “Kamolot” Yoshlar ijtimoiy harakati (YoIH) qurultoyi bo‘lib o‘tdi. Bu qurultoyda “Kamolot” YoIH tashkiloti tugatilganligi va “O‘zbekiston yoshlar ittifoqi” tashkil etilganligi e‘lon qilindi. Yoshlarning muammolari hamda tashabbuslari O‘zbekiston Prezidentining to‘g‘ridan-to‘g‘ri e‘tiborida bo‘lishini ta‘minlash maqsadida “O‘zbekiston yoshlar ittifoqi” raisi bir paytning o‘zida Prezidentning Davlat maslahatchisi lavozimida bo‘lishi ham belgilab qo‘yildi.

Yoshlarning davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi. Millat kelajagi ham ma‘nan, ham jismonan baquvvat, sog‘lom yoshlar qo‘lida. O‘zbekiston aholisining 60 foizdan ortig‘ini 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etadi.

Yodda tuting!

1996-yil «Kamolot» yoshlar jamg‘armasi tuzildi. 2001-yil bu jamg‘arma «Kamolot» yoshlar ijtimoiy harakatiga aylantirildi. 2017-yil mazkur harakat faoliyati tugatilib, «O‘zbekiston yoshlar ittifoqi» tashkil etildi. 30-iyun sanasi «Yoshlar kuni» sifatida nishonlanadigan bo‘ldi.

Respublikamiz mustaqillikka erishgan dastlabki davrdanoq yosh avlod ta'lim-tarbiyasi, salomatligiga katta e'tibor berib kelinmoqda. Bu dolzarb masala davlat siyosatining eng muhim ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ta'lim sohasidagi jahon andozalariga mos islohotlar, aholi salomatligini saqlashga qaratilgan beqiyos ishlarining zamirida ham ana shunday mushtarak maqsadlar mujassam. 1991-yil noyabrda "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. 1997-yil O'zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtidorli yoshlarning chet ellarda o'qishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha "Umid" jamg'armasini tashkil etish to'g'risida farmoni e'lon qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yildagi "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorining qabul qilinishi mam-lakatimizda yuksak ma'naviyatli, mustaqil va erkin fikrlaydigan, zamonaviy ilm-fan yutuqlarini puxta o'zlashtirgan har tomonlama sog'lom va barkamol avlodni voyaga yetkazish borasidagi ishlarining mantiqiy davomi bo'ldi. Ushbu qaror ilm-fanni yanada rivojlantirish, iqtidorli va qobiliyatli yoshlarni, jumladan, qizlarning intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun yanada keng sharoitlar yaratishga qaratilgan.

Mustaqillik yillarida yosh iqtidorli qizlarning adabiyot, madaniyat, san'at, fan va ta'lim yo'nalishlarida o'z iste'dodini, salohiyat va qobiliyatlarini namoyon etishlariga imkoniyat yaratib bergan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1999-yilda qabul qilgan "Zulfiya nomidagi davlat mukofotini ta'sis etish bo'yicha takliflarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi farmoni jamiyat hayotida yetuk mutaxassislar, yetakchi va iqtidorli qizlarning shakllanishiga zamin yaratdi.

80 nafarga yaqin xotin-qizlarning mumtoz qo'shiqchilik, akademik ijro, estrada, opera, balet, cholg'u ijrochiligi, an'anaviy ijrochilik, raqs yo'nalishlarida "Nihol" mukofoti bilan taqdirlangani tom ma'noda ularga ko'rsatilayotgan yuksak e'tibor va g'amxo'rlikning yorqin ifodasidir.

Yodda tuting!

2017-yilga kelib 14 yoshdan 22 yoshgacha bo'lgan qizlardan iborat «Zulfiya» mukofoti sovrindorilarning soni 200 dan oshdi.

Harbiy xizmatning yoshlar uchun mustahkam hayotiy prinsiplar, harbiy xizmatni tugatayotgan yoshlarni rag‘batlantirishning ahamiyatini, ularning o‘qishni davom ettirishi va mamlakat oliy o‘quv yurtlariga o‘qishga kirishi uchun imtiyoz va sharoitlar yaratishni e‘tiborga olib, 2005-yilda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlari safida muddatli harbiy xizmatni o‘tayotgan harbiy xizmatchilarga beriladigan imtiyozlar tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori e‘lon qilindi. Ushbu qarorga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlari safida muddatli harbiy xizmatni o‘tab bo‘lgan fuqarolar uchun respublika oliy o‘quv yurtlariga o‘qishga kirishda test sinovlarida to‘planadigan eng ko‘p ballning 25 foizi miqdorida qo‘shimcha ball shaklidagi imtiyoz berish belgilandi.

Istiqloq yillarida yoshlarning har tomonlama yetuk, barkamol voyaga yetishi uchun mustahkam qonunchilik bazasi yaratildi. Xususan, 23 ta qonun va 100 dan ortiq me‘yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, hayotga izchil tatbiq etilmoqda. Bundan tashqari, yillarga nom berishda ham yoshlarning manfaatlari alohida e‘tiborga olindi. Xususan, 2000-yil – “Sog‘lom avlod yili”, 2001-yil – “Onalar va bolalar yili”, 2008-yil – “Yoshlar yili”, 2010-yil – “Barkamol avlod yili”, 2014-yil – “Sog‘lom bola yili”, 2016-yil – “Sog‘lom ona va sog‘lom bola yili”, deb e‘lon qilinib, yaxlit chora-tadbirlar dasturlari amalga oshirilgani fikrimiz tasdig‘idir.

Yoshlarga e‘tiborning kuchayishi. 2016-yilda “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni qabul qilindi. Unga ko‘ra, 30 yoshgacha bo‘lgan barcha toifadagi shaxslar yoshlar ekanligi qayd etilgan. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonunning qabul qilinishi mamlakatimizda yoshlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini mustahkamlashga, yoshlarga oid davlat siyosatini ro‘yobga chiqarishda davlat organlari hamda boshqa tashkilotlar mas‘uliyatini kuchaytirishga, ushbu sohada sog‘lom, barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Temurbeklar maktabi

Prezidentimizning 2017-yil iyuldagi “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston Yoshlar ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”gi farmoniga muvofiq mamlakatimizdagi barcha harbiy akademik litseylarga “Temurbeklar maktabi” nomi berildi. Yoshlarni yanada rag‘batlantirish maqsadida “Mard o‘g‘lon” mukofoti ta‘sis etildi. Shu yil sentabrda o‘quvchilarning aniq fanlarning yuksak marralarini zabt etishiga ko‘maklashish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi iqtidorlarini aniqlash hamda qobiliyatlarini ro‘yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi tasarrufida Muhammad al-Xorazmiy nomidagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yo‘nalishiga oid fanlarni chuqurlashtirib o‘qitishga ixtisoslashtirilgan maktab (Al-Xorazmiy maktabi) tashkil etildi. Ushbu maktabga o‘quvchilar 5-sinfdan boshlab yozma va og‘zaki sinov natijalariga ko‘ra tanlov asosida qabul qilinadi.

Mulohaza!

«Bugungi dunyo yoshlari – son jihatidan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avloddir, chunki ular 2 milliard kishini tashkil etmoqda. Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo‘lib kamolga yetishi bilan bog‘liq. Bizning asosiy vazifamiz – yoshlarning o‘z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratish, zo‘ravonlik g‘oyasi «virusi» tarqalishining oldini olishdir. Buning uchun yosh avlodni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, uning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasidagi ko‘p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish lozim, deb hisoblaymiz. Shu munosabat bilan O‘zbekiston globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan umumlashtirilgan xalqaro huquqiy hujjat – BMTning Yoshlar huquqlari to‘g‘risidagi xalqaro konvensiyasini ishlab chiqishni taklif etadi».

Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqidan

Savol va topshiriqlar:

1. O‘zbekistonda yoshlar umumiy aholining qanchasini tashkil qiladi? Biz kimlarni yoshlar deb ataymiz?

2. Lex.uz saytidan 2016-yildagi “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonunni topib mazmun-mohiyatini aytib bering.
3. O‘zbekistonning yoshlarga doir davlat siyosati asosiy tamoyillarini izohlang.
4. Bugungi kunda yoshlarga berilayotgan imtiyozlar haqida nimalarni bilasiz?
5. Prezident Sh.Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasidagi nutqida yoshlar muammosiga doir qarashlarini sharhlang.

VII BOB. MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY VA MADANIY TARAQQIYOT

15-mavzu. O‘zbekistonda ma’naviy va tarixiy merosning tiklanishi

Tarixiy xotiraning tiklanishi. O‘zbekiston suveren davlat sifatida ijtimoiy-siyosiy hayotda ma’naviy yangilanish jarayonini amalga oshirmasdan mustaqillikni har tomonlama mustahkamlab bo‘lmasligini hayotning o‘zi ko‘rsatdi. Shuning uchun ham mamlakat rahbariyati istiqloqlning dastlabki paytidanoq bu borada zarur choralar ko‘rdi.

1991-yili Alisher Navoiy tavalludining 550-yilligi keng nishonlandi. Alisher Navoiy nomida Davlat mukofoti ta’ sis etildi. Adabiyot institutiga Alisher Navoiy nomi berildi. Navoiy haykali Toshkentning Komsomol ko‘li deb nomlangan istirohat bog‘iga o‘rnatildi va bu bog‘ Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy bog‘i deb ataladigan bo‘ldi.

1994-yilni hukumat qarori bilan mamlakatimizda Ulug‘bek yili, deb e’lon qilinishi, uning 600-yilligini O‘zbekistonda va jahon miqyosida, xususan, YuNESKO qarorgohi Parijda keng nishonlanishi ham buyuk allomalar qoldirgan meros umuminsoniy qadriyatga aylanganligining nishonasidir. 1996-yil Amir Temur tavalludining 660 yilligi ham keng miqyosda nishonlandi. Mamlakat Prezidenti “1996-yilni Amir Temur yili” deb atash to‘g‘risida farmon qabul qildi. “Temur tuzuklari” bir necha tilda chop etildi. O‘sha davr tarixiy-madaniy yodgorliklari tiklanib, yozma adabiyotlar ilmiy muomalaga kiritildi. Juda qisqa fursatda Toshkentda bobokalonimizning dunyoviy sha’ni va shavkatiga mos keladigan Temuriylar tarixi davlat muzeyi qurildi.

Samarqand.
Amir Temur haykali

Shahrisabz.
Amir Temur haykali

Toshkent.
Temuriylar tarixi davlat muzeyi

Hukumatning maxsus qaroriga binoan, 1999-yil dekabrda Xorazmda Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiy tavalludining 190 yilligi, Nukusda Ajiniyoz Qosiboy o'g'li tavalludining 175 yilligi, 1998-yil oktabrda esa Farg'onada Ahmad al-Farg'oniy tavalludining 1200 yilligi keng nishonlandi. Islom olamining zabardast allomalari bo'lmish Imom Ismoil Buxoriyning 1225 yilligi, Imom Abu Iso Termiziyning 1200 yilligi, Mahmud Zamaxshariyning 920 yilligi, Najmiddin Kubroning 850 yilligi, Bahouddin Naqshbandiyning 675 yilligi, Xoja Ahror Valiyning 600 yilligi va boshqa allomalarning yubileylari keng nishonlandi.

Yodda tuting!

1993-yil Toshkentda, 1996-yil Samarqand va Shahrisabzda Amir Temur haykali ochildi. Shu yili Samarqand va Shahrisabz shaharlari «Amir Temur» ordeni bilan mukofotlandi.

Zulfiya va Hamid Olimjon
haykali. Jizzax

Inson xotirasi boqiy. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning e'tibori bilan elu yurtga mehnati singgan insonlarning hurmatini joyiga qo'yish an'anasi davom ettirilmoqda. 2017–2018-yillarda bu borada ulkan ishlar amalga oshirildi. Toshkent, Samarqand va Qarshida Islom Karimov, Namangan viloyatida Is'hoqxon Ibrat, Xorazm viloyatida Komiljon Otaniyozov, Qoraqalpog'istonda Ibroyim Yusupov, Farg'onada Erkin Vohidov, Qashqadaryoda Abdulla Oripov, Andijonda Muhammad Yusuf xotiralarini abadiy-

lashtirish bo‘yicha yirik tadbirlar o‘tkazildi. Ularning nomi bilan ataladigan markazlar, ijodiy maktablar tashkil etildi. Jizzax shahrida Hamid Olimjon va Zulfiya xotirasiga bag‘ishlab barpo etilgan yodgorlik majmuasi ochildi.

Yurtimiz taraqqiyoti yo‘lida fidokorona xizmat qilgan, milliy adabiyotimiz va madaniyatimiz rivojiga ulkan hissa qo‘shgan atoqli davlat arbobi, taniqli yozuvchi Sharof Rashidov tavalludining 100 yilligi nishonlanishi xalqimizni quvontirdi. O‘zbekiston Prezidentining 2017-yil 27-martdagi “Atoqli davlat arbobi va yozuvchi Sharof Rashidov tavalludining 100 yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi qarori asosida 2017-yil 6-noyabr – Sharof Rashidov tug‘ilgan kuni Jizzaxda tantanali tadbirlar bo‘lib o‘tdi. Jizzax shahridagi tadbirda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ishtirok etib, nutq so‘zladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 25-yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Abdug‘aniyevich Karimovning xotirasini abadiylashtirish to‘g‘risida”gi qaroriga ko‘ra, Islom Karimov haykallari O‘zbekiston poytaxti Toshkent shahriga, Islom Karimov tug‘ilib o‘sgan Samarqand shahriga va Islom Karimov birinchi rahbar bo‘lib ishlagan Qashqadaryo viloyatining Qarshi shahriga o‘rnatildi.

Sh.Rashidov haykali.
Jizzax

I.Karimov maqbarasi

Yodda tuting!

Respublika rahbarligiga Islom Karimov kelgach, Sharof Rashidov shaxsiga nisbatan barcha tuhmat va ta‘qiblar to‘xtadi. Uning pok nomi oqlandi. 1992-yil Sharof Rashidov tavalludining 75 yilligi keng nishonlandi. 2016-yil Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan Jizzax tumaniga Sharof Rashidov nomi berildi.

I. Karimov haykali.
Samarqand

Bundan tashqari, Samarqand shahrida Islom Karimov dafn etilgan hududda yodgorlik majmuasi barpo etildi. Islom Karimov ko'p yillar davomida faoliyat olib borgan Toshkent shahridagi Oqsaroy qarorgohida Islom Karimov nomidagi ilmiy-ma'rifiy yodgorlik majmuasi tashkil etildi. Shuningdek, bir qator ko'chalar va yirik obyektlarga Islom Karimov nomi berildi. Prezident farmoni bilan 2018-yil 30-yanvarda Islom Karimov tavalludining 80 yilligi keng nishonlandi, 24-martda esa Samarqandda xalqaro konferensiya o'tkazildi.

Milliy urf-odatlar, qadriyatlar va an'analarning tiklanishi.

Istiqlol sharofati bilan xalqimizning milliy-ma'naviy merosini tiklash va yangilash hamda xalqimiz ongiga yetkazish va turmushiga singdirish muhim vazifalardan biri sifatida kun tartibiga qo'yildi.

Yodda tuting!

O'zbekistonda rasman 3 ta xotira kuni mavjud: 1) 1999-yildan boshlab 9 may – «Xotira va qadrlash kuni»; 2) 2001-yildan e'tiboran 31-avgust – «Qatag'on qurbonlarini yod etish kuni»; 3) 2017-yildan boshlab 2-sentabr – O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov xotirasi kuni.

O'zingizni sinang!

Ajdodlar xotirasi – bu ...
Sharof Rashidov – bu ...

Islom Karimov – bu ...
2017-yilgi ma'naviy tiklanish – ...

Xalqimizning azaliy qadriyati, sevimli bayrami hisoblanmish "Navro'z" bayramining xalqimizga qaytib berilishi mamlakat tarixida katta voqea bo'ldi. 1991-yildan boshlab mamlakatda Prezident farmoniga ko'ra, 21-mart – Navro'z umumxalq bayrami sifatida nishonlanadigan bo'ldi. Qadimiy xalq bayrami – Navro'zning tiklanishini respublikamizning butun aholisi mamnuniyat bilan ma'qullab, ko'tarinki ruhda kutib oldi va hozirda ham ardoqli bayram sifatida nishonlamoqda.

«Navro'z» bayrami shodiyonalari

O'zbekiston hali sovetlar qaramog'ida turgan og'ir kunlarda Islom Karimov xalq xohish-irodasiga quloq tutib, unutilmas tarixiy hujjatga imzo chekdi. 1990-yil 2-iyun kuni “Musulmonlarning Saudiya Arabistoniga haj qilishi to'g'risida”gi farmonini e'lon qildi.

Yodda tuting!

2016-yil o'zbek palovi YuNESKOning nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritildi.

Mamlakatda Islom dini omilidan unumli foydalanish, uning boy ma'naviy va madaniy qadriyat sifatidagi imkoniyatlarini kengaytirish choralari ko'rildi. Jumladan, 1990-yilda musulmonlarning Haj ziyoratiga borishini kafolatlaydigan Prezidentning maxsus farmoni qabul qilindi.

1992-yil 27-martda O'zbekiston Prezidentining “Ro'za hayitini dam olish kuni deb e'lon qilish to'g'risida”gi farmoniga ko'ra musulmonlar hayotidagi qutlug' sanalar – Qurbon va Ramazon hayit kunlarini doimiy ravishda bayram qilish va ularning dam olish kunlari deb e'lon qilinishi ham aynan xalqimiz ko'nglidagi ish bo'ldi.

Mustaqillik sharofati bilan “Islom nuri” haftanomasi, “Hidoyat” jurnali dunyoga keldi, ko'plab diniy-axloqiy adabiyotlar chop etila boshlandi. Jumladan, Imom Buxoriyning to'rt jilddan iborat, Imom Termiziyning bir jildli hadis kitoblari, boshqa allomalarning qator asarlari yuz minglab nusxalarda chop etildi. Qur'oni Karim sakkiz marta, jami bir million nusxada nashr etildi. Bu muqaddas kitob yurtimizda ilk bor 1992-yil

Qur'onning o'zbekcha tarjimai nusxasi

Alouddin Mansur tomonidan o‘zbek tiliga tarjima qilindi va uch marta, jami 300 ming nusxada bosmadan chiqarildi.

Yodda tuting!

Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan aholi sonining va so‘nggi yillarda haj ziyoratiga borish istagini bildirganlar sonining oshib borayotgani e‘tiborga olinib, 2017-yildan o‘zbekistonlik fuqarolar uchun haj kvotasi soni 5200 dan 7200 nafarga ko‘paytirildi.

2004-yili esa Toshkent Islom universitetida Qur‘oni Karimning shayx Abdulaziz Mansur tarjimasida izohli nashri tayyorlandi hamda chop etildi.

O‘zbekiston musulmonlari erkinlik va qulay imkoniyatlarga ega bo‘lmoqdalar. Ular bevosita hukumat yordamida har yili muqaddas haj va umra amallarini ado etish imkoniyatiga erishdilar. Agar sovet davrida mamlakatimiz fuqarolaridan 3–4 kishigina haj safarini ado etgan bo‘lsa, 2016-yilga qadar har yili 5000 dan ortiq fuqarolarimiz hoji bo‘lib qaytishadi.

Tabiiyki, ma‘naviy-ruhiy poklanish, qadriyatlarning tiklanishi bir kunda bo‘ladigan jarayon emas, balki u bizdan muntazam ravishda izchillik bilan ish olib borishimizni talab etadi. “Imom Abu Mansur al-Moturidiy tavalludining 1130 yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi, “Burhoniddin al-Marg‘inoniy tavalludining hijriy sana bo‘yicha 910 yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari fikrimizning yaqqol isbotidir. 2003-yili esa Abduxoliq G‘ijduvoni tavalludining 900 yilligi keng nishonlandi.

Buni o‘qing!

- 1997-yil – Xiva va Buxoro shaharlarining 2500 yillik yubileyi nishonlandi.
- 2002-yil – Termiz shahrining 2500 yillik yubileyi nishonlandi.
- 2002-yil – Shahrisabz shahrining 2700 yilligi nishonlandi.
- 2003 yil – Nukus shahrining 70 yilligi nishonlandi va shahar “Do‘stlik” ordeni bilan mukofotlandi.
- 2006-yil – Qarshi shahrining 2700 yilligi nishonlandi.
- 2006-yil – Xorazm Ma‘mun akademiyasining 1000 yilligi nishonlandi.
- 2007-yil – Samarqand shahrining 2750 yillik yubileyi o‘tkazildi.
- 2007-yil – Marg‘ilon shahrining 2000 yillik yubileyi o‘tkazildi.
- 2009-yil – O‘zbekiston Respublikasi poytaxti Toshkent shahrining 2200 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosim o‘tkazildi.

Ma'naviyat targ'iboti. Mamlakat ma'naviy hayotini yanada yaxshilashda 1994-yil Prezident qarori bilan tashkil etilgan “Ma'naviyat va ma'rifat” jamoatchilik Markazi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Mamlakatimizda milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini, ularning hayotiyligi va ta'sirchanligini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 25-avgustdagi qarori bilan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat Kengash tarkibida ikki markaz – Respublika Ma'naviyat targ'ibot markazi va Milliy g'oya va mafkura ilmiy-amaliy markazi tashkil etildi. Bosh vazir Kengash raisi, hokimlar viloyat hududiy kengashlari raisi etib belgilandi. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimi zamon va sharoit taqozosiga ko'ra takomillashtirildi. Bugungi kunda dunyodagi murakkab va tahlikali vaziyat sohada amalga oshirilgan ishlarni tanqidiy baholab, uning faoliyatini zamon talablari asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-iyuldagi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida”gi qarori qabul qilindi. Unga muvofiq, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining Respublika Ma'naviyat targ'ibot markazi hamda Milliy g'oya va mafkura ilmiy-amaliy markazini birlashtirish yo'li bilan ularning negizida Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi qayta tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashiga raislik qilishi belgilandi.

Savol va topshiriqlar:

1. Tarixiy xotira tushunchasini izohlang.
2. Mustaqillikning dastlabki yillarida qaysi allomalarning yubileylari nishonlandi?
3. O'zbek xalqining qadriyatlari va an'analarini qayta tiklash bo'yicha qanday qarorlar qabul qilindi?
4. 2007-yil Toshkentning Islom madaniyati poytaxti deb atalish sabablarini sanashga harakat qiling.
5. Tarixiy shaxslar bo'yicha ma'lumotlar asosida quyidagi jadvalni to'ldiring.

Amir Temur	Alisher Navoiy	Sharof Rashidov	Islom Karimov

16-mavzu. O‘zbekistonda madaniyat va san’at

Ma’naviyat maskanlari. Teatr. Mustaqillik yillarida madaniy hayotda ham tub o‘zgarishlar yuz berdi. Bu, avvalo, teatr san’ati rivojlanishida yaqqol sezila boshladi, yangi teatr dargohlari qurib ishga tushirildi. 1991-yilda Farg‘ona, 1993-yilda Xorazmda davlat qo‘g‘irchoq teatrlari ish boshladi, 1994-yilda Qashqadaryo va Namangan viloyat teatrlari qoshida qo‘g‘irchoq guruhlari, 2001-yilda Surxondaryo viloyat qo‘g‘irchoq teatri ochildi.

Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston davlat akademik katta teatri

Simpoziumlar saroyi va O‘zbekiston Milliy kutubxonasi

O‘zbek davlat akademik drama (2001-yil) va O‘zbekiston akademik rus drama teatrlari (1999-yil) kabi poytaxt hamda viloyat teatr jamoalariga yangi binolar qurildi, ta’mirlandi. 2015-yilning oktabrida rekonstruksiya qilingan Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston davlat akademik katta teatrining ochilish marosimi bo‘lib o‘tdi.

1993-yilning sentabrida “Turkiston” saroyi ish boshladi. 2009-yilda “O‘zbekiston” xalqaro forumlar saroyi, 2011-yilda Simpoziumlar saroyi va Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan tashkil topgan Ma’rifat markazi majmuasi, 2014-yilda Farg‘ona viloyatida Teatr-konsert saroyi kabi ma’naviyat maskanlari ochildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston teatr san’atini rivojlantirish to‘g‘risida”gi (1998-yil) farmoniga muvofiq ma’naviy-ma’rifiy islohotlarda teatr arboblarning faol ishtirokini ta’minlash, milliy qadriyatlarni tarannum etuvchi badiiy barkamol sahna asarlari yaratish kabi maqsadlarda “O‘zbekteatr” ijodiy-ishlab chiqarish birlashmasi tashkil etildi. 2017-yil faoliyati tanqidiy o‘rganilib, “O‘zbekteatr” birlashmasi tugatilib, uning funksiyalari Madaniyat vazirligiga o‘tkazildi.

2001-yil O‘zbek davlat akademik drama teatriga Prezident farmoni bilan “Milliy teatr” maqomi berildi. 2014-yilda Prezident “O‘zbek milliy akademik drama teatrlarining 100 yilligini nishonlash to‘g‘risida” qaror qabul qildi. Ushbu qarorga muvofiq teatr ta’mirlandi va yubiley tadbiri bo‘lib o‘tdi.

O‘zbek milliy akademik drama teatri binosi

Poytaxtdagi respublika teatrlari qatorida viloyat jamoalari ham xalqaro madaniy munosabatlarda qatnashib kelmoqda. Bu

borada O‘zbekiston Yoshlar teatri, Ilhom teatri va Qashqadaryodagi “Eski masjid” teatr-studiyasi faollik ko‘rsatdi. 2018-yil O‘zbekiston Mudofaa vazirligi huzurida ilk bor harbiy teatr-studiya – «Turon» tashkil etildi. Mazkur teatr nafaqat harbiylar va ularning oilalari, balki barcha uchun xizmat ko‘rsatadi.

Boshqa sohalarda bo‘lgani singari, 2017-yil teatr san’ati sohasida ham keng islohotlar boshlandi. Eng avvalo, 2017–2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasida teatr va tomosha maskanlarini, madaniy-ma’rifiy tashkilotlar faoliyatini rivojlantirish hamda takomillashtirish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash belgilab qo‘yildi. Madaniyat muassasalarining faoliyatini tashkil etish, madaniyat va san’atning jamiyat hayotidagi o‘rni va ahamiyatini oshirish, yosh avlodni milliy va umuminsoniyga sadoqat ruhida tarbiyalash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirish va takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Bugungi kunda mamlakatimizdagi mavjud 37 ta teatr faoliyatini ta’minlash uchun 2017-yilning o‘zida davlat budjetidan 81 milliard so‘mdan ortiq mablag‘ ajratildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-maydagi “Davlat madaniyat muassasalari va davlat arxivlari xodimlari mehnatiga haq to‘lashning takomillashtirilgan tizimini joriy etish va ularni moddiy rag‘batlantirishni kuchaytirish to‘g‘risida”gi qaroriga ko‘ra, davlat madaniyat muassasalari artistlari, ma’muriy-boshqaruv, badiiy-rahbar, ijodiy va boshqa xodimlarining mehnat haqi miqdorlari o‘rtacha 45 foizga oshirildi.

Musiq va raqs san’ati. Mustaqillik yillarida musiqa san’atida tub burilish asliga qaytish an’anaviy ohanglardan bahramandlik va ta’sirlanishda

namoyon bo‘ldi. Buning uchun, eng avvalo, xalqqa yaqinlashish, el orasida yurish, eng noyob xalq iste’dodlarini izlab topish zarur edi.

Shu maqsadda 1992-yili bir qancha ko‘rik-tanlovlar o‘tkazildi. Jumladan, Toshkent shahrida mart oyida milliy soz ijrochilarining “Asrlarga tengdosh navolar”, aprel oyida mashhur san’atkorlar asarlari ijrochilarining “Boqiy ovozlari”, Xorazm viloyatida may oyida folklor jamoalarining, iyun oyida Qo‘qon shahrida askiya, qiziqchi va masxarabozlarning va avgust oyida Toshkent shahrida lapar, yalla ijrochilarining ko‘rik-tanlovlari tashkil etildi. Ular bir necha o‘nlab iste’dodlarni kashf qildi. Bu kabi tadbirlar, festivallar o‘tkazilishi an’anaga aylanib, xalqaro miqyosda nomoddiy madaniy merosni asrash yuzasidan olib borilayotgan harakatlar bilan uyg‘unlashib ketdi.

Mustaqillik davrida professional musiqa va raqsni rivojlantirish ishlariga ham e’tibor qaratildi. 1996-yil “O‘zbeknavo” gastrol-konsert birlashmasi tashkil etildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni bilan 1997-yil Mukarrama Turg‘unboyeva nomidagi “O‘zbekraqs” milliy raqs birlashmasi hamda Toshkent davlat milliy raqs va xoreografiya oliy maktabi tuzildi. 2001-yil “O‘zbeknavo” estrada birlashmasi, Milliy estrada san’atini rivojlantirish va muvofiqlashtirish Kengashi ish boshladi.

Istiqlol davrida tamomila yangi ko‘rik-tanlovlar, festivallar yuzaga keldi. 1995-yilda Vazirlar Mahkamasi “O‘zbekiston – Vatanim manim” mavzuida ko‘rik-tanlov o‘tkazish yuzasidan qaror qabul qildi. 1996-yil mart oyidan o‘tkazilib kelinayotgan “O‘zbekiston – Vatanim manim” mavzuidagi ko‘rik-tanlovi mustaqillikni, Vatanni anglash, uni ulug‘lash yo‘lidagi muhim qadam bo‘ldi. Shuning uchun ham 1996-yil 27-avgust kuni maxsus farmon qabul qilindi. Unda har yili avgust oyining uchinchi yakshanbasi, “O‘zbekiston – Vatanim manim” qo‘shiq bayrami kuni deb e’lon qilindi. Tanlov mustaqillikni madh etuvchi yuzlab qo‘shiqlar yaratilishiga turtki bo‘ldi.

«Sharq taronalari» xalqaro musiqa festivalining ochilish marosimi

Vazirlar Mahkamasining 1997-yildagi qarori bilan har ikki yilda bir marotaba Samarqand shahrida “Sharq taronalari” xalqaro musiqa festivali

o‘tkazila boshlandi. Birinchi festivalda dunyoning 31 mamlakatidan vakillar ishtirok etishdi. Festivalning mintaqaviy qamrovi ham tobora kengayib bormoqda. 2015-yili X festivalda 66 mamlakatdan vakillar qatnashdi.

Yodda tuting!

YuNESKO tomonidan yuritiladigan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi ro‘yxatidan Shashmaqom (2008), Boysun madaniy muhiti (2008), Navro‘z (2009), Katta ashula (2009), Askiya (2014) o‘rin oldi. 2017-yilda Prezident qarori bilan O‘zbek milliy maqom san’ati markazi tashkil etildi. 2018-yildan boshlab Shahrisabz shahrida har ikki yilda bir marta Xalqaro maqom san’ati festivalini o‘tkazish belgilandi.

1998-yili mamlakatimizda birinchi marta simfonik musiqa festivali o‘tkazildi. Mazkur festivalda dunyoning 20 ga yaqin mamlakatlaridan ijrochilar ishtirok etishdi.

Mustaqillik yillari musiqa san’atini akademik, an’anaviy va zamonaviy yo‘nalishlarida rivojlanishiga zarur shart-sharoitlar yaratish qatorida uning ta’limiga ham e’tibor berildi. 2002-yilda Toshkent davlat konservatoriyasi O‘zbekiston davlat konservatoriyasiga aylantirildi. Konservatoriyaning yangi binosi qurildi.

Prezidentning qarori bilan qabul qilingan Bolalar musiqa va san’at maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo‘yicha davlat dasturi ham muhim o‘rin tutib, uning doirasida 2009–2014-yillarda hududlarda 278 ta musiqa va san’at maktabi foydalanishga topshirildi.

“Nihol”, “Zulfiya” nomidagi davlat mukofotlari ta’sis etilishi, “Kamalak yulduzlari” respublika bolalar ijodiyoti festivali, “Sozlar navosi” yosh musiqa ijrochilari va boshqa ko‘rik-tanlovlar o‘tkazib kelinyotgani yangi iste’dodlarni ro‘yobga chiqarish va qo‘llab-quvvatlash maqsadlariga xizmat qiladi.

O‘zingizni sinang!

Konservatoriya – bu ...

Musiqa festivallari – bu ...

Nomoddiy madaniy meros – bu ..

Ma’naviyat maskanlari – bu ...

Tasviriy san’at. Tasviriy san’at uchun mustaqillik keng imkoniyatlar yaratib berdi. Avvalo, 1997-yilda O‘zbekistonda birinchi bor Badiiy akademiya tashkil etildi. 2002-yili Toshkent foto uyi, 2004-yili O‘zbe-

kiston tasviriy san'at galereyasi, 2005-yili O'zbek liboslari galereyasi, 2006-yili Madaniyat va san'at ko'rgazmasi ish boshladi.

Mamlakat Prezidentining 1997-yil "Xalq badiiy hunarmandchiliklari va amaliy san'atini yanada rivojlantirishni davlat yo'li bilan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonida amaliy bezak san'ati ahamiyatini oshirish, qo'lda ishlanadigan badiiy buyumlarni tayyorlashda davlat tomonidan madad berilish choralari belgilandi. Jumladan, "O'zbekiston Respublikasi xalq ustasi" faxriy unvoni ta'sis etildi, "Hunarmand" uyushmasi tashkil qilindi. Qolaversa, hunarmandlar daromad solig'idan ozod etildi.

Kino. Mustaqillik yillarida milliy kino san'atini rivojlantirishga ham alohida etibor qaratildi. Dastlabki davrdagi moliyaviy qo'llab-quvvatlashlar 2004-yili "O'zbekkino" milliy agentligi tashkil etilgandan keyin yangi bosqichga ko'tarildi.

2017-yil kino san'ati uchun ham muhim yil bo'ldi. Birgina shu yilning o'zida "O'zbekkino" milliy agentligiga davlat budjetidan 12 milliard 400 million so'm ajratildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 29-dekabr kuni milliy kino san'ati xodimlari va mutasaddilari bilan uchrashdi. Unda kino san'atining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, madaniyat va san'at yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari, tajriba va malaka oshirishini tashkil etish, hududlarda kinoteatrlar qurish, ularning faoliyatini yo'lga qo'yish masalalari muhokama qilindi. Shuningdek, kinematografiya sohasini rivojlantirish borasida qabul qilingan qarorlar ijrosini ta'minlash, xorijiy kinostudiyalar va kinoijodkorlar bilan aloqalarni mustahkamlash, ular bilan hamkorlikda filmlar yaratishni yo'lga qo'yish ta'kidlandi.

Badiiy adabiyot. Mustaqillik yillarida badiiy adabiyotda milliylik, ming yillik tarixiy ijodiy an'analar, umuminsoniy qadriyatlar, erkin fikr yuritish tamoyillari tiklandi.

Badiiy adabiyotda mustaqillikni asrab-avaylash, ozod va obod Vatan qurish, barkamol insonni tarbiyalash, milliy o'zlikni anglash kabi masalalar bosh mavzu bo'lib qoldi. Abdulla Oripov, Odil Yoqubov, Pirimqul Qodirov, Xurshid Davron kabi ijodkorlarning tarixiy roman, pyesa va qissalarida ulug' bobokalonlarimiz Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Bobur va boshqalarning siymolari umuminsoniy va milliy qadriyatlarga mos tarzda yangicha talqinda yoritildi.

Mustaqillik davri adabiyotining yalovbardorlari O‘zbekiston qahramonlari Said Ahmad, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, O‘zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusufkar ijodiy faoliyati bilan butun xalqimiz faxrlanadi.

Istiqloq davridagi o‘zbek adabiyotshunosligi oldida turgan muhim vazifalarni hal etishda O.Sharofiddinov, B.Qosimov, N.Karimovlarning asarlari alohida o‘rin egallaydi. Muhammad Ali va T.Malikning romanlari, U.Azim, E.A‘zam, S.Sayyid, H.Xudoyberdiyeva, H.Ahmedova, J.Ergasheva, H.Do‘stmuhammad, Sh.Salimova singari shoir va adiblarning badiiy barkamol, g‘oyaviy yetuk asarlari katta hissa bo‘lib qo‘shildi.

Umuman, adabiyotga e‘tibor madaniyatning muhim yo‘nalishi bo‘lib qoldi. Yozuvchilarni qo‘llab-quvvatlash borasida 2010-yil O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi huzurida “Ijod” fondi tashkil etilib, 2011-yildan yosh ijodkorlarning birinchi kitoblari davlat hisobidan chop qilina boshlandi.

Adabiyotga e‘tibor 2017–2018-yillarda yanada kuchaydi. 2017-yil 12-yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha komissiya tuzish to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Shu yildan 10 yoshdan 30 yoshgacha bo‘lgan kitobsevarlar o‘rtasida “Yosh kitobxon” respublika ko‘rik tanlovi tashkil etildi. Shuningdek, O‘zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2017-yil 3-avgust kuni ijodkor ziyolilar bilan bo‘lgan uchrashuvida bir qator madaniy muassasalarga homiy tashkilotlar belgilab berildi. Shu yo‘nalishda Xalq banki bilan Yozuvchilar uyushmasining “Do‘stlar klubi” tashkil etildi. “Do‘stlar klubi”ning tashkil etilishi yozuvchi va shoirlarning ijtimoiy hayotdagi o‘rni va nufuzini oshirish, ularning ijodiy salohiyatlarini ro‘yobga chiqarish, moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish, munosib ish va turmush sharoiti yaratib berish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Muzey. Millatimizning o‘zligini anglashda hamda milliy, tarixiy qadriyatlarimizni tiklashda muzeylar alohida o‘rin tutadi. Muzeylar orqali o‘tmishni, tarixni ko‘rish, eslash, sezish, o‘rganish mumkin. Shu boisdan ham, mustaqillik yillarida mavjud muzeylarni ta‘mirlash, ularni yangi eksponatlar bilan boyitish, yangi muzeylar barpo etishga alohida e‘tibor berildi. 1996-yili Toshkentda Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Olimpiya shon-shuhrati, 2002-yili Qatag‘on qurbonlari xotirasi, Surxondaryo viloyatining markazi – Termiz shahrida Arxeologiya muzeyi ish boshladi.

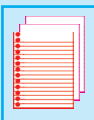

Yodda tuting!

1991–1994-yillarda 73 ta muzey mavjud bo‘lgan bo‘lsa, 2017-yilda 450 ga yaqin muzey faoliyat olib bormoqda.

O‘zbekiston Prezidentining 1998-yildagi “Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to‘g‘risida”gi farmoni mamlakatimizda muzey ishini rivojlantirish istiqbollarini belgilab berdi. Muzeylar davlat muhofazasiga olindi, ularni ta‘mirlash, muzey eksponatlarini boyitish davlat budjeti hisobidan moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlandi. Muzeylar faoliyatini muvofiqlashtirish, ilmiy-uslubiy yordam ko‘rsatish, moddiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash maqsadida 1998-yilda “O‘zbekmuzey” Respublika jamg‘armasi tuzildi. Aholining muzeyshunoslik madaniyatini oshirishga ko‘maklashuvchi “Moziydan sado” jurnali ta‘sis etildi va u 1999-yildan boshlab o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etila boshlandi. Yoshlar ma‘naviyatida muzeylarning ahamiyati hisobga olinib, 2014-yil Vazirlar Mahkamasining qarori bilan haftaning seshanba va juma kunlari bolalar va ularning ota-onalariga bepul xizmat ko‘rsatish, har yili 2–8 sentabr kunlari “Muzeylar haftaligi”ni tashkil etish belgilandi.

Shunday qilib, davlat madaniy hayotning ko‘p qirrali xususiyatini saqlagan holda jamiyat rivojlanishiga qulay shart-sharoit yaratishga e‘tibor qaratib kelmoqda. Shuningdek, madaniyat O‘zbekiston aholisining asosiy qismini tashkil etuvchi yoshlarga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir.

Atamalar izohi!

Simpozium – (musiq, she‘r o‘qish bilan o‘tadigan yig‘in) biror ilmiy masala bo‘yicha o‘tkaziladigan xalqaro ilmiy kengash; ilmiy anjuman.

Festival – (*ital.* – bayramona, shod, quvnoq) san‘atning musiq, kino, teatr va boshqa sohalarida erishilgan eng yaxshi yutuqlar bo‘yicha o‘tkaziladigan tanlov, ko‘rikdan iborat ommaviy bayram, tantana, sayil.

Galereya – (*fran.* – peshayvon) binoning ikki qismini birlashtiruvchi usti yopiq uzun yo‘lak; tomosha zalida eng yuqorigi yarus.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida nima sababdan madaniyat va san‘atga e‘tibor kuchaydi?

2. Bugungi kunda O‘zbekistonda qanday yo‘nalishdagi muzeylar faoliyat olib bormoqda?
3. Yurtimizda musiqa festivallari o‘tkazilishidan ko‘zlangan asosiy maqsadlar nimada?
4. Kino san‘atidagi yutuqlar va kamchiliklarni sanang.
5. Mustaqillik yillarida teatrlar faoliyatida qanday o‘zgarishlar bo‘ldi?

VIII BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TASHQI SIYOSATI VA IKKI TOMONLAMA MUNOSABATLARI

17-mavzu. O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining shakllanishi va uning ustuvor yo‘nalishlari

O‘zbekistonning geosiyosiy holati. O‘zbekiston Respublikasi o‘ziga xos geografik tuzilishi bilan Markaziy Osiyo mintaqasidagi davlatlar orasida alohida ajralib turadi. Bunday geografik joylashuvning qulay va noqulay tomonlari mavjud bo‘lib, ular respublikaning geosiyosiy vaziyati va geostrategik manfaatlari, uning ichki va tashqi siyosatini tanlash hamda belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mustaqil O‘zbekistonning qulay geosiyosiy imkoniyatlari quyidagicha: uzoq o‘tmishdan Sharq va G‘arb o‘rtasidagi qadimgi savdo-sotiq, madaniy-ilmiiy va diplomatik aloqalar yo‘li bo‘lgan Buyuk Ipak yo‘li O‘zbekiston hududidan o‘tgan. Hozirda ham Yevropa va Yaqin Sharqdan Osiyo – Tinch okeani mintaqasiga olib boradigan yo‘llar Markaziy Osiyodan, uning markazida joylashgan O‘zbekistondan o‘tadi; Markaziy Osiyoning markazida joylashgan O‘zbekiston o‘zining geografik holatidan kelib chiqib, mazkur mintaqada kuchlar nisbati va muvozanatini saqlash, iqtisodiy integratsiya jarayonini rivojlantirish, barqarorlikni ta‘minlash, hamkorlikni mustahkamlash imkoniyatiga ega. O‘zbekiston bugungi kunda qo‘shni davlatlar – Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Turkmaniston va Afg‘oniston o‘rtasida bog‘lovchi halqa vazifasini o‘tab kelmoqda. O‘zbekiston o‘zining joylashuviga ko‘ra Markaziy Osiyoning transport, energetika, kommunikatsiya, suv tizimi markazida joylashgan. Tabiiy iqlim sharoiti qulay, ulkan mineral – xomashyo zaxiralari va strategik materiallarga ega, dehqonchilik madaniyati rivojlangan, oziq-ovqat bilan o‘zini ta‘minlashga qodir. O‘zini neft, gaz, rangli metallar bilan ta‘minlabgina qolmay, ularni

Markaziy Osiyoning siyosiy xaritasi

eksport qilish imkoniyatiga ham ega. O'zbekiston Respublikasining yerostida amaldagi Mendelejev davriy tizimining barcha elementlari mavjud.

Mazkur imkoniyatlari bo'lgan taqdirda ham O'zbekiston geosiyosiy joylashuvini noqulayliklardan mustasno deb bo'lmayd. Shu jihatdan O'zbekiston Respublikasiga qiyinchiliklar tug'diruvchi quyidagi omillar mavjud: O'zbekiston Fors ko'rfazi, Kaspiy dengizi havzasi va Tarim havzasining neft va gazga juda boy konlari joylashgan yarim halqaning strategik markazida joylashgan. Shuning uchun bu hududda butun dunyoda energiya taqchilligi sharoitida ko'pgina davlatlarning bir-biriga mos kelmaydigan manfaatlari o'zaro to'qnashmoqda. Dunyodagi kuchli davlatlar mazkur mintaqada o'z manfaatlarini izlamoqda. Shu bilan birga, O'zbekiston mintaqadagi etnik murosasizlik, narkobiznes va har xil tashqi kuchlar tomonidan rag'batlantirilib kelinayotgan, ichki mojarolar hali ham tugatilmagan Afg'oniston kabi davlat bilan chegaradoshdir. O'zbekiston bevosita dengizga chiqa olmaydigan, buning ustiga dengiz portlaridan eng uzoqda joylashgan mamlakat hisoblanadi. Qora dengiz, Boltiq dengizi, Yapon dengizi va Shimoliy dengizlarga olib chiquvchi eng qisqa temir yo'li qariyb 3 ming kilometrni tashkil etadi. Mustaqil O'zbekistonning, umuman, hamma daryolari hamda respublika hududini kesib o'tadigan, uzunligi 150 va undan ko'p kilometrli daryolar 50 tadan oshgan bo'lishiga qaramasdan, uning

suv resurslari cheklangan va ekologik muammolari ham bor. Orol fojiasi ham mamlakatimiz uchun noqulaylik omilidir.

O‘zbekiston Respublikasining mustaqil tashqi siyosati asoslarining ishlab chiqilishi. Hozirda xalqaro hamjamiyat mustaqil O‘zbekiston diplomatiyasining dastlabki qadamlari, Markaziy Osiyodagi mavqeyi, mintaqa xavfsizligini ta’minlashdagi o‘rni alohida ekanini tan olmoqda. O‘zbekiston tashqi siyosatining ma’naviy yo‘nalishi, insonparvarlik, oshkoralik, qadrd-qimmat, o‘z imkoniyatlariga tayanish va insoniyatning yagona oilasida o‘z taraqqiyot yo‘liga ega bo‘lishdir. Shu bois istiqlol yillarida mamlakatimiz 133 davlat bilan rasmiy diplomatik munosabatlar o‘rnatgan, Toshkentda 45 ta xorijiy davlatning elchixonalari, 9 ta faxriy konsullik, 11 ta xalqaro tashkilotlarning vakolatxonalari faoliyat olib bormoqda.

Mulohaza qiling!

O‘zbekiston Prezidenti 2018-yil yanvarda mamlakat tarixida ilk bor O‘zbekistonning xorijiy davlatlardagi elchilari bilan ochiq mulqot shaklidagi yig‘ilishni o‘tkazdi. Nima deb o‘ylaysiz, buning zarurati nimada?

Mustaqillikni mustahkamlash, mamlakatimizning xavfsizligi, barqarorligi va taraqqiyoti ko‘p jihatdan xorijiy davlatlar bilan diplomatik aloqalarning yo‘lga qo‘yilishi bilan bog‘liq edi. O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosat tizimi O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Vazirlar Mahkamasining 1992-yil may oyidagi “O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi faoliyatini tashkil etish masalalari to‘g‘risida”gi va 1994-yil mart oyida qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarorlari asosida shakllantirildi. 1996-yil “O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy prinsiplari to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi.

2012-yil sentabrda O‘zbekiston Respublikasining “Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi” e’lon qilindi. O‘zbekiston Respublikasining Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi – bu davlat tashqi siyosatining prinsiplari va strategik ustuvor yo‘nalishlarini, xalqaro maydondagi maqsad va vazifalarini, istiqbolda O‘zbekiston milliy manfaatlarini ilgari surish mexanizmlarini belgilab beradigan qarashlarning yaxlit tizimidir.

Yodda tuting!

“O‘zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to‘la huquqli subyektidir. Uning tashqi siyosati davlatlarning suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik va xalqaro huquqning umume’tirof etilgan boshqa qoidalari va normalariga asoslanadi”.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.17-modda

Mazkur Konsepsiyada Markaziy Osiyo mintaqasiga alohida e’tibor qaratilgan va “O‘zbekistonning hayotiy muhim manfaatlari shu mintaqaga bilan bog‘liq” ekanligi rasman e’tirof etilgan. Unda Markaziy Osiyo o‘zining muhim geosiyosiy joylashuvi va mineral xomashyo resurslarining ulkan zaxiralariga ega ekanligi tufayli jahon miqyosida kuchli e’tibor obyektiga, yirik davlatlarning strategik manfaatlari to‘qnashadigan hududga aylanib borayotgani ta’kidlangan. Shuningdek, dunyoning yirik davlatlari tomonidan mintaqada olib borilayotgan o‘zaro raqobat inobatga olinib, “Markaziy Osiyo muammolari tashqi kuchlarning aralashuvisiz, mintaqadagi davlatlarning o‘zlari tomonidan yechilmog‘i zarur”, degan fikr bayon etilgan. Konsepsiyada O‘zbekistonning tinchliksevar siyosat yuritishi, harbiy-siyosiy bloklarda ishtirok etmasligi, har qanday davlatlararo tuzilmalar harbiy-siyosiy blokka aylangan taqdirda, ulardan chiqish huquqini o‘zida saqlab qolishi ta’kidlandi.

Yodda tuting!

Konsepsiyada quyidagi qoidalar muhrlab qo‘yildi: “O‘zbekiston o‘zini qo‘shni davlatlardagi qurolli ziddiyatlarga tortilishining oldini olish maqsadida tegishli choralarni ko‘radi; o‘z hududida xorijiy davlatlarning harbiy bazalari va obyektlari joylashtirilishiga yo‘l qo‘ymaydi; O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari xorijdagi tinchlikparvarlik operatsiyalarida ishtirok etmaydi”.

Tashqi siyosat tamoyillari. O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: mafkuraviy qarashlardan qat’i nazar hamkorlik uchun ochiqlik, umuminsoniy qadriyatlarga, tinchlik va xavfsizlikni saqlashga sodiqlik; davlatlarning suveren tengligi va chegaralar daxlsizligini hurmat qilish; boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik; nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish; kuch ishlatmaslik va kuch

bilan tahdid qilmaslik; inson huquqlari va erkinliklarini hurmatlash; ichki milliy qonunlar va huquqiy normalardan xalqaro huquqning umume'tirof etilgan qoidalari va normalarining ustuvorligi; davlatning, xalqning oliy manfaatlari, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzish, hamdo'stliklarga kirish va ulardan ajralib chiqish; tajovuzkor harbiy bloklar va uyushmalarga kirmaslik; davlatlararo aloqalarda teng huquqlilik va o'zaro manfaatdorlik, davlat milliy manfaatlarining ustunligi; tashqi aloqalarni ham ikki tomonlama, ham ko'p tomonlama kelishuvlar asosida rivojlantirish, bir davlat bilan yaqinlashish hisobiga boshqasidan uzoqlashmaslik kabilar ustuvor yo'nalish sifatida belgilab olindi.

Savol va topshiriqlar:

1. Quyidagi jadvalni to'ldiring. O'zbekistonning geosiyosiy holati haqida, qulay va noqulaylik sabablarini keltiring.

Qulay	Noqulay

2. Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanib, 2018-yil yanvarda Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekistonning xorijiy davlatlardagi elchilari bilan uchrashuvi va unda belgilangan vazifalar bo'yicha ma'lumot to'plang.
3. O'zbekiston tashqi siyosatining tamoyillarini sanab bering.
4. O'zbekiston Respublikasining "Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi"da Markaziy Osiyo mintaqasi masalasida nima deyilgan?

18-mavzu. O'zbekistonning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan o'zaro hamkorligi

Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan hamkorlikning yo'lga qo'yilishi.

O'zbekiston tashqi siyosatining yetakchi yo'nalishlaridan biri Markaziy Osiyodagi yangi mustaqil davlatlar – Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston bilan do'stlik, hamkorlik aloqalarini mustahkamlashga qaratilgan. Mintaqadagi beshta davlat o'rtasida o'xshash jihatlar ko'p. Tariximiz, madaniyatimiz, tilimiz, dinimizning birligi, tomirlarimizning tutashib ketganligi bu mamlakatlar xalqlarini bir-biriga yanada yaqinlashtirishning zaminidir.

Yangi tarixiy sharoitlarda vujudga kelayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar Markaziy Osiyo mamlakatlari xalqlarining kelib chiqishi, ularning tarixi, oʻziga xos turmush tarzlari va yaqin qoʻshnichilik munosabatlariga har qachongidan boshqacharoq qarashni hayot taqozo eta boshladi. 1993-yilning yanvarida Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov tashabbusi bilan Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Toshkent uchrashuvi tashkil etildi. Oliy darajadagi bu uchrashuvda Markaziy Osiyo Hamdoʻstligiga asos solindi. Besh davlat – Qirgʻiziston, Qozogʻiston, Oʻzbekiston, Tojikiston, Turkmaniston rahbarlari Hamdoʻstlik haqidagi bitimga imzo chekishdi. Buni mintaqa xalqlari zoʻr mamnuniyat bilan qarshi oldilar va qoʻllab-quvvatladilar.

Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 1993-yil Qozogʻiston Respublikasining Qizil Oʻrda shahrida, 1994-yil Nukus shahrida, 1995-yil Turkmaniston Davlatining Doshhovuz shahrida, 1995-yil yana Nukus shahrida Orol dengizi muammosiga bagʻishlangan uchrashuvlar oʻtkazdilar va bu borada amaliy ishlar olib bora boshladilar. 1999-yil Turkmanistonning Ashxobod shahrida Orolni qutqarish Xalqaro jamgʻarmasining majlisi boʻlib oʻtdi. Majlisda ekologik falokat mintaqasidagi vaziyatni barqarorlashtirish borasida hamkorlikni rivojlantirish masalalari muhokama qilindi. Davlat rahbarlari oʻzaro hamkorlik, mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro miqyosdagi masalalar yuzasidan ham fikr almashdilar.

2017-yilda Oʻzbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan Oʻzbekistonning qoʻshni davlatlar bilan munosabatida yangi davr boshlandi. Shu yilning oʻzida Qozogʻiston, Turkmaniston va Qirgʻiziston davlatlariga Oʻzbekiston Prezidentining rasmiy tashriflari amalga oshirildi. 2018-yil mart oyida esa Tojikistonda oliy darajadagi uchrashuv amalga oshirildi. Bundan tashqari, 2017-yil Samarqandda BMT homiyligida “Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yoʻlidagi hamkorlik” mavzusida anjuman boʻldi. Unda 500 nafar xorijiy ishtirokchilar qatnashdi.

Oʻzbekiston – Qozogʻiston. Oʻzbekistonning Qozogʻiston bilan ikki tomonlama munosabatlari 1992-yil iyunda Turkiston shahrida Oʻzbekiston Prezidentining Qozogʻistonga rasmiy davlat tashrifi paytida N.Nazarboyev bilan I.Karimov tomonidan imzolangan Oʻzbekiston Respublikasi bilan

Qozog‘iston Respublikasi o‘rtasida do‘stlik va hamkorlik to‘g‘risidagi shartnoma asosida mustahkamlanib bordi. Qozog‘iston Prezidenti N.Nazarboyev 1994-yil yanvarda rasmiy davlat tashrifi bilan O‘zbekistonda bo‘ldi. Ikki Prezident O‘zbekiston bilan Qozog‘iston o‘rtasida tovarlar, xizmatlar, sarmoyalar va ishchi kuchlarning erkin o‘tib turishini nazarda tutuvchi hamda o‘zaro kelishilgan kredit, hisob-kitob, budjet, soliq, narx, boj va valuta siyosatini ta‘minlash to‘g‘risida shartnomani imzoladilar. 1998-yil oktabrda O‘zbekiston va Qozog‘iston o‘rtasida abadiy do‘stlik shartnomasi imzolandi. O‘zbekiston va Qozog‘iston Prezidentlarining Toshkentda 2000-yil bo‘lgan uchrashuvida ikki davlat chegaralarini aniq belgilab olishga bag‘ishlangan uchrashuvi bo‘ldi. Muzokaralar yakunida “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va Qozog‘iston Respublikasi Prezidentining qo‘shma bayonoti” imzolandi.

2001-yil O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.Karimov rasmiy tashrif bilan Qozog‘istonda bo‘ldi. Ikki davlat Prezidentlari O‘zbekiston – Qozog‘iston davlat chegarasi to‘g‘risida Shartnomani imzoladilar. 2440 km uzunlikdagi O‘zbekistonning Qozog‘iston bilan chegarasining 96 % belgilab olindi. Qolgan qismini kelishuv asosida delimitatsiya qilishga kelishildi. 2002-yil O‘zbekiston Prezidenti Ostona shahriga tashrif buyurdi. “O‘zbekiston – Qozog‘iston davlat chegaralarining alohida uchastkalari to‘g‘risida bitim” imzolandi va ikki mamlakat o‘rtasidagi chegaraga oid dolzarb masalalar huquqiy jihatdan o‘z yechimini topdi. Qozog‘iston O‘zbekiston uchun Markaziy Osiyodagi muhim hamkorlardan biri hisoblanadi. 2013-yil imzolangan O‘zbekiston Respublikasi bilan Qozog‘iston Respublikasi o‘rtasida Strategik sheriklik to‘g‘risidagi shartnoma ham o‘ta muhim hujjatlar sirasiga kiradi. 2014-yil O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov rasmiy tashrif bilan Qozog‘iston Respublikasida bo‘ldi. 2017-yil iyunda Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Ostona sammiti munosabati bilan Prezident Shavkat Mirziyoyev Qozog‘istonda bo‘ldi. 2017-yil sentabrda Qozog‘iston Prezidenti Nursulton Nazarboyev rasmiy tashrif bilan O‘zbekistonga keldi. O‘zbekiston va Qozog‘iston prezidentlari uchrashuvi yakunlari bo‘yicha qator hujjatlar imzolandi. Shavkat Mirziyoyev Nursulton Nazarboyevni “El-yurt hurmati” ordeni bilan taqdirladi.

Yodda tuting!

Hozirda Qozog‘istonda 550 mingga yaqin o‘zbek millatiga mansub, O‘zbekistonda esa bir millionga yaqin qozoq millatiga mansub xalq istiqomat qiladi. 2017-yil Qozog‘iston Prezidentining O‘zbekistonga tashrifi paytida 2018-yilda Qozog‘istonda O‘zbekiston yili va 2019-yilda O‘zbekistonda Qozog‘iston yili o‘tkazilishi belgilandi.

O‘zbekiston – Qirg‘iziston. O‘zbekistonning Qirg‘iziston bilan ikki tomonlama hamkorligi O‘zbekiston Respublikasi bilan Qirg‘iziston Respublikasi o‘rtasida do‘stlik, hamkorlik va o‘zaro yordam haqida shartnoma asosida yo‘lga qo‘yildi va rivojlantirilmoqda. Bu shartnoma Toshkentda 1992-yil Qirg‘iziston Prezidenti Askar Akayevning O‘zbekistonga rasmiy davlat tashrifi paytida imzolangan edi. Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimovning 1993-yil Qirg‘izistonga qilgan rasmiy davlat tashrifi paytida O‘sh shahrida O‘zbekiston va Qirg‘iziston o‘rtasida 1994–2000-yillarga mo‘ljallangan iqtisodiy integratsiyani rivojlantirish to‘g‘risida Bayonot imzolandi. Bu hujjat ikkala respublikada ishlab chiqilgan milliy dasturlarni muvofiqlashtirishga, xomashyo va ishchi kuchidan, ilmiy salohiyatdan unumli foydalanishga qaratilgan edi. 1994-yil yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qirg‘izistonda bo‘ldi. Rasmiy tashrif yakunida ikki davlat Prezidentlari tovarlar, xizmatlar, sarmoya, ishchi kuchlarining erkin yurishini, o‘zaro kelishilgan kredit, hisob-kitob, budjet, soliq, narx, bojxona va valuta siyosatini belgilovchi shartnomani imzoladilar.

2010-yil iyulda Qirg‘izistonda ekstremistik kuchlar tomonidan uyushtirilgan millatlararo qonli voqealar sharoitida O‘zbekiston 100 mingdan ortiq qochqinlarni o‘z hududiga qabul qildi.

2017-yil O‘zbekiston va Qirg‘iziston munosabatlarida yangi sahifa ochildi. Shu yil sentabr oyida Qirg‘iziston Prezidenti Almazbek Atambayev taklifiga binoan Prezident Shavkat Mirziyoyev Bishkekda bo‘ldi. O‘zbekiston va Qirg‘iziston prezidentlari o‘z ichiga 85 foiz masofani qamrab olgan chegara to‘g‘risidagi bitimni imzolashdi. Shu munosabat bilan, aholining o‘tib-qaytishi uchun ikki davlat o‘rtasidagi 7 yil davomida yopib qo‘yilgan chegara postlar ochildi. 2017-yil dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning taklifiga binoan Qirg‘iziston

Respublikasining yangi saylangan Prezidenti Sooranbay Jeenbekov rasmiy tashrif bilan mamlakatimizga keldi. Iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy sohalarda hamkorlikka doir qator hujjatlar qabul qilindi.

O‘zbekiston – Tojikiston. Tojikistonda 1992–1997-yillarda davom etgan birodarkushlik urushi Tojikistonning iqtisodiy taraqqiyotiga salbiy ta’sir etdi, uning qo’shni mamlakatlar, jumladan, O‘zbekiston bilan hamkorligiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatdi.

1997-yilda Moskvada Tojikistonning rasmiy hokimiyati bilan muxolifat kuchlar o‘rtasida tuzilgan milliy murosa haqidagi shartnomaga erishilgach, Tojikistonning qo’shni mamlakatlar bilan aloqalari yana tiklandi.

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning taklifiga binoan 1998-yil yanvarda Tojikiston Prezidenti Imomali Rahmon O‘zbekistonga amaliy tashrif bilan keldi. Ikki mamlakat rahbarlari tashrif yakunlari bo‘yicha qo‘shma axborot imzoladilar. Ikki mamlakat

Arab-musulmon mamlakatlari va AQSh sammiti. 2017-yil. Ar-Riyod

hukumatlari o‘rtasida yuk tashish hamda gaz yetkazib berish, Tojikistonning qarzi bo‘yicha o‘zaro hisob-kitob to‘g‘risidagi bitimlar ham imzolandi. O‘zbekiston Tojikiston hududidan o‘tgan transport kommunikatsiyalaridan foydalanib kelmoqda. O‘zbekiston bilan Tojikiston o‘rtasida tovar ayirboshlash hajmi ham yil sayin ortib bordi.

2017-yil O‘zbekiston va Tojikiston munosabatlarida ham yangi sahifa ochildi. Shu yil may oyida O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

Saudiya Arabistoni poytaxti Ar-Riyod shahrida bo‘lib o‘tgan AQSh va arab-musulmon davlatlari sammitida ishtiroki doirasida Tojikiston Prezidenti Imomali Rahmon bilan ilk bor uchrashdi. Uchrashuv chog‘ida ko‘plab manfaatli kelishuvlarga erishildi. 2017-yilning aprelida 25 yillik tanaffusdan so‘ng Dushanbe va Toshkent o‘rtasidagi aviaqatnov yana tiklandi.

Yodda tuting!

2017-yil aprelda Dushanbeda ikki tomonlama munosabatlar tarixida ilk bor O‘zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlarning keng ko‘lamli ko‘rgazmasi bo‘lib o‘tdi. May oyining boshida esa tojik-o‘zbek munosabatlari tarixida ilk bor Tojikistonda O‘zbekiston madaniyati kunlari o‘tkazildi.

O‘zbekiston – Turkmaniston. 1991-yilda O‘zbekiston va Turkmaniston Prezidentlari uchrashuvida O‘zbekiston Respublikasi bilan Turkmaniston Respublikasi o‘rtasida do‘stlik va hamkorlik to‘g‘risida shartnoma imzolangan. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov 1996-yil yanvarda amaliy tashrif bilan Turkmanistonda bo‘ldi. Chorjo‘y shahrida S.Niyozov bilan I.Karimov o‘rtasida va ikki mamlakat delegatsiyalari o‘rtasida muzokaralar bo‘ldi. Prezidentlar O‘zbekiston bilan Turkmaniston o‘rtasida do‘stlik, hamkorlik va o‘zaro yordam to‘g‘risidagi shartnomani, O‘zbekiston bilan Turkmaniston o‘rtasida davlat chegarasini qo‘riqlashda hamkorlik qilish to‘g‘risidagi va suv xo‘jaligi masalalari bo‘yicha qator bitimlarni imzolashdi. 1991-yildan 2016-yilga qadar ikki mamlakat rahbarlarining 11 marta oliy darajadagi tashriflari amalga oshirildi. O‘zbekiston va Turkmaniston o‘rtasidagi keng ko‘lamli hamkorlikka oid dolzarb yo‘nalishlarni qamrab olgan davlatlararo, hukumatlararo va idoralararo darajada imzolangan 150 dan ortiq xalqaro shartnomalar ikki mamlakat munosabatlarining mustahkam huquqiy asosi bo‘lib xizmat qilmoqda.

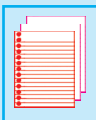
Yurtimizda 2001-yilda tashkil etilgan Respublika turkman madaniyat markazi faoliyat olib bormoqda. Bugungi kunda O‘zbekiston hududida turkman millatiga mansub qariyb 170 ming aholi yashab, 44 ta maktabda turkman tilida ta‘lim olib borilmoqda. Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedovning 2014-yil may oyida mamlakatimizga rasmiy tashrifi chog‘ida O‘zbekiston–Turkmaniston hamkorligini yanada rivojlantirish masalasida qator ikki tomonlama hujjatlar imzolandi.

2017-yil Shavkat Mirziyoyev Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedov taklifi bilan ikki marta (mart, may oylari) Turkmanistonga tashrif buyurdi. Tashriflar davomida bir qator kelishuvlarga erishildi. 2017-yil mart oyidagi muzokaralar yakunida prezidentlar O‘zbekiston bilan Turkmaniston o‘rtasida Strategik sheriklik to‘g‘risidagi shartnomani imzoladilar. Ikki mamlakat vazirlik va idoralari o‘rtasida iqtisodiyot, qishloq xo‘jaligi va kimyo sanoati, temir yo‘l transporti, madaniy-gumanitar sohalaridagi hamkorlik, hududlararo aloqalarni rivojlantirishga doir qator hujjatlar imzolandi.

Yodda tuting!

2017-yil 6–7-mart kunlari O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rasmiy tashrif bilan Turkmanistonda bo‘ldi. Bu Shavkat Mirziyoyevning Prezident sifatida xorijiy mamlakatlarga qilgan ilk rasmiy tashrifi hisoblanadi.

Atamalar izohi!

Delimitatsiya – (*lot.* – chegaralamoq, ajratmoq) davlat chegaralarini tuzilgan shartnomaga muvofiq tavsiflash va xaritalashtirish asosida belgilash; belgilangan chegaralarni qayta ko‘rib chiqish.

Sammit – (*ingl.* – tepa, yuqori, cho‘qqi; yuksak daraja) ikki yoki bir necha davlat boshliqlarining muhim xalqaro masalalar bo‘yicha uchrashuvi; oliy darajadagi kengash.

Savol va topshiriqlar:

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida nima sababdan O‘zbekiston, eng avvalo, Markaziy Osiyo davlatlari bilan do‘stlik, hamkorlik aloqalarini mustahkamlashga e‘tibor qaratgan?
2. 2017-yil Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorlikda qanday tub o‘zgarishlar bo‘ldi?
3. Qo‘shimcha manbalardan foydalangan holda Nursulton Nazarboyevga “El-yurt hurmati” ordeni berilishi sabablarini izohlang.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning xorijiy mamlakatlardagi ilk tashrifi qaysi davlatga bo‘ldi?
5. “Turkiston – umumiy uyimiz” shiorini izohlang.

19-mavzu. O‘zbekiston Respublikasining Rossiya, Xitoy va AQSh bilan o‘zaro munosabatlari

O‘zbekiston – Rossiya. O‘zbekiston Rossiya Federatsiyasi bilan o‘zaro hamkorlik masalalariga alohida e‘tibor qaratdi. O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasidagi davlatlararo munosabatlar va hamkorlik 1992-yil imzolangan Davlatlararo munosabatlar, Do‘stlik asoslari to‘g‘risidagi shartnoma, 1998-yil imzolangan 1998–2007-yillar uchun iqtisodiy hamkorlikni chuqurlashtirish to‘g‘risidagi shartnomalar asosida rivojlanib bordi.

Keyingi yillardagi O‘zbekiston – Rossiya munosabatlarining yangi bosqichga ko‘tarilishida 2004-yilda imzolangan O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasidagi Strategik sheriklik to‘g‘risidagi shartnoma muhim ahamiyat kasb etdi. 2005-yilda Moskvada imzolangan O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasidagi Ittifoqchilik munosabatlari to‘g‘risidagi shartnoma, shuningdek, 2012-yilda Toshkentda bo‘lib o‘tgan uchrashuv yakuniga ko‘ra qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasida strategik sheriklikni chuqurlashtirish to‘g‘risidagi deklaratsiya” ikki davlat o‘zaro munosabatlarida alohida voqea bo‘ldi. Ikki mamlakat o‘zaro munosabatlari va hamkorligining yanada rivojlanishi va chuqurlashishiga 2013-yil aprelda O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.Karimov va Rossiya Federatsiyasi Prezidenti V.Putin o‘rtasidagi Moskva uchrashuvi yangi turtki berdi. Ushbu uchrashuv chog‘ida davlatlarning keng qamrovli o‘zaro munosabatlaridagi hamkorlikni rivojlantirish holati va istiqboli ko‘rib chiqildi. Har ikki davlat mustaqillikka erishgandan keyingi davr ichida O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasida 160 dan ortiq xalqaro shartnoma va 40 dan ziyod boshqa hujjatlar imzolandi.

2017-yil aprelda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rasmiy tashrif bilan Rossiyada bo‘ldi. O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Rossiya Federatsiyasiga davlat tashrifi yakunlari bo‘yicha siyosiy, savdo-iqtisodiy, sarmoyaviy, harbiy-texnikaviy, migratsiya sohalari, shuningdek, mintaqalararo hamkorlik, turizm va sog‘liqni saqlashga oid umumiy qiymati 16 milliard dollar bo‘lgan 55 ta hujjat imzolandi.

O‘zbekiston – Xitoy. Xitoy Xalq Respublikasi O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligini 1991-yil 27-dekabrda tan olgan. 1992-yil yanvarda diplomatik munosabatlar o‘rnatildi. O‘zbekiston Respublikasi va Xitoy Xalq Respublikasi o‘rtasida an’anaviy do‘stlik munosabatlari o‘rnatilgan. Bular ikki mamlakatga har ikki tomonni qiziqtiruvchi ko‘plab masalalar bo‘yicha o‘zaro manfaatli va samarali hamkorlik olib borish imkonini beradi. Xitoy Xalq Respublikasi Raisining 2010-yildagi O‘zbekistonga va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil iyunda Xitoy Xalq Respublikasiga davlat tashrifi tarixiy ahamiyatga ega bo‘ldi. Uchrashuvlar davomida hamkorlikning istiqbollari belgilandi. Buning yaqqol dalili sifatida O‘zbekiston rahbarining Xitoyga tashrifi chog‘ida davlatlar rahbarlari tomonidan “Strategik sheriklik munosabatlari o‘rnatish to‘g‘risidagi qo‘shma bayonot” imzolanganini ko‘rsatish mumkin.

O‘zaro manfaatli hamkorlikning huquqiy bazasini 2005-yilda imzolangan Do‘stlik, hamkorlik va sheriklik munosabatlari to‘g‘risidagi shartnoma, 2010-yildagi Do‘stlik, hamkorlik va sheriklik munosabatlarini har tomonlama chuqurlashtirish va rivojlantirish to‘g‘risidagi qo‘shma deklaratsiya, 2012-yildagi Strategik sheriklik o‘rnatish to‘g‘risidagi Qo‘shma deklaratsiya, 2013-yildagi Ikki tomonlama strategik hamkorlikni yanada chuqurlashtirish va rivojlantirish haqidagi Qo‘shma deklaratsiya, 2014–2018-yillarga mo‘ljallangan Strategik sheriklik munosabatlarini rivojlantirish dasturi hamda 2016-yilda imzolangan Qo‘shma bayonot tashkil qiladi. Mazkur hujjatlarning qabul qilinishi uzoq muddatli istiqbolda mamlakatlarimiz o‘rtasidagi munosabatlarni yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

2017-yil 11–13-may kunlari Prezident Shavkat Mirziyoyevning Xitoy Xalq Respublikasiga davlat tashrifi O‘zbekiston – Xitoy munosabatlarini yangi bosqichga ko‘tardi. Muzokaralar yakunida Shavkat Mirziyoyev va Si Szinpin O‘zbekiston Respublikasi bilan Xitoy Xalq Respublikasi o‘rtasidagi Qo‘shma bayonotni imzoladilar. Shavkat Mirziyoyev Xitoyga bo‘lgan tashrifi davomida umumiy qiymati 23 mlrd. dollar bo‘lgan 105 ta ikki tomonlama hujjatlar imzolandi.

Yodda tuting!

2017-yilning o‘zida xorijiy mamlakatlar bilan 60 mlrd. dollarlik shartnomalar imzolangan bo‘lsa, shuning 35 foizi, ya’ni 23 mlrd. dollari Xitoy ulushiga to‘g‘ri keladi.

O‘zbekiston – AQSh. O‘zbekiston bilan Amerika Qo‘shma Shtatlari o‘rtasida davlatlararo aloqalar mustaqillikning dastlabki yillaridayoq yo‘lga qo‘yildi. 1992-yil fevralda AQSh davlat kotibi O‘zbekistonga rasmiy tashrif buyurdi va ikki davlat o‘rtasida diplomatik aloqalar o‘rnatildi. 1992-yil martda Toshkentda birinchi bo‘lib AQShning elchixonasi ochildi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning 1996-yil iyunda AQShda bo‘lishi O‘zbekiston va Amerika munosabatlarini yangi pog‘onaga ko‘tardi. Islom Karimov AQSh Prezidenti Bill Klinton bilan uchrashdi. Ikki mamlakat o‘rtasidagi munosabatlarni chuqurlashtirish, tomonlar manfaatiga daxldor bo‘lgan siyosiy, iqtisodiy, xavfsizlik masalalari muhokama etildi. Bill Klinton AQSh ma‘muriyati Markaziy Osiyo mamlakatlarining mustaqilligi, barqarorligi va ravnaqidan manfaatdor ekanini, O‘zbekiston bilan qalin munosabatlar o‘rnatishni istayotganini, O‘zbekistonning tezroq dunyo hamjamiyatiga integratsiyalashuvi yo‘lida yordam berajagini ta’kidladi.

1996-yil O‘zbekistonning AQShdagi elchixonasi ochildi. O‘zbekiston davlati delegatsiyasining AQShda bo‘lishi chet el sarmoyasi uchun respublikada yaratilgan shart-sharoitlar to‘g‘risidagi axborot taqchilligini bartaraf etdi.

Yodda tuting!

2002-yil mart oyida O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov boshliq davlat delegatsiyasi rasmiy davlat tashrifi bilan AQShda bo‘ldi. AQShni sinovli damlarda qo‘llab-quvvatlagani uchun 2002-yil Islom Karimov Amerika jamoatchiligi tomonidan “Xalqaro miqyosdagi lider” mukofoti bilan taqdirlandi.

2017-yil may oyida O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Saudiya Arabistoni poytaxti Ar-Riyod shahrida bo‘lib o‘tgan AQSh va arab-musulmon davlatlari sammitida ishtirok etdi. Sammit doirasida Shavkat Mirziyoyev va AQSh prezidenti Donald Tramp ilk bor uchrashdi. Donald Tramp davlatimiz rahbari bilan uchrashuvda O‘zbekistonda olib borilayotgan islohotlar jarayonini yuqori baholadi. Shu yil sentabrda O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMTning 72-sessiyasi munosabati bilan Amerika Qo‘shma Shtatlarida bo‘ldi va u yerda istiqomat qilayotgan bir guruh o‘zbekistonliklar bilan uchrashdi.

Prezidentimizning Amerika Qo‘shma Shtatlariga tashrifi turli tarixiy voqealar va uchrashuvlarga nihoyatda boy bo‘ldi. Prezidentimiz 19-sentabr kuni BMTning Nyu-York shahridagi bosh qarorgohida Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh kotibi Antoniu Guterrish bilan uchrashdi. BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasi doirasida mamlakatimiz, xalqimiz uchun yana bir muhim ahamiyatga molik voqea bo‘lib o‘tdi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti binosida muazzam Registon maydonining maketi o‘rnatildi. 19-sentabr kuni Nyu-Yorkda Amerika Qo‘shma Shtatlari Prezidenti Donald Tramp tomonidan Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasiga tashrif buyurgan davlat va hukumat rahbarlari sharafiga rasmiy qabul marosimi o‘tkazildi. Marosimda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rafiqasi bilan ishtirok etdi. Davlatimiz rahbari Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari bo‘yicha Oliy komissari Zayd Raad al-Husayn, Xalqaro valuta jamg‘armasi farmoyish beruvchi direktori Kristin Lagard, Bolgariya Respublikasi Prezidenti Rumén Rudev, Gruziya Bosh vaziri Georgiy Kvirikashvilini bilan uchrashdi. Xalqaro valuta jamg‘armasi farmoyish beruvchi direktori Kristin Lagardning mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar haqida to‘xtalib, ularga O‘zbekiston renessansi, yangi uyg‘onish davrining boshlanishi sifatida baho bergani ayniqsa diqqatga sazovordir. O‘zbekiston Prezidenti, shuningdek, Jahon banki prezidenti Jim Yeng Kim bilan uchrashdi. Davlatimiz rahbari tashrif davomida Amerika Qo‘shma Shtatlarida istiqomat qilayotgan bir guruh vatandoshlarimiz bilan ham uchrashib, samimiy suhbatlashdi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev O‘zbekiston va AQSh ishbilarmon doiralari vakillari ishtirokida o‘tgan qabul marosimida ishtirok etdi.

Vatandoshlar ilm-fan, ta‘lim, texnologiya, investitsiya va boshqa sohalarni rivojlantirish, O‘zbekiston va AQSh muassasalari o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bayon etdi. Shavkat Mirziyoyev ularga murojaat qilar ekan, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlarga daxldor bo‘lish, zamonaviy bilim va tajribalarni mamlakat rivojiga yo‘naltirishga da‘vat etdi. Bugungi kunda O‘zbekiston va AQSh strategik hamkor va sherik mamlakatlardir.

Savol va topshiriqlar:

1. O‘zbekiston qaysi davlatlar bilan strategik sherikchilik to‘g‘risida shartnoma imzolagan?
2. O‘zbekiston–Rossiya o‘rtasida qanday shartnomalar imzolangan?
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yilda Rossiya, Xitoy va AQShdagi tashriflarining ahamiyati haqida gapirib bering.
4. Rossiya va Xitoy davlat rahbarlarining O‘zbekistonga tashrifi hamda O‘zbekiston Prezidentlarining yuqoridagi matnda nomlari keltirilgan davlatlarga tashrifi haqida gapiring.
5. O‘zbekistonning strategik sheriklari bo‘lgan davlatlarni eslang! Strategik sherik tushunchasini izohlang.
6. Quyidagi davlatlarning O‘zbekiston bilan aloqalariga oid ma’lumotlar to‘plang.

Davlatlar	Rossiya	AQSh	Xitoy
Sanalari			
Shartnomalar			

20-mavzu. O‘zbekistonning Yaponiya, Hindiston va Koreya Respublikasi bilan ikki tomonlama aloqalarining rivojlanishi

O‘zbekiston – Yaponiya. O‘zbekiston o‘zining sharqiy yo‘nalishdagi tashqi siyosatida Osiyo qit‘asining Yaponiya, Hindiston va Koreya Respublikasi kabi mamlakatlari bilan davlatlararo munosabatlar va manfaatli hamkorlik aloqalarini mustahkamlashga alohida e‘tibor berdi.

1992-yil yanvarda o‘rnatilgan diplomatik munosabatlar, 1994-yil may, 2002-yil iyul va 2011-yil fevralda Yaponiyada hamda 2006-yil avgustda O‘zbekistonda bo‘lib o‘tgan davlat rahbarlari o‘rtasidagi oliy darajadagi uchrashuvlar ikki mamlakat o‘rtasidagi manfaatli va do‘stona aloqalarga yangicha ma‘no-mazmun bag‘ishladi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning 2002-yilda Yaponiyaga tashrifi doirasida Bosh vazir Jun‘itiro Koidzumi bilan uchrashuvida o‘zaro do‘stlik, strategik sheriklik va hamkorlik to‘g‘risidagi Qo‘shma bayonot imzolandi. Ushbu bayonot tomonlarning hozirgi zamon xalqaro munosabatlardagi ko‘plab muammolar bo‘yicha qarashlari va

munosabatlari o‘xshashligi, shuningdek, ularning ikki mamlakat ko‘p qirrali hamkorligini yanada kengaytirishga intilishlarini tasdiqlovchi rasmiy hujjat bo‘lib qoldi. 2004-yilda Tokiodagi Soka universiteti hududida buyuk o‘zbek mutafakkiri Alisher Navoiyga haykal o‘rnatildi.

O‘zbekiston Prezidentining 2011-yil fevralda Yaponiyaga qilgan navbatdagi rasmiy tashrifi davomida yuqori texnologiyalar sohasida ixtisoslashgan yirik kompaniyalar bilan yapon texnologiyalari va investitsiyalarini O‘zbekistonning neft-gaz, kimyo, energetika, mashinasozlik va to‘qimachilik sanoati kabi tez rivojlanayotgan sohalariga jalb etishga qaratilgan qator bitimlar tuzishga erishildi.

2015-yil oktabrda Yaponiya Bosh vaziri Sindzo Abening O‘zbekistonga tashrifi doirasida O‘zbekiston va Yaponiya umumiy qiymati 8,5 mlrd. dollardan ko‘proqni tashkil qiladigan qo‘shma loyihalarni amalga oshirishga kelishib olindi.

O‘zbekiston – Hindiston. Hindiston O‘zbekistonning yirik strategik hamkoridir. 1992-yil martda Toshkentda O‘zbekiston va Hindiston o‘rtasida diplomatik munosabatlarning o‘rnatilishi to‘g‘risidagi bayonoma imzolandi. 2016-yilga qadar O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov Hindistonga besh marotaba tashrif buyurgan va birinchi rasmiy tashrif 1991-yilning avgustida amalga oshirilgan edi. 1993-yil mayda Hindiston Bosh vaziri Narasimxa Rao davlat tashrifi bilan O‘zbekistonda bo‘ldi. Safar kunlarida “O‘zbekiston Respublikasi bilan Hindiston Respublikasi o‘rtasida davlatlararo munosabatlar va hamkorlik prinsiplari to‘g‘risida” shartnoma, savdo-iqtisodiy hamkorlik to‘g‘risida va boshqa bitimlar imzolandi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning 1993-yilgi Hindistonga rasmiy tashrifi chog‘ida ikki mamlakat o‘rtasida iqtisodiy, savdo va ilmiy-texnikaviy hamkorlik to‘g‘risida qator bitimlar imzolandi. 2006-yilda Hindiston Bosh vaziri M.Singxning O‘zbekistonga rasmiy tashrifi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-yil may oyida Hindistonga qilgan davlat tashrifi va 2015-yil iyunda Hindiston Bosh vaziri Narendra Modining O‘zbekistonga rasmiy tashrifi hamkorlik munosabatlarini yanada yuqori pog‘onaga ko‘tardi. O‘zbekiston va Hindiston o‘rtasida o‘zaro manfaatli aloqalarga xizmat qiluvchi 40 ga yaqin hujjatlar qabul qilingan bo‘lib,

ularning orasida eng muhimi – ikki davlat munosabatlarini sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarishga qaratilgan Strategik sheriklik to‘g‘risidagi Qo‘shma bayonotidir. Hozirgi kunda O‘zbekiston hududida Hindiston sarmoyasi ishtirokida tashkil etilgan 60 dan ortiq korxonalar faoliyat yuritmoqda.

O‘zbekiston – Koreya Respublikasi. O‘zbekiston Respublikasi va Koreya Respublikasi o‘rtasida hamkorlik munosabatlarining rivojiga 1991-yil dekabrda O‘zbekiston mustaqilligi tan olingan va ular o‘rtasida 1992-yil yanvarda diplomatik munosabatlar o‘rnatilgan kunda asos solingan edi. Bu tarixiy sanalar ikki davlat o‘zaro munosabatlarida faol siyosiy muloqot olib borish va har tomonlama o‘zaro manfaatli hamkorlikning shakllanishi uchun yo‘l ochdi.

O‘zbek-koreys o‘zaro manfaatli hamkorlik munosabatlari ravnaqiga O‘zbekiston rahbarining Koreya Respublikasiga 2012-yil sentabrdagi

Yodda tuting!

Diplomatik munosabatlar o‘rnatilganidan buyon o‘tgan davr ichida O‘zbekiston Respublikasi va Koreya Respublikasi o‘rtasida 12 marotaba oliy darajadagi uchrashuvlar bo‘lib o‘tdi.

tashrifi yangi turtki berdi. Uchrashuv yakunlariga ko‘ra, Qo‘shma bayonot qabul qilinib, unda tomonlarning ko‘p taraflama hamkorligi holatiga baho berildi va har taraflama munosabatlarning istiqboldagi ustuvor yo‘nalishlari belgilandi. 2014-yil iyunda Koreya Respublikasi Prezidenti Park Geunhening O‘zbekistonga rasmiy tashrifi chog‘ida ikki davlat o‘rtasida Strategik sherikchilikni yanada rivojlantirish va chuqurlashtirish to‘g‘risida Qo‘shma deklaratsiya va moliya, investitsiya, muqobil energetika va madaniyat sohalarida o‘zbek-koreys hamkorligini yanada chuqurlashtirish maqsadida qator hujjatlar imzolandi. O‘zbekistonda Koreya investitsiyasi ishtiroki bilan 400 dan ortiq korxonalar faoliyat olib bormoqda.

1992-yildan beri Toshkentda Koreya ta‘lim markazi faoliyat olib

Yodda tuting!

2017-yilda Koreya Respublikasida Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimidagi faoliyatining birinchi yili haqida koreys tilida “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev” nomli kitob chop etildi.

bormoqda. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti va Samarqand davlat chet tillari institutida Koreys tili va madaniyati markazlari faoliyat olib bormoqda.

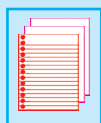
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Koreya Respublikasi Prezidenti Mun Chje Inning taklifiga binoan 2017-yilning noyabrida Koreya Respublikasiga rasmiy tashrif bilan bordi. Bu O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Koreya Respublikasiga tarixiy burilish yasovchi davlat tashrifi bo‘ldi. Oliy darajadagi muzokaralarda o‘zaro hamkorlikning keng ko‘lamli masalalari, siyosiy, savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy-gumanitar va boshqa sohalardagi davlatlararo aloqalarni yanada rivojlantirish istiqbollari, mintaqaviy va xalqaro muammolar yuzasidan bitimlar imzolandi.

O‘zbekistonning zamonaviy tashqi siyosati faol, tashabbuskor va pragmatik tashqi siyosiy kurs olib borishni hamda yuzaga kelayotgan xavf-xatarlarga o‘z vaqtida va adekvat javob choralari orqali yechishni talab etadigan XXI asrning o‘ta shiddat bilan o‘zgarib borayotgan xalqaro-siyosiy voqeliklarini inobatga olgan holda qurilmoqda. Bular O‘zbekistonning jahon hamjamiyati bilan mustahkam aloqada bo‘lganligidan, har tomonlama manfaatli hamkorlikni yanada chuqurlashtirib borayotganidan dalolat beradi. Xalqaro hamkorliklar doirasida qabul qilingan hujjat va kelishuvlarni o‘z vaqtida to‘liq bajarish maqsadida 40 ta “yo‘l xaritasi” ishlab chiqildi va xoriy hamkorlarimiz bilan birgalikda amalga oshirilmoqda.

O‘zbekiston tashqi siyosatida yangi industrial rivojlanayotgan mamlakatlar bilan yaqin munosabatlar va hamkorlik o‘rnatish hamda rivojlantirishga ham katta e‘tibor berilayotir. Bunday davlatlar toifasiga to‘la ma‘noda Janubi-sharqiy Osiyo mamlakatlarini kiritish mumkin. Janubi-sharqiy Osiyoning O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosatidagi o‘ziga xos o‘rni shu bilan belgilanadiki, bu mintaqa o‘nta rivojlanayotgan mamlakatni o‘z ichiga oladi. Ular orasida ijtimoiy-iqtisodiy hayot darajasi va rivojlanish sur‘atlari bo‘yicha Indoneziya, Malayziya, Singapur va Tailand kabi mamlakatlar ajralib turadi. Ularning mustamlaka muteligidan qutulgandan so‘ng to‘plagan siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar borasidagi tajribasi yangi mustaqil mamlakatlar uchun asqatishi mumkin.

O‘tgan davr mobaynida davlat va hukumat rahbarlari o‘rtasida bo‘lib o‘tgan rasmiy uchrashuvlar natijasi o‘laroq, o‘zaro anglashuv, do‘stlik va

hamkorlik to‘g‘risidagi shartnoma va bitimlarga erishilib, ular davlatlararo munosabatlarga mustahkam poydevor yaratdi. Bularning barchasi O‘zbekiston Respublikasi va Janubi-sharqiy Osiyo mamlakatlari o‘rtasida savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy-gumanitar sohalardagi hamkorlik muvaffaqiyat bilan ravnaq topishiga xizmat qildi.

Atamalar izohi!

Ikki tomonlama aloqalar – xalqaro munosabatlarda ikkita mustaqil subyektning – ikkita davlat yoki ikki xalqaro tashkilotning o‘zaro aloqalari;

Industrial revoljanish – og‘ir va yengil sanoat, qolaversa, jamiyat iqtisodiy yuksalishiga hal qiluvchi ta’sir ko‘rsatadigan muhim tarmoqlarining rivojlanishi.

Savol va topshiriqlar:

1. O‘zbekiston va Yaponiya hamkorlik aloqalarining yo‘nalishlari nimalardan iborat?
2. Osiyoning yangi industrial rivojlanayotgan mamlakatlariga qaysi davlatlar kiradi? Ular bilan aloqalarning muhimligi nimada?
3. O‘zbekistonning xorijiy davlatlar bilan aloqasiga oid jadvalni to‘ldiring.

Davlatlar	Yaponiya	Hindiston	Koreya
Tashrif yillari			
Natijalar			

4. 2017-yilda Koreya va O‘zbekiston munosabatlarida qanday jarayonlar kuzatildi?
5. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti ilk rasmiy tashrifini qaysi davlatga uyushtirgan edi? Mazkur davlat bilan aloqalarning rivojlanish istiqbollari nimalarda namoyon bo‘ladi?

IX BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KO‘P TOMONLAMA HAMKORLIK ALOQALARINING RIVOJLANISHI

21-mavzu. O‘zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasidagi faoliyati va tinchlikparvar tashqi siyosati

O‘zbekiston va BMT. O‘zbekiston Respublikasi 1992-yil 2-martda BMTga qabul qilindi va mamlakatimiz jahon hamjamiyatining teng huquqli a‘zosi bo‘ldi. O‘zbekistonning sobiq davlat rahbari Islom Karimov tomonidan BMT minbarida ilgari surilgan takliflar butun dunyoda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ko‘maklashish, yadro quroli tarqalishining oldini olish yo‘lida jahon hamjamiyatini birlashtirishga intilayotgan BMT va keng jahon hamjamiyati tomonidan qizg‘in qo‘llab-quvvatlandi. Jumladan, 1993-yil 28-sentabrda BMT Bosh Assambleyasining 48-sessiyasida Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov ilk bor ma‘ruza qildi. Unda Markaziy Osiyoni yadro qurolidan xoli zona deb e‘lon qilish, Orol muammosi bo‘yicha BMTning maxsus komissiyasini tuzish kabi bir qator muhim takliflar ilgari surildi. 1993-yil oktabrda Toshkentda BMTning vakolatxonasi ish boshladi. O‘zbekistonning tashabbusi bilan va BMT rahnamoligida 1995-yil sentabrda Markaziy Osiyoda xavfsizlik va hamkorlik masalalariga bag‘ishlangan Toshkent kengash-seminari tashkil etildi. 1995-yil 24-oktabrda Nyu-Yorkda BMTning 50 yilligi munosabati bilan Islom Karimov nutq so‘zlab, Afg‘onistondagi keskinlikni hal etish kaliti, eng avvalo, tashqi kuchlarning aralashuvini bartaraf etishdir, degan taklifni kiritdi. 2000-yil BMT Bosh Assambleyasining 55-sessiyasi “Ming yillik sammit”ida Islom Karimov BMT minbaridan BMTning mintaqaviy va global muammolarni hal etishdagi o‘rni va ahamiyatini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi qabul qilinishi zarurligini ta’kidlab, Xavfsizlik Kengashining doimiy a‘zolari tarkibiga Germaniya va Yaponiyani kiritishni, global va mintaqaviy tahdidlarga

Birlashgan Millatlar
Tashkilotining bayrog‘i

Antoniou Guterrish
Samarqandda

munosabat bildirishda tezkorlikni oshirish uchun Bosh Kotib vakolatlarini kengaytirish lozimligini qayd etdi. O'zbekiston Prezidenti tashabbusi bilan 2001-yilda BMT Xavfsizlik Kengashining terrorizmga qarshi kurash bo'yicha maxsus qo'mitasi ta'xis etildi. 2010-yil BMT Bosh Assambleyasining 65-sessiyasidagi mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov o'z nutqida jahon mamlakatlari e'tiborini yana Markaziy Osiyodagi murakkab muammolarni hal etish yo'llariga qaratdi. 2002-yil oktabr oyida BMT Bosh kotibi Kofe Ananning, 2010-yil aprel oyida BMT Bosh kotibi Pan Gi Munning

O'zbekistonga tashriflari ham mamlakatimizning xalqaro hamjamiyatdagi o'rni mustahkamlanib, obro'-e'tibori ortib borayotganining dalilidir. 2017-yil iyunda BMT Bosh kotibi Antoniou Guterrish O'zbekistonga tashrif buyurdi. Samarqandda u Prezident Shavkat Mirziyoyev bilan uchrashdi. Guterrish O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov qabrini ziyorat qilib, keyin Orolbo'yi hududidagi vaziyat bilan tanishdi.

O'zbekiston BMTning bir qator ixtisoslashtirilgan muassasalari, jumladan, Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi (XVF), Jahon savdo tashkiloti (JST), BMTning Yevropa bo'yicha iqtisodiy komissiyasi (YeIK), BMT savdo va rivojlanish bo'yicha konferensiyasi guruhi kabilar bilan keng ko'lamli hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'ydi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi BMT doirasidagi ixtisoslashgan muassasalar – Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Xalqaro mehnat tashkiloti, Xalqaro bolalar jamg'armasi (YuNISEF), Xalqaro Olimpiya qo'mitasi, Xalqaro avtomobilchilar ittifoqi va boshqa tashkilotlarning ham a'zosi hisoblanadi.

Yodda tuting!

Islom Karimovning BMT Bosh Assambleyasidagi ilk ma'ruzasi 1993-yil sentabrda 48-sessiyada bo'lgan bo'lsa, Shavkat Mirziyoyevning ilk ma'ruzasi 2017-yil sentabrda 72-sessiyada bo'ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 19-sentabrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutq so‘z-ladi. Unda bir qator masalalar, jumladan, BMTning Yoshlar huquqlari to‘g‘risidagi xalqaro konvensiyasini ishlab chiqish va Bosh Assambleyaning “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish, Markaziy Osiyoda suv resurslaridan oqilona foydalanish, Orol dengizi qurishi muammosi, qo‘shni mamlakatlar bilan yaxshi qo‘sh-nichilik munosabatlarini mustahkamlash masalalari, Afg‘onistonda tinchlikka erishishning ma’rifiy yo‘llari masalalariga alohida to‘xtaldi.

Sh.Mirziyoyev BMT minbaridan Orol dengizi xaritasini namoyish qilmoqda

O‘zbekiston va YuNESKO. O‘zbekistonning BMT homiyligidagi ta’lim, fan va madaniyat bilan shug‘ullanuvchi xalqaro tashkilot – YuNESKO bilan aloqalari tobora mustahkamlanib bormoqda. 1993-yil 29-oktabrda YuNESKoning Parijdagi qarorgohida O‘zbekistonni YuNESKO-ga a’zolikka qabul qilish marosimi bo‘ldi. O‘sha kuni Mirzo Ulug‘bek tavalludining 600 yilligini nishonlash YuNESKO dasturiga kiritildi. 1994-yil oktabrda Parijda Mirzo Ulug‘bek haftaligi tantana bilan o‘tdi. Xiva va Buxoro YuNESKoning jahon madaniy qadriyatlarini ro‘yxatiga kiritildi. Bu ro‘yxatda O‘zbekistondan 411 ta obyekt bor. YuNESKO qaroriga binoan Samarqandda Markaziy Osiyo tadqiqotlari xalqaro instituti tashkil etildi. YuNESKO Bosh

YuNESKO logosi

Yodda tuting!

2017-yil O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning xalqaro hamkorligi doirasida 21 ta oliy darajadagi tashrif, 60 ta davlat va xalqaro tashkilotlar bilan uchrashuv, 400 dan ortiq kelishuv va 60 mlrd AQSh dollari hajmidagi kelishuvlarga erishildi.

direktori Federiko Mayorning O‘zbekistondagi rasmiy tashrifi chog‘ida, 1995-yil iyul oyida mazkur institut ochildi. YuNESKO buyuk bobokalonimiz Amir Temur tavalludining 660 yilligini xalqaro miqyosda nishonlashga qaror qildi va 1996-yil oktabrda Parijda Amir Temurga bag‘ishlangan bir haftalik xalqaro anjuman bo‘lib o‘tdi. Amir Temur tavallud topgan Shahrisabz shahri YuNESKOning madaniy qadriyatlar ro‘yxatiga kiritildi. 1997-yilda jahon madaniyatining durdonalaridan hisoblangan Buxoro va Xiva shaharlarining 2500 yillik muborak sanalari Parijda keng nishonlandi, xalqaro anjuman va ko‘rgazmalar o‘tkazildi. Keyingi yillarda bu hamkorlik doirasi yanada kengayib bordi. Jumladan, YuNESKO xalqimizning Shashmaqom, Katta Ashula, Navro‘z kabi ko‘pgina ming yillik qadriyatlarini saqlab qolish va targ‘ib etishda keng ko‘lamli ish olib bormoqda.

Afg‘onistonda tinchlik va barqarorlik o‘rnatish masalasi. 1997-yili mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov Afg‘oniston bilan qo‘shni olti mamlakat – Eron, Xitoy, Pokiston, Tojikiston, Turkmaniston, O‘zbekiston, shuningdek, AQSh va Rossiya davlatlari ishtirokida BMT shafeligi ostida afg‘on muammosini muzokaralar yo‘li bilan yechishga qaratilgan “6+2” muloqot guruhini tuzish tashabbusi bilan chiqdi. Ushbu tashabbusni amalga oshirish maqsadida qator siyosiy-diplomatik chora-tadbirlar ko‘rildi. O‘zbekiston, AQSh va Afg‘onistonda mazkur mamlakatda davom etayotgan qurolli to‘qnashuvlarning ishtirokchilari bilan maxsus muzokaralar olib borildi va 1999-yilga kelib, O‘zbekistonda

Buni o‘qing!

“Afg‘oniston masalasi global miqyosdagi masalalar markazida bo‘lishi lozim. Xalqaro hamjamiyatning sa‘y-harakatlari, birinchi navbatda, Afg‘onistondagi o‘tkir ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilmog‘i kerak. Aminmizki, Afg‘onistonda tinchlikka erishishning yagona yo‘li – markaziy hukumat va mamlakat ichidagi asosiy siyosiy kuchlar o‘rtasida oldindan hech qanday shart qo‘ymasdan, to‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqot olib borishdir. Muzokaralar afg‘onistonliklarning o‘zlari hal qiluvchi o‘rin tutadigan holda, Afg‘oniston hududida va BMT shafeligida o‘tishi lozim. Donishmand afg‘on xalqi o‘z taqdirini o‘zi hal qilishga haqlidir”.

Sh.Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasidagi nutqidan

BMT shafeligida “6+2” muloqot guruhining Afg‘oniston muammosi yechimiga bag‘ishlangan xalqaro anjumanini o‘tkazishga erishildi. Toshkent shahrida bo‘lib o‘tgan ushbu tadbirda birinchi bor Afg‘onistonda o‘zaro nifoqlashayotgan kuchlar vakillarini umumiy muzokaralar davrasida jamlashga muvaffaq bo‘lindi. Bu o‘zbek diplomatiyasining muhim yutuqlaridan biri edi.

Eng muhimi, O‘zbekiston o‘zining taklif va g‘oyalarini amaliy ishlar bilan mustahkamlab bordi. Chunonchi, mamlakatimiz Afg‘onistonda avtomobil va temir yo‘llar, ko‘priklar qurilishida faol ishtirok etdi. Afg‘oniston tarixida eng birinchi zamonaviy temir yo‘l aynan O‘zbekiston tomonidan “Termiz – Hayraton – Mozori Sharif” yo‘nalishida qurib bitkazildi va 2010-yili ishga tushirildi. Qo‘shni mamlakat poytaxti – Qobul shahrini uzluksiz elektr energiyasi bilan ta‘minlay boshlagan mamlakatlardan biri ham aynan O‘zbekiston bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning taklifiga binoan Afg‘oniston Islom Respublikasi Prezidenti Muhammad Ashraf G‘ani 2017-yil 4-dekabr kuni rasmiy tashrif bilan mamlakatimizga keldi. Mamlakatlar o‘rtasida turli sohalaridagi hamkorlikni yanada mustahkamlashga qaratilgan 16 hujjat imzolandi.

Yodda tuting!

O‘zbekiston va Afg‘oniston o‘rtasida diplomatik aloqalar 1992-yil 13-oktabrda o‘rnatilgan. Ikki tomonlama hamkorlik 2016-yilga kelib izchil rivojlana boshladi. 2017-yil yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Afg‘oniston bo‘yicha maxsus vakili tayinlangani mamlakatimizning ikki tomonlama munosabatlarida alohida ahamiyatga ega bo‘ldi.

Ekologik muammolar. Transchegaraviy daryolar. 1990-yillardan boshlab Orol fojiasining halokatini boshidan kechirayotgan barcha mamlakatlar BMT, shuningdek, boshqa xalqaro va mintaqaviy tashkilot minbarlaridan jahon hamjamiyatining diqqat-e‘tiborini ushbu muammoga, uni mintaqaviy va global xavfsizlik bilan chambarchas bog‘liq ekanligiga jalb etib kelishmoqda. Orol fojiasi va uni bartaraf etish choralari qidirish O‘zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov 1993-yil sentabrda BMT

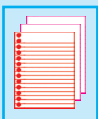
Bosh Assambleyasining 48-sessiyasida va 1995-yil oktabrdagi 50-sessiyalarida soʻzlagan nutqlarida jahon hamjamiyatini Markaziy Osiyo mintaqasidagi ekologik halokat boʻlgan Orol va Orolboʻyini qutqarishda koʻmak berishga chaqirdi. Mazkur global muammoni BMT shafeligida xalqaro moliyaviy tuzilmalar, rivojlangan davlatlar koʻmagisiz amalga oshirish mumkin emasligiga BMTning eʼtiborini qaratdi. 1993-yilda Qozogʻiston, Qirgʻiziston, Tojikiston, Turkmaniston va Oʻzbekiston taʼsisligida Orolni qutqarish xalqaro jamgʻarmasi (OQXJ) tashkil etildi. 2010-yil “Oʻrta Osiyoning transchegaraviy ekologik muammolari: ularni hal etishda xalqaro huquq mexanizmlarini qoʻllash” mavzusida oʻtkazilgan xalqaro konferensiyada Islom Karimov transchegaraviy daryolar va ulardan foydalanishda adolat tamoyiliga rioya etish zarurligi, aks holda mintaqaning eko olamiga ulkan fojialarni keltirishi mumkinligi haqida yana bir bor ommaga maʼlum qildi.

2013-yilda Orolboʻyi uchun Amudaryo deltasidagi kichik suv havzalarini tashkil etish, shoʻrsizlantiradigan qurilmaga ega suv chiqarish inshootlarini qurish, himoya oʻrmonini tashkil etish kabi loyiha va tadbirlarni moliyalashtirishga mablagʻlar ajratish rejasi tasdiqlangan. 2013-yilda Oʻzbekiston Respublikasi va OQXJning oʻsha paytdagi Prezidenti I.A.Karimov tashabbusi bilan BMT Bosh Assambleyasi 68-sessiyasining rasmiy hujjati sifatida “Orolning qurishi oqibatlariga barham berish va Orolboʻyi ekotizimi halokatini oldini olish tadbirlari Dasturi” ilgari surildi.

Global miqyosda va mintaqamizda ekologik vaziyatning tobora yomonlashuvi va chuchuk suv taqchilligi sharoitida Markaziy Osiyoda suv resurslaridan oqilona foydalanishni taʼminlash dolzarb masala boʻlib qolmoqda. Maʼlumki, Markaziy Osiyoning ikki asosiy transchegaraviy daryolari – Amudaryo va Sirdaryo tarixan mintaqa xalqlarining umumiy boyligi va hayot manbayi boʻlib kelgan. Aynan ushbu daryolarning quyilishi hisobiga Orol dengizi havzasi suv bilan taʼminlagan. Shularni hisobga olgan holda, Oʻzbekiston Respublikasi Tojikiston va Qirgʻiziston Respublikalari tomonidan jahon miqyosida yirik andozadagi toʻgʻonlar, Amudaryo yuqori qismida balandligi 350 metrni tashkil etadigan Rogʻun va Sirdaryo yuqori qismida Qambarota GESlarini qurish boʻyicha olib borayotgan harakatlariga befarq qarab tura olmadi. Oʻzbekiston Amudaryo va Sirdaryoning tabiiy oqimiga, atrof-muhitga, hayvonot va oʻsimlik

dunyosiga qanday ta'sir etishi mumkinligini aniqlash maqsadida BMT shafeligida xolis xalqaro tekshiruvdan o'tkazilishi kerak, deb hisobladi.

Tojikiston va O'zbekiston o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlar transchegaraviy daryolarni boshqarish sohasidagi hamkorlikning yo'qligi tufayli hamon murakkab bo'lib qolmoqda. O'zbekiston I.Karimov Prezidentligi davrida Rog'un GESning qurilishiga qat'iy qarshi chiqqan. Mamlakat ushbu GESning qurilishi bilan daryolar suvi kamayib ketishini ma'lum qilgan, shuningdek, GES to'g'oni buziladigan bo'lsa, ekologik falokat xavfi bilan ogohlantirgan. Shavkat Mirziyoyev prezidentlik lavozimiga kirishgach, O'zbekistonning Rog'unga nisbatan pozitsiyasi biroz o'zgardi. 2017-yilning yozida O'zbekiston Rog'un GES qurilishiga qarshi emasligi, faqat bu jarayonda O'zbekiston milliy manfaatlari ham hisobga olinishi lozimligini ma'lum qildi.

Atamalar izohi:

Transchegaraviy – chegaralararo, bir necha davlat hududidan o'tuvchi. Daryolar va yo'llarga nisbatan qo'llaniladi.

Shafe – (tarafni oluvchi, homiy; vositachi) birovga yon bosuvchi, homiylik qiluvchi; homiy.

Savol va topshiriqlar:

1. Orol muammosini bartaraf etish bo'yicha qanday tadbirlar amalga oshirildi?
2. O'zbekiston BMTga a'zo bo'lishining ahamiyatlari haqida gapirib bering.
3. Markaziy Osiyo xaritasidan transchegaraviy daryolarni toping va sharhlang.
4. Oldingi darslarda olgan bilimlaringizga tayanib, YuNESKO homiyligida yubileyi nishonlangan yurtimizdagi shaharlarni sanab bering.

22-mavzu. O‘zbekistonning mintaqaviy tashkilotlar doirasida ko‘ptomonlama hamkorligi

Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi. O‘zbekiston tashqi siyosatining diqqat markazida Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi doirasidagi mamlakatlar bilan o‘zaro teng manfaatli aloqalarni mustahkamlash bo‘ldi. Negaki, sovet davrida hukm surgan boshqaruvning markazlashtirilgan ma‘muriy-buyruqbozlik usuli, mustabidlik siyosati sobiq ittifoq tarkibiga kirgan mamlakatlarni iqtisodiy jihatdan bir-biriga shunday bog‘lab qo‘ygan ediki, natijada ular o‘zaro qaramlik domiga tushib qolgan edilar. Shuning uchun sobiq ittifoq tarkibidan ajralib chiqqan yosh mustaqil davlatlar buni chuqur his qililar va mavjud qiyinchiliklar hamda iqtisodiy inqirozdan chiqishning, mustabid siyosat asoratidan qutulishning birdan-bir yo‘li – bir yoqadan bosh chiqarib, harakat qilish edi. Ana shu nuqtayi nazardan ham O‘zbekiston Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi g‘oyasini qo‘llab-quvvatladi.

1991-yil 8-dekabrda Belarus, Rossiya va Ukraina rahbarlari Minskda uchrashib Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligiga asos soldilar. 1991-yil 21-dekabrda Ozarbayjon, Armaniston, Belarus, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Moldova, Rossiya, Tojikiston, Turkmaniston, O‘zbekiston va Ukraina davlatlari boshliqlari Almatida uchrashib, Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligiga a‘zo bo‘lib kirdilar. Shu tariqa XX asrning muhim voqealaridan biri sodir bo‘ldi – MDH ixtiyoriy iqtisodiy uyushma yuzaga keldi. Shundan buyon MDHning bir necha yig‘ilishlari o‘tkazildi, ko‘p hujjatlar qabul qilindi. Ularning bari uzoq yillar bir davlat bo‘lib kelgan mamlakatlararo iqtisodiy, madaniy, harbiy va boshqa aloqalarni yangi sharoitlarda – mustaqil davlatlararo munosabatlar tarzida davom ettirishga qaratildi.

1993-yil yanvarda Minskda MDH davlatlari boshliqlarining navbatdagi Kengashida MDHning Nizomi qabul qilindi. 1993-yil dekabrda Ashxobod shahrida MDH davlatlari boshliqlarining Kengashi bo‘lib, unda Gruziya MDHga a‘zo etib qabul qilindi. Shu munosabat bilan MDHning tarkibi 12 davlatga yetdi. 1994-yil oktabrda Moskvada o‘tkazilgan MDH davlat boshliqlarining Kengashida Davlatlararo iqtisodiy qo‘mita (DIQ) tuzildi. DIQning shtab-kvartirasi Moskva shahri etib belgilandi. 1996-yilda

MDHning bayrog‘i qabul qilindi. MDHning raisi lavozimi navbat bilan bir davlat rahbaridan keyingi davlat rahbariga o‘tadi. MDHning asosiy maqsadlarini amalga oshirish uchun hamdo‘stlik davlatlari o‘zaro munosabatlarida davlat suverenitetini o‘zaro tan olish va hurmat qilish, teng huquqlilik va bir-birlarining ichki ishlariga aralashmaslik, iqtisodiy kuch yoki boshqa tazyiq uslublarini qo‘llashdan voz kechish kabi qoidalarga rioya qilish majburiyatlarini olganlar. 2004-yil sentabr oyida Qozog‘iston poytaxti Ostonada bo‘lib o‘tgan MDHning sammitida terrorizmga qarshi kurash bo‘yicha MDHning “Xavfsizlik Kengashi”ni tuzishga qaror qilindi. 2005-yil avgustda Turkmaniston MDHning rasmiy a‘zosi darajasidan chiqib, hamdo‘stlikning tashkiliy a‘zosi – kuzatuvchi maqomini oladi. 2008-yilning avgust oyida Gruziya Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligidan chiqish haqidagi istagini bildirdi va 2009-yilning avgust oyidan Gruziyaning MDHga a‘zolik ma‘qomini to‘xtatish to‘g‘risidagi qaror qabul qilindi. Bugungi kunda MDHning tarkibiga 10 ta a‘zo davlat: Rossiya, Ukraina, Belarus, Qozog‘iston, O‘zbekiston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Ozarbayjon, Armaniston, Moldova va bitta kuzatuvchi Turkmaniston kiradi.

Yodda tuting!

O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov mustaqillikning dastlabki vaqtlaridanoq o‘zbek, qozoq, qirg‘iz, qoraqalpoq, tojik, turkman va mintaqada yashovchi barcha xalqlar o‘rtasidagi qadimiy aloqalarni yangi sharoitda mustahkamlashni nazarda tutib, “Turkiston – umumiy uyimiz” degan g‘oyani ilgari surgan edi.

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan aloqalar. Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik aloqalarining kengayishi har qanday davlat iqtisodiy taraqqiyotining asosi hisoblanadi. O‘zbekiston taraqqiyotning yangi davri- ni boshlagan bugungi sharoitda xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalarini tobora chuqurlashtirish va yangi bosqichga ko‘tarish tashabbusi bilan chiqmoqda. Tinchlik va barqarorlik to‘la kafolatlangan, katta ishlab chiqarish salohiyatiga, beqiyos yerosti va yerusti boyliklariga ega bo‘lgan O‘zbekistondek mamlakat bilan xalqaro moliyaviy muassasalarning hamkorligi har ikki tomon uchun ham manfaatli ekanligi barchaga ayon. O‘zbekiston boy xomashyo bazasi va ulkan yerosti boyliklari zaxirasiga ega. Eng muhimi, yuksak intellektual salohiyatga, bunyodkorlik va

yaratuvchilik qudratiga ega bo‘lgan bag‘rikeng xalqi ezgulik va yaxshilik, insoniyat hayotining saodatli istiqboli yo‘lida umumbashariy manfaatlarga mos keladigan turmush tarzini qurishga qodir. Shuning uchun ham, O‘zbekiston rahbari Jahon banki, Xalqaro valuta fondi va boshqa nufuzli moliyaviy muassasalar bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqotni va o‘zaro manfaatli hamkorlikni yo‘lga qo‘yish chora-tadbirlarini ko‘rmoqda.

ShHT gerbi

O‘zbekistonning Shanxay Hamkorlik Tashkiloti bilan aloqalari. Shanxay Hamkorlik Tashkiloti (ShHT) – submintaqaviy xalqaro tashkilot bo‘lib, Yevroosiyo hududining 61% ini egallaydi. ShHTning rasmiy tili rus va xitoy tillari, ramzi esa oq bayroq bo‘lib, uning markazida tashkilotning gerbi joylashgan. Tashkilotning shtab-kvartirasi Pekinda joylashgan. 1996-yil Shanxayda Xitoy, Rossiya, Qozog‘iston, Qirg‘iziston va Tojikiston davlat rahbarlarining sammitida chegara hududlari bo‘yicha harbiy sohada o‘zaro ishonchni mustahkamlash bilan bog‘liq shartnoma (1996-yil 26-aprel) imzolanishi natijasida “Shanxay beshligi” vujudga kelgan edi. 1997–1999-yillarda Moskva, Almati, Bishkekda bo‘lib o‘tgan sammitlarda “Shanxay beshligi”ning holati yanada mustahkamlanib, o‘zaro ishonch va hamkorlik munosabatlari yangi bosqichga ko‘tarildi. 2000-yil Dushanbeda O‘zbekiston Respublikasi birinchi marta kuzatuvchi sifatida ishtirok etdi. 2001-yilda Xitoyda navbatdagi Shanxay sammiti bo‘ldi. Unda O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ishtirok etib, O‘zbekistonning “Shanxay forumi”ga to‘la huquqli a‘zo bo‘lishi to‘g‘risida”gi Bayonotni imzoladi. O‘zbekistonning “Shanxay forumi”ga kirishi munosabati bilan uning nomi “Shanxay Hamkorlik Tashkiloti – ShHT” deb o‘zgartirildi. Sammit yakunida “ShHTni tuzish to‘g‘risida”gi deklaratsiya hamda “Terrorchilik, ayirmachilik va ekstremizmga qarshi kurash to‘g‘risida Shanxay konvensiyasi” imzolandi. 2002-yil ShHTga a‘zo mamlakatlar rahbarlarining navbatdagi Sankt-Peterburg sammitida uchta hujjat: ShHTga a‘zo davlatlar rahbarlarining deklaratsiyasi, ShHT Xartiyasi, ShHTga a‘zo davlatlar o‘rtasida Mintaqaviy antiterror tuzilmasi (MATT)

ShHTning oliy organlari:

- «Davlat boshliqlari Kengashi»;
- «Hukumat boshliqlari Kengashi (Bosh vazirlar)»;
- «Tashqi ishlar vazirlari Kengashi» (2002-yil birinchi majlisi bo‘lib o‘tgan);
- «Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi»;
- «Vazirlar va (yoki) idoralar rahbarlari Yig‘ilishi» (2000-yil birinchi uchrashuvi amalga oshirilgan);
- 2002-yil tuzilgan «Mintaqaviy Antiterror tuzilmasi (MATT)»;
- 2004-yil yanvar oyidan ish boshlagan Kotibiyat va boshqalar.

ShHT xaritasi

Yodda tuting!

2007-yil 1-yanvaridan ShHTning bosh kotibi lavozimi joriy etildi va bu lavozimni Qozog‘iston Respublikasi vakili Bulat Nurgaliyev egalladi. Bu lavozimda 2016-yildan Tojikiston vakili Rashid Alimov faoliyat ko‘rsatmoqda.

ShHTga a‘zo davlat rahbarlari. 2018-yil

haqidagi Bitim imzolangan. 2003-yil Moskvada bo‘lib o‘tgan sammitda ShHT oliy organlari haqidagi Nizomlar tasdiqlandi va tashkilotning gerbi, bayrog‘i qabul qilinadi. 2003-yil ShHTning Pekin sammitida “ShHTga a‘zo davlatlarning 20 yilga mo‘ljallangan savdo-iqtisodiy hamkorlik dasturi” qabul qilindi. 2004-yil ShHTning Toshkent sammitida savdo-iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish masalasiga alohida e‘tibor berildi. 2005-yil mamlakat rahbarlari kengashib, uchta Osiyo mamlakati – Hindiston, Eron va Pokistonga kuzatuvchi maqomi berilishi to‘g‘risida qaror qabul qilindi. Tashkilot geografik jihatdan kengaydi va bu ShHTning xalqaro mavqeyini yanada yuksaltirdi. Bundan tashqari, Afg‘oniston va Mo‘g‘uliston mamlakatlari ham kuzatuvchi maqomiga ega bo‘lishdi, Turkiya esa muloqot bo‘yicha sherikka aylandi.

Tashkilotning 2016-yilgi Toshkent sammitida Hindiston va Pokistonning ShHTga a‘zo davlat maqomini olish yo‘lidagi majburiyatlari to‘g‘risidagi memorandumlar imzolandi hamda 2017-yil Ostonadagi sammitda Hindiston va Pokiston tashkilotga a‘zo sifatida qabul qilindi.

2017-yilning iyun oyida tashkilotga a‘zo davlat rahbarlarining Ostonada bo‘lgan sammitida O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev nutq so‘zlab, unda sammit ishtirokchilari e‘tiborini Afg‘onistondagi vaziyatni yaxshilash, yoshlarni turli yot g‘oyalardan asrash, ularning zamonaviy ta‘lim-tarbiya olishi, komil inson bo‘lib voyaga yetishida davlatlararo hamkorlikka qaratdi. Tartibga ko‘ra, Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga raislik Xitoy Xalq Respublikasiga o‘tdi.

Savol va topshiriqlar:

1. MDHning maqsadlari va O‘zbekiston uchun ahamiyatli tomonlarini gapirib bering.
2. Qo‘shimcha adabiyotlar asosida MDH bayrog‘idagi ramzni izohlang.
3. Shanxay Hamkorlik Tashkilotining maqsad va vazifalarini sanang.
4. “ShHT xaritasi” rasmiga qarab, yashil, pushti va siyohrangda berilgan davlatlar nomini ayting. Ranglarning mazmunini izohlang.
5. ShHTda O‘zbekistonning ishtirokini xronologik tartibda izohlang.
6. ShHTdagi organlar va tuzilmalarni sanang. Ularning funktsiya va vakolatlari nimalardan iborat?

MUNDARIJA

Kirish	3
I BOB. MUSTAQILLIKNING E'LON QILINISHI VA O'ZBEKISTONDA IJTIMOYIY-SIYOSIY ISLOHOTLARNING BOSHLANISHI	
1-mavzu. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining qo'lga kiritilishi	5
2-mavzu. O'zbekiston Respublikasi milliy davlatchiligining shakllanishi va rivojlanishi	11
II BOB. O'ZBEKISTONDA FUQAROLIK JAMIYATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI	
3-mavzu. Fuqarolik jamiyati g'oyasining rivojlanish tarixi	22
4-mavzu. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati rivojlanishining asosiy bosqichlari va istiqbollari	30
III BOB. O'ZBEKISTONDA IQTISODIY ISLOHOTLAR VA IJTIMOYIY SIYOSAT	
5-mavzu. O'zbek modelining ishlab chiqilishi. Iqtisodiy islohotlarning boshlanishi	35
6-mavzu. Mamlakat ishlab chiqarish salohiyatining oshirilishi va jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvi	46
7-mavzu. Ijtimoiy siyosat va uning amalga oshirilish bosqichlari	52
IV BOB. O'ZBEKISTONDA ETNIK VA KONFESSIYALARARO MUNOSABATLAR	
8-mavzu. O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va bag'rikenglik	61
9-mavzu. O'zbekistonda konfessiyalararo munosabatlar	65
V BOB. TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARI VA KADRLAR TAYYORLASH	
10-mavzu. Umumiy va o'rta maxsus ta'lim tizimi	71
11-mavzu. Oliy ta'lim va undan keyingi ta'limning takomillashtirilishi	75
VI BOB. MUSTAQILLIK YILLARIDA ILM-FAN VA SPORTNING RIVOJLANISHI	
12-mavzu. O'zbekistonda ilm-fan	81
13-mavzu. O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportning rivojlanishi	85

14-mavzu. O‘zbekistonda yoshlar siyosati	90
VII BOB. MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY VA MADANIY TARAQQIYOT	
15-mavzu. O‘zbekistonda ma’naviy va tarixiy merosning tiklanishi	95
16-mavzu. O‘zbekistonda madaniyat va san’at	102
VIII BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TASHQI SIYOSATI VA IKKI TOMONLAMA MUNOSABATLARI	
17-mavzu. O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining shakllanishi va uning ustuvor yo‘nalishlari	109
18-mavzu. O‘zbekistonning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan o‘zaro hamkorligi	113
19-mavzu. O‘zbekiston Respublikasining Rossiya, Xitoy va AQSh bilan o‘zaro munosabatlari	120
20-mavzu. O‘zbekistonning Yaponiya, Hindiston va Koreya Respublikasi bilan ikki tomonlama aloqalarining rivojlanishi	124
IX BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KO‘P TOMONLAMA HAMKORLIK ALOQALARINING RIVOJLANISHI	
21-mavzu. O‘zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasidagi faoliyati va tinchlikparvar tashqi siyosati	129
22-mavzu. O‘zbekistonning mintaqaviy tashkilotlar doirasida ko‘ptomonlama hamkorligi	136

Narzulla Jo‘rayev, Akbar Zamonov

O‘ZBEKISTON TARIXI

(Mustaqillik davri)

*O‘rta ta’lim maktablarining 11-sinf o‘quvchilari va o‘rta maxsus,
kasb-hunar ta’limi muassasalari uchun darslik*

1-nashri

*G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2018*

Muharrir *Faxriddin Usmonov*
Badiiy muharrir *Shuhrat Mirfayozov*
Texnik muharrir *Xosiyat Xasanova*
Musahhah *Dono To‘ychiyeva, Zulfiya Tadjiyeva*
Kompyuterda sahifalovchi *Hilola Sharipova*

Nashriyot litsenziya raqami AI № 290. 04.11.2016
2018-yil 23-iyulda bosishga ruxsat etildi. Bichimi 70x90^{1/16}.
Timesn New Roman garniturası. Ofset bosma usulida bosildi.
10,53 shartli bosma taboq. 9,7 nashr tabog‘i.
Adadi 432771 nusxa. 18-283 raqamli buyurtma.

Original-maket O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligining
G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyida tayyorlandi.
100128. Toshkent. Labzak, 86.
Telefonlar: (371) 241-25-24, 241-48-62, 241-83-29
Faks: (371) 241-82-69
www.gglit.uz, info@gglit.uz

O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligining
«O‘zbekiston» nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyida chop etildi.
100129. Toshkent. Navoiy ko‘chasi, 30.

Ijaraga beriladigan darslik holatini ko'rsatuvchi jadval

T/r	O'quvchi-ning ismi va familiyasi	O'quv yili	Darslikning olingandagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslikning topshirilgan-dagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1						
2						
3						
4						
5						

Darslik ijaraga berilib, o'quv yili yakunida qaytarib olinganda yuqoridagi jadval sinf rahbarlari tomonidan quyidagi baholash mezonlariga asosan to'ldiriladi:

Yangi	Darslikning birinchi marotaba foydalanishga berilgandagi holati
Yaxshi	Muqova butun, darslikning asosiy qismidan ajralmagan. Barcha varaqlari mavjud, yirtilmagan, ko'chmagan, betlarida yozuv va chiqizlar yo'q.
Qoniqarli	Muqova ezilgan, birmuncha chizilib chetlari yedirilgan, darslikning asosiy qismidan ajralish holati bor, foydalanuvchi tomonidan qoniqarli ta'mirlangan. Ko'chmagan varaqlari qayta ta'mirlangan, ayrim betlariga chizilgan.
Qoniqarsiz	Muqova chizilgan, yirtilgan, asosiy qismidan ajralgan yoki butunlay yo'q, qoniqarsiz ta'mirlangan. Betlari yirtilgan, varaqlari yetishmaydi, chizib bo'yab tashlangan. Darslikni tiklab bo'lmaydi.